TURAN DURSUN

Dua

kutuphaneci

KAYNAK YAYINLARI

Bu kitabın yayın hakları
Güney Yayıncılık Tic. ve San. A Ş'nindir.
Birinci Baskı: Ekim 1992
Teknik Hazırlık: Sistem Ofset
Baskı: Yön Matbaacılık
Kapak Resmi: Siyer-i Nebî

KAYNAK YAYINLARI: 107

GÜNEY YAYINCILIK TİCARET ve SANAYİ A.Ş.
Nuruosmaniye Cad. 19/3 34410 Cağaloğlu-İstanbul
Tel: 513 83 52 - 53 Faks: 513 96 76

TURAN DURSUN

Dua

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ
DUA 11
I
DUA, ANLAMI VE TANIMI 13
A- SÖZLÜK ANLAMI 13
B- TANIMI 13
II
DUA, İLGİLİ AYET, HADİS, YORUM 14
A- DUANIN ÖNEMİ VE ÖRNEKLER 14
1-Tanrı, Dualar Nedeniyle Kullarına Önem Verir 14
2- Tanrı, Kendisine Dua Edilmesini İster 15
3- Duanın Kabul Edilebilirliği 17
a) Dua Neden Kabul Edilmez ve Hangi Durumda Kabul Edilir? 17
- Duaların Kabul Ediliş Koşulları ve Saatleri 22
b) Dua, Kader ve Kaza İlişkisi 25
4- Dua Niteliğinde Tanrı'ya Sığınmalar 31
a) Peygamberin Tanrı'ya (Dua Niteliğinde) Sığınmaları 31
b) Nelerden, Nasıl Sığınmak Gerek? 37
c) Hadislerde Sığınma ve Şifa Duaları, Ayetleri 39
- Dualarla ve Dua Niteliğindeki Ayetlerle Tedavi 39
- Yılan, Akrep Sokmalarında ve Hastalıklarda Ücret Karşılığında, Okuyup Üfleme Yoluyla Tedavi 40
- Kötü Durumlara Karşı Önlem Niteliğindeki Dualar ve Dua Niteliğindeki Ayetler 55
- Bir Yere Girerken (Kötü Durumla Karşılaşmamak İçin) Öğütlenen Dua 55
- Uykudan Önce ve Sonra Okunması Öğütlenen Dualar 57
- Gündüze ve Geceye Girilirken Okunması Öğütlenen Dualar 60
- Cinsel Birleşim Sırasında Okunması Öğütlenen Dualar 64
d) Kimi Durum ve Sesler Karşısında

Okunması Öğütlenen Dualar 65
- Üzüntü-Sıkıntı Sırasında
Okunması Öğütlenen Dualar 65
- Evden Çıkarken Okunması Öğütlenen Dualar 66
- Yel ve Yağmurla Karşılaşıldığında
Okunması Öğütlenen Dualar 68
- Gök Gürültüsü ve Yıldırım Tehlikesi Karşısında
Okunması Öğütlenen Dua 72
- Horoz Sesi ve Eşek Anırması Karşısında
Okunması Öğütlenen Dualar 73
- Yeni Ay ("Hilâl") Görüldüğünde Okunması
Öğütlenen Dualar 74
- Başına Bir Belâ Gelmiş Birine Rastlandığında
Okunması Öğütlenen Dua 76
5- Karşılığında Sevap (Ödül) Sözverilen Dualar 77
6- Konularına göre Dualar 80
a) Yağmur Duası 80
b) Yemek Duası 81
c) Namaz Duası 82
d) Hacc Duası 82
e) Güneş ve Ay Tutulmalarında
Okunması Öğütlenen Dua 83
7- Peygamberin En Çok Ettiği Dua 83
8- Peygamberin "Ümmet"inin Öbür Dünyası İçin
Sakladığını Bildirdiği Duası 84
B- DUA NASIL OLMALI? 85
1- Ses ve Tutum 85
2- Korku ve Umut 87
3- Tanrı'ya Ait "En Güzel Adlar"
("El Esmâu-Hüsnâ") ile Dua 89
4- Duada "Eller" 90
a) Ellerin Omuzlar Düzeyine Kaldırılması
b) Avuç İçlerinin Yukarıya Çevrilmesi,
Dua Bitiminde Ellerin Yüze Sürülmesi 90
5- Duanın Biçimi 91
a) Düz Dua 91

"Elimizdeki ışığın önemini ve gücünü biliyorum. Bilgim var yüreğim var ve insanlara, insanımıza yararlı olmaya çalışmak gibi bir huyum var. Varlığım, ölümlüdür kuşkusuz. Ama ölümsüz katkılarım olsun istiyorum. İnsan aklının zincirlerinden kurtulup 'oh' diyeceği, soluk alacağı daha güzel bir dünya için. Çabalarım bu yolda."

Turan Dursun

DUA

Küçükten büyüğe yöneltilen dilek; Tanrı'ya yalvarma, yakarma.

Kur'an'da aynı anlamda geçen sözcükler:

"Da'vet", "da'vâ". "Salat"da da kimi yerde bu anlam bulunur. Bu sözcüklere bkz.

"Dua" sözcüğü Kur'an'da 20 kez geçer:

Bakara: 171; Âli İmran : 38; Ra'd: 14; İbrâhim: 39,40; İsrâ: 11; Meryem: 4,48; Enbiyâ: 45; Nûr: 63 (iki kez); Furkan: 76; Neml: 80; Rûm: 52; Fâtır: 14; Mü'min: 50; Fussilet: 49, 51; Ahkâf: 5; Nûh: 6. (Ayrıca eski harfli cetvele bkz.)

Ne var ki "dua", ayetlerde hep bildiğimiz ve yukarıdaki tanımda görülen anlama gelmez. Temel anlamı "çağrı" ve "çağırma"dır. Hepsi bu anlamda birleşir. Kiminde "bağırma-çağırma (çığırma), seslenme, ses çıkarma" anlamına gelir. Bakara Suresinin 171., Enbiyâ Suresinin 45. Nûr Suresinin 63., Nûh Suresinin 6. ayetinde böyledir.

Cemaluddin Ebû'l-Ferec Abdurrahman İbnü'l-Cevzî, "dua"nın, "tefsir" sahiplerine göre Kur'an'da 7 anlamda yer aldığını yazar:

Birinci anlamı: SÖZ: A'raf, ayet: 5; Yunus, ayet: 10; Enbiyâ, ayet: 15. (Bu ayetlerde geçen, "dua" ile aynı anlamda ve aynı kökten gelen "da'vâ" sözcüğüdür.)

İkinci anlamı: İBÂDET: En'am, ayet: 71. ("Dua"dan "ned'û" geçiyor.) Yunus, ayet: 106. ("Dua"dan "ted'u" geçiyor.) Kasas, ayet: 88; Şuara: 213. ("Ted'u" geçiyor.) Nisâ, ayet: 117; En'am, ayet: 52, 108; Yunus, ayet: 66; Hûd, ayet: 101; Ra'd, ayet: 14; Nahl, ayet: 20; Kehf, ayet: 28; Hacc, ayet: 62; Furkan, ayet: 68; Ankebût, ayet: 42; Lokman, ayet: 30; Mü'min, ayet: 20; Fussilet ayet: 48; Zuhruf, ayet: 86. (Buralarda da "dua"dan "yed'ûne" geçiyor.) Furkan, ayet: 77. (Burada "dua"nın kendisi geçiyor.)

Üçüncü anlamı: NİDÂ (bağırma, birini sesleme) : İsrâ, ayet: 52.

("Dua"dan "yed'û (küm)" geçiyor.) Enbiyâ, ayet: 45. ("Dua"nın kendisi.) Fâtır, ayet: 14. ("Ted'û(hum)".) Kamer, ayet: 10, ("Dua"dan "deâ".) 6. ("Dua"dan "yed'u" ve "e'd-dâi.)

Dördüncü anlamı: SIĞINMA VE YARDIM DİLEME ("istiğase", "istiâne".): Bakara, ayet: 23. ("Dua"dan "ud'û.") Yunus, ayet: 38. ("Ud'û".) Mü'min, ayet: 26. ("Li yed'u")

Beşinci anlamı: DİLEK-İSTEK ("e's-suâl"): Bakara, ayet: 186. ("Da'vet", "e'd-dâi", "deâ"). A'râf, ayet: 134; Zuhruf, ayet: 49. ("Ud'u".) Mü'min, ayet: 49, 60. ("Ud,û".)

Altıncı anlamı: SORU ("istifhâm") : Bakara, ayet: 61, 68, 69, 70. ("Ud'u".) Kehf, ayet: 52. ("Deav(hum)".)

Yedinci anlamı: AZÂB: Meâric, ayet: 17. ("Ted'û.") (Bkz. İbnü'l-Cevzî, Nüzhetu'l-A'yün, s. 293-295.)

I

DUA, ANLAMI VE TANIMI:

A- SÖZLÜK ANLAMI:

Temel sözlük anlamı, "çağrı"dır. Az-çok "nidâ (ünlem, ünleme, seslenme)" anlamını da içerdiği için, iki sözcük kimi zaman birbirinin yerinde, kimi zaman da eşanlamlı olarak yer alır ayetlerde. (Bkz. Râğıb, el Müfredât, "dua".) "Dâvet" ve "da'vâ" da aynı kökten, aynı anlamda. Aynı kökten türemiş birçok sözcük ayetlerde yer almakta. (Eski harfli cetvele bkz.) Kimine göre de "dua"nın sözlük anlamı: "İman"dır. (Bkz. Mu'cemu Ğarîbu'l-Kur'an, s. 57.)

B-TANIMI:

Eski mantıkta ve Arap edebiyatında istem, üçe ayrılır: Yukarıdan aşağıya olursa "emir" (buyruk), eşitler arasında olursa "iltimâs", aşağıdan yukarıya yönelirse o zaman da "dua" denir. İbnü'l Cevzî de bu ayrıma uygun olarak "dua"yı şöyle tanımlar:

"Talebu'l-ednâ mine'l-a'lâ li tahsili'ş-şey'i"= "Aşağıda olanın yukarıda (üstün) olandan bir şeyi elde etmek için olan istemi". (İbnü'l-Cevzî, Nüzhetü'l-A'yün, s. 292. Ayrıca bkz. Muhammed Ali İbn Ali e't-Tehânevî, Keşşafu Istılâhâti'l-Fünûn, 1/503-504.)

II

DUA, AYET, HADİS, YORUM:

A- DUANIN ÖNEMİ:

1- Tanrı, Dualar Nedeniyle Kullarına Önem Verir:

قُلْ مَا يَعْبَؤُا بِكُمْ رَبِّي لَوْلَا
دُعَاؤُكُمْ فَقَدْ كَذَّبْتُمْ فَسَوْفَ يَكُونُ لِزَامًا ﴿٧٧﴾

Anlamı:

(Ey Muhammed!) De ki: *"-Duanız olmasa, Tanrı'm size ne diye değer versin?"*. (Ey kâfirler!) Sizse yalanladınız. Bunun cezası, kaçınılmaz biçimde başınıza gelecektir. (Furkan Suresi, ayet: 77.)

Açıklama:

Diyanet'in resmi çevirisi de şöyle:

"Ey Muhammed! De ki: 'İbâdetiniz olmasa, Rabbim size ne diye değer versin?' Ey inkârcılar! Yalanladığınız için azâb, yakanızı bırakmayacaktır." (Furkan: 77.)

Buradaki "ibâdetiniz", ayette yer alan ve "duanız" anlamına gelen "duâuküm"ün karşılığı olarak uygun görülmekte. Yukarıda, İbnü'l-Cevzî'den aktarılanda da görüldüğü gibi, bu ayetteki "dua" sözcüğüne, Kur'an yorumcuları "ibâdet" anlamını veriyorlar. Ama yorumcuların hepsi değil:

İbn Abbas, bu ayetteki "dua"ya "imân" anlamını veriyor. (Bkz. Taberî, Tefsir, 18/35.)

Fahruddin Râzî'ye göre "duâuküm"e iki tür anlam verilebilir: *Bi-*

rincisi: "O'nun (Tanrı'nın) size yönelik duası". Yani "O'nun size, dine ilişkin, buyruklarına boyun eğmeye ilişkin ÇAĞRISI". Buna göre ayetin anlamı: "De ki: Dine ve buyruklarına ilişkin size yönelik çağrısı olmasa Tanrı'm size ne diye önem versin?..." *İkincisi:* "Sizin (O'na) duanız." Bu durumda da şu anlamlar verilebilir:

-Sizin "duanız" yani sizin "imânınız" olmasa...

- Sizin "duanız", yani sizin, "sıkıntılı durumlarınızda O'na yalvarıp yakarmanız" olmasa...

- Sizin "duanız", yani: sizin "ibâdetiniz" olmasa...

- Sizin "duanız", yani : sizin "(O'na) şükrünüz" olmasa...

- Sizin "duanız", yani: sizin (O'ndan) bağış ya da bağışlanma isteğiniz, dileğiniz" olmasa... (F. Râzî, 24/117.)

Buna göre, bu ayetteki "dua", "ibâdet" anlamına geldiği gibi, "imân", "çağrı", "şükür", "dilek" anlamlarınI da taşıyor olabilir. "Tefsir"lerden genellikle üzerinde birleşilen ortak anlamları çıkarıp aktaran Muhammed Ali e's- Sâbûnî de şu anlamları uygun görmekte:

-Sizin "duanız", yani: Sizin" (O'na) boyun eğmeniz, yalvarıp yakarmanız ve sıkıntılı durumlarda O'na sığınmanız" olmasa... (Size ne diye önem versin?) (Bkz. Sâbûnî, Safvetu't- Tefâsir, 2/371.)

Muhyiddin İbn Arabî de, bu ayete şu (yorumlu) anlamı veriyor:

-De ki: "Sizin duanız" yani: "Sizin Tanrı'ya yönelttiğiniz isteğiniz, irâdeniz olmasa, Tanrı sizi ne yapsın? Duanız olmasa, siz tıpkı haşerat gibi önemsenmeyen, umursanmayan türden bir şey olursunuz. Çünkü insan ancak; irâde ve istek sahiplerinden olduğu zaman insan ve değerli bir şey olabilir." (Bkz. Tefsiru İbn Arabî, Arapça, Tahran, 1978, 1/170.)

2- Tanrı Kendisine Dua Edilmesini İster:

-" Bana dua edin, kabul edeyim!"

وَقَالَ رَبُّكُمُ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ
إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ
دَاخِرِينَ ﴿٦٠﴾

Anlamı:

Ve Tanrı'nız dedi ki: "Bana dua edin, size karşılık verip kabul edeyim! Bana *ibâdet* etmekten uzaklaşıp böbürlenenler, Cehenneme gireceklerdir. Aşağılanmışlar olarak.." (Mü'min Suresi, ayet: 60.)

Açıklama:

Diyanet'in "Türkçe Anlamı"ndan:

Rabbiniz: "Bana kulluk edin ki, size karşılığını vereyim. Bana kulluk etmeyi büyüklüklerine yedirmeyenler, alçalmış olarak Cehenneme gireceklerdir." buyurmuştur. (Mü'min: 60.)

Bu çeviride, ayetteki "dua" kökünden gelen ve "Bana dua edin" demek olan "ud'ûnî" sözcüğüne "ibâdet" anlamı verildiğinden "Bana kulluk edin" diye çevrildiği görülüyor. Oysa yukarıda, İbn Cevzî'den aktarılanda görüldüğü gibi, "tefsir"ciler, genellikle, buradaki "dua"ya, "dilek, istek" anlamını vermekteler. Buna göre, "ud'ûnî"yi, "Bana dua edin", yani "Bana dilekte, istekte bulunun!" diye dilimize çevirmek gerekir.

Bununla birlikte, buradaki "dua"ya, "ibâdet" anlamı verenler de vardır. Taberî de buradaki "dua"ya "ibâdet" anlamı verirken: "Dua, ibâdettir" hadisini aktarıyor. (Bkz. Taberî, Tefsir, 24/51.)

İlgili hadis:

Nu'man İbn Beşîr anlatıyor:

-Peygamber: "Dua, ibâdettir" dedi ve sonra: "Ve Tanrı'nız dedi ki: 'Bana dua edin, size karşılık verip kabul edeyim..." ayetini okudu. (Bkz. Ebû Dâvûd, Kitabu's- Selât/ 358, hadis no: 1479; Tirmizî, Tefsîr/42, hadis no: 3247; İbn Mace, Kitabu'd Duâ / 34, hadis no: 3828)

Muhammed Ali Sâbûnî, Kurtubi'nin de içinde bulunduğu "müfessir"lerin çoğunluğunun, buradaki "dua"ya "ibâdet" anlamı verdiğini, ama kendisinin "istem ve dilek" anlamını uygun gördüğünü, İbn, Kesir'in de bu anlamı yeğ tuttuğunu belirtir. (Bkz. Sâbûnî, Safvetu-t-Tefâsîr, 3/107, not: 4.)

Buradaki "dua"ya "ibâdet" anlamını vermek, aynı ayetteki "ibâdet" sözcüğüne uygun olur diye düşünülüyor. "Dua"ya kendi anlamını, yani "dilek, yalvarma, yakarma" anlamını verenler de, aynı ayette geçen

"ibâdet" sözcüğüne, daha önce geçen "Bana dua edin ki size karşılık verip kabul edeyim!" anlamındaki anlatıma uysun diye "dua" anlamını uygun görüyorlar. Kısacası: "Dua"ya, "ibâdet" sözcüğünden dolayı "ibâdet", "ibâdet"e de "dua"dan dolayı "dua" anlamı veriliyor. Bunların arasında sıkı bir ilişki de görülüyor. "Dua ibâdetin iliği gibi" sayılırken, "ibâdet de duanın kabulünün şartlarından" bulunuyor. (Bkz. Elmalılı Hamdi Yazır, İstanbul, 1960, 6/4176.)

-«Dua, ibâdetin iliğidir.» (Bkz. Tirmizî, Kitabu'd-Duâ/ 1, hadis No: 3371)

Ayette "dua edin ki size karşılık verip kabul edeyim" denmesinden açıkça anlaşılıyor ki, "dua edilince kabul edilir". Yani bu söz veriliyor açıkça. Bakara Suresinin aşağıda sunulacak olan 186. ayetinde aynı söz veriliyor. Bunun üzerine de şu soru sorulmakta:

-"Nice dualar var ki kabul edilmiyor, dilekler yerine gelmiyor. Buna ne demeli?"

3- Duanın Kabul Edilebilirliği:

a) "Dua Neden Kabul Edilmez ve Hangi Durumda Kabul Edilir?":

Bu soruya yer veren F. Râzî'nin tefsirinden ilgili bir kesimin Türkçe'si şöyle:

"- Ka'bî, bu soruya şu karşılığı veriyor:

- Dua, bir şarta bağlı olarak geçerli sayılır. Bu şart yerine geldiğinde dua kabul edilir. Bu şart (Tanrı'dan) duayla istenen şeyin yerine gelmesinde bir yarar, bir HİKMET bulunmasıdır. (Yani: Duada istenen şeyin gerçekleşmesi kulun yararına ve hikmete uygunsa, Tanrı kabul eder, yoksa kabul etmez.)

Ka'bî bunu belirttikten sonra kendi kendine soruyor:

-İyi ama, kulun istediği şey yararına, hikmete uygunsa Tanrı zaten (dua olmadan da) kabul eder. O zaman duanın yararı nedir?

Bu soruya da iki türlü karşılık veriyor:

Birinci cevap: Duada Tanrı'ya yönelen bir çığlık (bir korku, bir sığınma) ve her şeyden kesilip Tanrı'ya yöneliş vardır. (Yani duanın önemi ve yararı buradadır.)

İkinci cevap: Bu, istenen şeyin her yönü için (olması için de, olmaması için de) geçerlidir. Çünkü eğer Tanrı'nın o istenen şeyi yapıp ger-

çekleştireceği biliniyorsa, Tanrı onu kesin olarak yapacak demektir. Bu durumda duanın yararı olmaz. Eğer o istenen şeyi Tanrı'nın yapmayacağı biliniyorsa, o zaman da Tanrı onu kesinlikle yapıp gerçekleştirmiyecektir. Bu durumda da duanın bir yararı olmaz. İşte buna ne cevap verilirse, bizim de cevabımız sayılır. Ka'bînin sözleri burada bitiyor. (Ka'bî'nin ikinci cevabıyla şunun demek istendiği söylenebilir: Mademki, Tanrı bildiğini yapacaktır ve mademki dua olsa da olmasa da Tanrı'nın bildiği, dilediği gerçekleşecektir; öyleyse duanın yararı, yalnızca Tanrı'ya yöneliştedir.)

Bana göre bir başka cevap daha verilebilir:

Tanrı: 'Bana dua edin, size karşılık verip kabul edeyim!' (Mü'min:60.) diyor. Tanrı'ya dua eden herkes, eğer kalbinde, malına, ününe, yerine, yakınlarına, dostlarına, çabasına, çalışmasına zerre kadar bir dayanması-güvenmesi varsa, Tanrı'ya yalnızca diliyle dua ediyordur. Kalbine gelince: Yüreğinde olan şeyin elde edilmesinde, Tanrı'nın dışında olana dayanıyordur. İşte bu insan, hiçbir zaman, gerçekte Tanrı'ya dua etmiyordur. Ama öyle bir zaman düşünülsün ki, o zaman içinde, kalpte, Tanrı'dan başkasına bir yöneliş olmasın; işte o zaman yapılan duanın- görünüşe göre- kabul edilmesi gerekir . Sen bunu böyle öğrenince artık anlarsın ki, burada tam bir müjde vardır. O da şudur: Kalbin, Tanrı'nın dışında olandan bütünüyle ilgisini kesmesi, ancak ölüme yakın bir zamanda gerçekleşir. Çünkü insan, yalnızca o zaman, Tanrı'nın iyiliğinden başka hiçbir şeyin kendisine yarar sağlamayacağına ilişkin kesin kanıya varır. Bu anlattığımız kurala göre, duanın, o vakitte Tanrı katında kabul edilmesi gerekir...' (Bkz. F. Râzî, 27/81.)

Ayette, dua etmekten kaçınan, bunu kendine yediremeyen kimseye cehenneme atılıma cezası verileceği de bildiriliyor.

وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي
عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ
فَلْيَسْتَجِيبُوا لِي وَلْيُؤْمِنُوا بِي لَعَلَّهُمْ يَرْشُدُونَ ﴿١٨٦﴾

Anlamı:

(Diyanet'in)

Ey Muhammed! Kullarım sana Beni sorarlarsa, bilsinler ki Ben, .şüphesiz onlara yakınım. Benden isteyenin, dua ettiğinde duasını kabul ederim. Artık onlar da davetimi kabul edip Bana inansınlar ki, doğru yolda yürüyenlerden olsunlar. (Bakara,Ayet :186.)

Açıklama:

İleri sürüldüğüne göre, bir A'râbî, Peygambere gelip sormuştu:

-Ya Muhammed! Tanrı'mız yakın mıdır, uzak mıdır, bize? Dua ederken sesimizi ona göre yükseltelim.

A'râbî'nin bu sorusu üzerine de bu ayet gelmişti. (Bkz. Celâluddin Süyûtî, Lübâbu'n-Nukûl Fî Esbâbi'n-Nüzûl, Celayleyn'in kenarı, s. 35;Taberî, Tefsir, 2/92; Sâbûnî, Safvetu't- Tefâsîr, 1/121; F. Râzî, 5/ 94.)

Kimilerine göreyse bu ayetin iniş nedeni ("sebeb-i nüzûl"), bir topluluğun Peygambere, "dua saati"ni sormalarıdır: İleri sürüldüğüne göre, : "Bana dua edin, dualarınızı kabul edeyim!" diye bildirilince , bir topluluk Peygambere şu soruyu sormuştu:

-(Duanın kabul edilmesi için) hangi saatte, ne zaman dua edelim?

Bu soru üzerine de, bu ayet gelmişti. (Bkz. Taberî, Tefsir, 2/92-93; F. Râzî, 5/94)

Kimilerine göre de bu ayet, bir topluluğun: " Nasıl dua edelim? " sorusu üzerine inmiştir. (Bkz. Taberî, Tefsir, 2/93; Râzî, aynı yer.) Kimileri de başka "iniş nedenleri" ileri sürmekteler. (Bkz. Râzî, aynı yer.)

Duanın hangi durum ve koşullara bağlı olarak kabul edileceği İslam yorumcu düşünenlerince, çeşitli biçimlerde anlatılır:

F. Râzî'nin yer verdiği yorum ve kendi görüşü bir kesimiyle yukarıda görüldü. F. Râzî, ayrıca "Biz öyle dua edeni görüyoruz ki alabildiğine dualar sunuyor da, yine de dileği yerine gelmiyor. Buna ne demeli? "sorusunun, "cevabı çok zor ("müşkil") bir soru olduğunu belirtiyor ve cevaplar vermeye girişiyor. (Bkz. F. Râzî, 5/100-101.) F. Râzî'nin yukarıda (Mü'min ayet: 6'nın yorumu dolayısıyla) Türkçe'ye aynen çevirilerek sunulan cevabının dışında giriştiği cevap, üç grupta toplanabilir.

Birincisi: Tanrı'nın "dilemesi"ne dayandırmak:

Yukarıdaki ayetlerde, "Tanrı'nın duaları kabul edeceği" bir koşula bağlanmış görünmüyorsa da, bir başka ayette, "duanın kabul edilmesi,

بَلْ إِيَّاهُ تَدْعُونَ فَيَكْشِفُ مَا تَدْعُونَ إِلَيْهِ إِنْ شَاءَ

Tanrı'nın dilemesine bağlanıyor":

Anlamı:

Hayır (putlarınıza değil;) O'nu (Tanrı'ya yakarırsınız. O da duaya konu yaptığınız şeyi (belayı, sıkıntıyı) *dilerse* kaldırır. (En'am, ayet: 41)

Demek ki bu ayette, Tanrı'nın "dua"yı kabul etmesinin, O'nun "dileme"sine bağlı olduğu bildiriliyor. İşte F. Râzî, önce bu ayeti anımsatıyor ve yukarıdaki ayetlere de bu ayetteki şarta göre yorum yapmak gerektiğini bildiriyor.

İkincisi: Bu gruptaki cevaplar, "dua edenin ve duasının niteliği"ne dayalı:

Birinci cevap:

Dua eden kişi, dua ederken bir şey istiyordur Tanrı'dan. Bir karşılık bekliyordur. Onun istemi ve beklentisi, eğer Tanrı'nın yazdığı yazgıya (kadere, kazâya) uygun düşüyorsa, dileği ve beklentisi gerçekleşecektir. Uygun düşmüyorsa, yine eli boş kalmayacaktır: Tanrı, onun dileğini yerine getirmese de, içine bir genişlik, rahatlık ve huzur verecektir duası nedeniyle. Ve böylece, o kişinin "dua"sı, bir çeşit "kabul edilmiş" olacaktır.

İkinci cevap:

Hadiste, bir Müslümanın duasının, ancak üç nedenle geri çevrileceği (kabul edilmeyeceği) bildirilir: İstenen şeyin günah türünden olması, yakınlık-akrabalık bağını koparmaya yol açar olması, bir de kabul edilmesinin ertelenir olması. Dua ya hemen dünyada kabul edilir; ya da karşılığı öbür dünyaya saklanmak üzere ertelenir. Ya da, duanın ölçüsüne göre bir kötülük, bir bela ortadan kaldırılır. Ayette : «Duanızı, kabul edeyim» denip «hemen kabul edeyim» denmeyişi de

durumu açıklamaya yeterli.

Üçüncü cevap:

Dua eden kimse, Tanrı'sını biliyor, O'na inanıyordur. Yoksa O'na dua etmez. Tanrı'ysa bir şeyi, eğer "kader"e, "kazâ"ya (kısacası Tanrısal yazgıya), bilgisine, hikmetine *uygunsa* yapar, yoksa yapmaz. Tanrı'nın inanırı olan duacı bu durumu bilince, dua ederken şöyle diyecektir: "Tanrı'm! Dileğim, senin kazana, kaderine, hikmetine uygunsa kabul edilsin!" der. Yoksa: "Tanrı'm! Ne olursa olsun kabul et duamı!" demez.

Üçüncüsü: Üçüncü grup cevaplar, "duanın kabul edileceği"nin bildirildiği ayetlerdeki "dua"nın ve "icabet"in (kabul edilmenin) anlamına, yorumuna dayalı:

Birinci cevap:

Bu ayetlerdeki "icabet" (duanın kabul edilmesi), "işitmek" ("sem") anlamındadır. Tanrı'nın "ücîbü" (kabul ederim) demesi de, "esmau" (işitirim) anlamındadır.

İkinci cevap:

Söz konusu ayetlerdeki "dua", "tevbe" anlamındadır. "Duanın kabul edilmesi"yse "tevbenin kabul edilmesi"dir. Tanrı'nın "tevbeleri kabul eder" olduğu da tartışmasızdır.

Üçüncü cevap:

Söz konusu ayetlerdeki "dua", "ibâdet" anlamındadır. "İbâdet edenin ibâdetini de Tanrı kabul eder..." (Bkz. F. Râzî, 5/100-101.)

Muhyiddin İbn Arabî de, Bakara Suresinin yukarıda geçen 186. ayetindeki "benden isteyenin, dua ettiğinde duasını kabul ederim" anlamındaki sözlere şu yorumlu anlamı veriyor: "Bana HÂL DİLİ ile (durumuyla, tutumuyla) dua eden kimsenin duasını kabul ederim. Durumu ve yeteneği, dileğinin yerine gelmesine uygun olanın duasını.." (Bkz. Tefsiru İbn Arabî, 1/115.)

İbn Arabî'ye göre, "hâl dili"yle değil de, yalnızca "ağızdaki dil"le dua edilirse bu dua kabul edilmez. Hiçbir zaman "geri çevrilmeyen dua", yalnızca "hâl dili" ile olan duadır. (Bkz. İbn Arabî, Tefsir, 2/403.)

İlgili hadisler:

Duaların Kabul Edilişleri ve Saatleri:

"Herhangi birinizin duası, ivedilik göstermedikçe (hemen kabul edilmesini istemedikçe) kabul edilir. İvediliğiyse şöyle olur: Tanrı'ma dua ettim de duamı kabul etmedi" demesi biçiminde olur. (Bkz. Buhârî, Deavât/22; Tecrîd, hadis no: 2149; Müslim, Zikir-duâ-Tevbe-İstiğfâr/90, hadis no: 2735; Ebû Dâvûd, Selât/358, hadis no: 1484; Tirmizî, Duâ/12, hadis no: 3387; İbn Mace, Duâ/7, hadis no: 3853.)

Ebû Hureyre'den bir aktarılışa göre de Peygamber anlatırken arkadaşlarıyla arasında şu konuşma geçer:

-Bir kul günah olan ya da akrabalık bağını koparmaya götürecek şeyi istemedikçe onun duası sürekli olarak kabul edilir. Elverir ki ivedilik göstermesin.

-Ey Tanrı elçisi! Bu ivedilik nasıl gösterilir. "İvedilik"le amaç nedir?

-Kul (ivedilik gösterince) şöyle der: "Dua ettim, ettim de bir türlü duamın kabul edildiğini görmedim!" Sonra da yorulup, usanıp duayı bırakır artık. (Bkz. Müslim, aynı yer/92.)

-"Yeryüzünde Tanrı'ya dua eden her Müslümanın duasının karşılığında Tanrı dua edene istediğini verir ya da onun için kötü olan bir (sıkıntılı) durumu ortadan kaldırır. Elverir ki o, günah olan ya da akrabalık bağını koparmaya götüren şeyi istemesin. Hiçbir şey olmasa Tanrı, dua edenin duasının karşılığını, bir katını Âhirette karşısına çıkarılacak bir sevap olarak onun için saklar." (Bkz. Tirmizî, Dua/9, hadis no: 3384; Riyâzu's, Sâlîhin, hadis no: 1530.)

Ebû Umâme'den aktarıldığına göre, Peygamberle arkadaşları arasında şöyle bir konuşma geçmiştir:

-Ey Tanrı Elçisi! (Tanrı katında) hangi dua daha çok işitilir (kabul edilir)?

-Gecenin sonlarında ve bir de farz namazların sonunda yapılan dua. (Bkz. Tirmizî, Deavât/79, hadis no: 3499.)

-"Kulun Tanrı'ya en yakın olduğu konumu, secde ederkendir. İşte o sırada çok dua edin!" (Bkz. Müslim, Selât/215, hadis no: 482.)

-"Kulun Tanrı'ya en yakın olduğu saat, gecenin sonlarıdır. Tanrı'yı ananlardan olmayı başarmak istiyorsan, işte o saatte Tanrı'yı an."

(Bkz. Tirmizî, Deavât/119, hadis no: 3579.)

-"Dua, ezan ve ikamet (kamet) arasında geri çevrilmez (reddedilmez, kabul edilir)." (Bkz. Ebû Dâvûd, Selât/35, hadis no: 521; Tirmizî, Selât/158, hadis no: 212; Ahmed İbn Hanbel, 3/119.)

-"İki zaman var ki bunlar, duanın ya hiç geri çevrilmediği, ya da en az geri çevrildiği zamanlardır: (Namaza) çağrı (ezan) sırası ve insanların birbirini öldürdüğü savaş zamanı. " (Bkz. Ebû Dâvûd, Cihâd/41, hadis no: 2540; Dârimî, Selât/9.)

-"Yüce Tanrı'mız ('Rabbunâ') her gece, gecenin sonunda üçte biri kaldığında birinci kat göğe iner ve şöyle der:

-Kim bana dua eder? Duasını hemen kabul edeyim. Kim benden ister? Hemen istediğini vereyim. Kim benden bağışlanmasını diler. Hemen bağışlayayım." (Bkz. Buhârî, Tehecciud/14; Müslim, Selâtu'l-Müsâfirîn/168-172, hadis no: 758; Ebû Dâvûd, Kitabu's-Sünne/21, hadis no: 4733; Tirmizî, Selât/329, hadis no: 446, Deavât/79, hadis no: 3498; İbn Mace, İkametu's-Selât/182, hadis no: 1366; Muvatta', Kur'an/30; Dârimî, Selât/168; Ahmed İbn Hanbel, 2/264,267...)

Aktarıldığına göre Amr İbn Abese ile Peygamber arasında şöyle bir konuşma geçmiştir:

-Seninle birlikte Müslüman olan kimler var?

-Özgür kişi (hürr) de var, köle de var.

-Tanrı'ya insanın daha yakın olduğu bir saat var mıdır?

-Evet: Gecenin tam ortası. (Bkz. İbn Mace, İkâmetu's-Selât/ 182, hadis no: 1364.)

Abdullah İbn Sâib anlatıyor:

"Güneş tam orta yere geldikten sonra ve öğleden önce dört rek'at namaz kılardı. Ve şöyle derdi:

-Bu saat (duaların, ibâdetlerin kabul edilmesi için) gök kapılarının açık olduğu saattir. İstiyorum ki, bu saatte çıkan bir amelim olsun." (Bkz. Tirmizî, Selât/347, hadis no: 478.)

-"Duanın kabul edileceği umulan saati, cuma günü, ikindiden güneş batana değin arayın!" (Bkz. Tirmizî, Selât/354, hadis no: 489.)

-"Cuma günü öyle bir saat vardır ki Müslüman bir kul namaz kılarken o saate denk gelir de Tanrı'dan bir şey isterse, Tanrı kesinlikle onun dileğini yerine getirir." (Bkz. Buhârî, Cu'ma/37; Tecrîd, hadis

no: 507; Müslim, Cum'a/13-15, hadis no: 852; Riyazu's-Sâlihîn, II, hadis no: 1160; Tirmizî, Selât/354, hadis no: 491; Nesî, Cum'a/45; İbn Mace, İkâmetu's-Selât/99, hadis no: 1139; Dârimî, Selât/204; Muvatta', Cum'a/15; Ahmed İbn Hanbel, 2/230, 255....)

Abdullah İbn Ömer'in, Peygambere: "Cuma gününde, duaların kabul olunduğu saatin hangi saat olduğunu" sorduğu ve Peygamberin şu karşılığı verdiği de aktarılır:

-"İmamın (minbere) oturmasından namaz kılınana dek geçen zamandır. (Bkz. Müslim, Cum'a /16, hadis no: 853; Ebû Dâvûd, Selât/208, hadis no: 1049.)

-"Cuma günü, 12 saate (12 zaman parçasına) ayrılır. Öyle bir saat vardır ki, Müslüman kişi o saat içinde Tanrı'dan bir dilekte bulunduğunda, Tanrı onun dileğini kesinlikle kabul eder. O saati, ikindiden sonraki saatlerin sonlarında arayın!" (Bkz. Ebû Dâvûd, Selât/208, hadis no: 1048.)

-"Gecede öyle bir şaat vardır ki, Müslüman bir adam denk getirip de Tanrı'dan o saatte bir şey dilediğinde, Tanrı, kesinlikle onun dileğini kabul eder. *Bu saat, her gecede vardır."* (Bkz. Müslim, Selâtu'l, Müsâfirîn-116, hadis no: 757; Ahmed İbn Hanbel, 3/313.)

Bu hadislerde açıklananlara göre, "dua'nın kabul edildiği saat, ya da ân hangi zaman içinde aranmalı?" diye bir soru sorulsa şu karşılıklar verilebilir:

-Farz namazların sonlarında.

-Secde edilirken.

-Ezan ve ikamet (kamet) arasında.

-Ezan sırasında.

-Savaş (cihad) sırasında.

-Her gece, gecenin son saatlerinde.

-Gecenin üçte biri kaldığında.

-Gecenin tam ortasında.

-Güneş orta yere geldikten sonra öbür yarısına doğru kayarken, öğleden önce.

-Cuma gününün bütünü içinde.

-Cuma günü imamın minbere oturmasından namaz kılınmasına dek geçen sürede.

-Cuma günü ikindiden sonraki zaman içinde.

Kimi hadislerde de "duanın kabul edileceği saat"in, belirli gecede, örneğin "kadir gecesi"nde aranması gerektiği bildirilir. Bkz. "Kadir Gecesi."

b) Dua ve "Kader-Kazâ":

Sorular:

-"Dua"yla" kader"in, "kazâ"nın önüne geçilebilir mi?

-"Dua"yla "kader" ve "kazâ" (yazgı, alınyazısı) değiştirilemezse dua etmenin yararı ne olabilir?

-Dua, "kader"e, "kazâ"ya, yani "Tanrı'nın yazdığı"na "rızâ" göstermeye aykırı değil midir?

Şöyle bir hadis var:

-"Kaderi yalnızca DUA önler." (Bkz. Ahmed İbn Hanbel, 5/277, 280, 282; Tirmizî, Kader/6, hadis no: 2139; İbn Mace, Fiten/22, hadis no: 4022.)

Ama şöyle hadisler de var:

-"Bir kimse için takdir olunmuş olan şey, mutlaka olur, gerçekleşir." (Bkz. İbn Mace, Mukaddime/10, hadis no:89.) "Tanrı'nın bir kimse için yaratmayı takdir ettiği şey, mutlaka olur, gerçekleşir." (Ahmed İbn Hanbel, 3/313.) "Tanrı bir şey takdir etmişse kesinlikle gerçekleşir." (Ahmed İbn Hanbel, 3/26.)

Bir hadiste belirtildiğine göre, Âdem Peygamberle Mûsâ Peygamber tartışırlar:

Mûsâ -Ya Âdem! Sen bizim babamızsın. Bizi zarara uğratan sensin. Sen bizi Cennetten çıkardın (seni Cennetten çıkmaya sürükleyen suç işleyip de kovulduğun için bugün Cennette değiliz)!

Âdem-Mûsâ! Sen ki, Tanrı'nın kendisiyle konuştuğu, eliyle yazdığı Tevrat'ı kendisine verdiği ve böylece seçkin kıldığı bir kimsesin! Öyleyken, Tanrı'nın bana kaderde, beni daha yaratmadan kırk yıl önce çizip belirlediği bir durum için mi beni kınıyorsun?

Hadiste, Âdem'in Mûsâ'ya tartışmada üstün geldiği de belirtiliyor. (Bkz. Buhârî, Kader/11; Müslim, Kader/13, hadis no: 2652; Ebû Dâvûd, Kitabu's Sünne/17, hadis no: 4702, ve ötekiler.)

Her şeyin, çok önceden, Tanrı tarafından "yazılıp takdir edildi-

ği"ne ilişkin daha birçok hadis var. "Kaderde yazılıp çizilenin değişmeyeceği"ne, "belirlenenlerin kesinlikle, güne gelince gerçekleşeceği"ne ilişkin hadisler de.. Bkz. Kader.

Bu durumda "kader"e "değişir" mi, "hiç değişmez" mi demek gerek?

"Kader" maddesinde de görüleceği gibi, "kader"e inanan "Sünnet Ehli"nce genellikle paylaşılan görüşe göre: "Kader, Tanrı'nın her şeyi, çok önceden, ezelde, Levh-i Mahfuz'da yazıp belirlemiş olması"dır; "kazâ" da "takdir edilmiş olanların, zamanı gelince, Tanrı'nın hükmüne göre yaratılıp gerçekleştirilmesi"dir ve "kader"de "ne yazılıp belirlenmişse, şaşmaz ve değişmez biçimde" gerçekleşir. Bununla birlikte, "kaderde yazılan"ların - Ra'd Suresinin 39. ayetine dayanarak- bir anlamda "değişebileceği"ni ileri sürenler de vardır. Bkz. Kader, Kitab, Levh-i Mahfuz.

"Kader"in "değişmezliği" ileri sürülse de, akâid - kelâm kitaplarında, Sünnet Ehli'nce de, "dua'nın, bir şeyin olmasına ya da olmamasına "etki"si ve "yararı" olacağının savunulduğu belirtilir. Bu, "manzum" olarak kaleme alınmış kitapların dizelerinde de yer alır. Örneğin Siracuddin Ali İbn Osman el Evşî (ölm. 1173.), ünlü "Emâlî (Bed'ü'l-Emâlî)" adlı kitabındaki 59. beytinde şöyle der: (Arapçasından çevrilmiştir.)

-"Duaların yerine ulaşan bir etkisi vardır. Oysa sapıklar bunu kabul etmezler. Hızır Bey (1407-1458) de "Nuniyye" adlı (sonu "nun"la biten) "kaside"sinin 84. beytinde şöyle demekte: (Çeviri, Arapçasından)

-"Duanın, ölülere de, dirilere de, kimi zamanlarda tanık olunup görülmüş yararları vardır."

Buna karşılık, Emâlî'deki dizelerde de belirtildiği gibi, "dua"nın hiçbir yararı olamayacağını ileri sürenler de var. Bu dizeleri "şerh" edenler, yani açıklayanlar, tartışmanın "Sünnet Ehli"yle, "Mutezile" arasında bulunduğunu belirtirler. Yani, "dua"nın hiçbir yararı olmadığını ileri sürenler, "Mutezile" mezhebidir. (Bkz. Ali el Kârî, Şerhu'l-Emâli, s. 129; Seyyid Ahmed Âsım, Merahu'l-Meâlî Fi Şerhi'l- Emâli, İstanbul, 1304, s. 207 ve öt.)

Fahruddin Râzî, tefsirinde, "dua"nın bir yararı bulunmadığını ileri sürenleri "kimi câhiller" ("ba'zu'l-cühhâl") diye niteler. Ve bunların,

"duanın yararı olmadığı"na ilişkin kanıtlarını sıralar:

Birinci kanıt:

Dua ile istenen, eğer Tanrı katında "olacağı bilinen türden" bir şeyse, o şey (istense de, istenmese de) kesinlikle olur, gerçekleşir. Bu durumda onun için "dua"ya gerek yoktur. Eğer o şey Tanrı katında "olacağı bilinir olmayan türden"se, o şey "olamayacak türden"dir, (dua olsa da olmasa da) olmayacaktır. Bu durumda yine duaya gerek yoktur.

İkinci kanıt:

Olanlar ve olayların tümü, bir ezeli ve varlığı kendinden olan varlığa, Yaratıcı'ya varıp dayanır. Bu ezeli varlığın takdiri, hükmü de, kendisi gibi ezelidir ve takdir ettiği, zamanı gelince kesinlikle gerçekleşir. O'nun olmasını takdir etmediği, gerekir kılmadığı şey de, hiçbir zaman olamaz, gerçekleşemez. Bunların tümü, "ezel"de (zamansızlık sürecinde önceden) belirlenip planlandığı için de duanın hiçbir etkisi olamaz.

-Kazâ gelecekte, kader (takdir) ise geçmiştedir. Dua, kaderde olana ne bir şey ekleyebilir, ne de ondan bir şey eksiltebilir. Öyleyse duanın ne yararı olabilir?

Şu hadisler de yok mudur?

-"Tanrı, takdir edilenleri yaratılmalarından şu kadar, bu kadar yıl önce takdir etmiştir."

-"Yazılan yazılmış, kaderi yazan kalemin mürekkebi kurumuş, olacak artık kesinlikle olur."

-"Dört şeyin, ömrün, rızkın, yaratılışın ve ahlakın takdiri bitirilmiştir artık."

Üçüncü kanıt:

Mü'min Suresinin 19. ayetinde: " Tanrı, gözlerin hainliğini ve gönüllerin gizlediğini bilir." diyor. Öyleyse duaya ne gerek var?

Dördüncü kanıt:

Dua ile istenen şey, eğer isteyen kulun yararına bir şeyse, her yönden çok cömert olan Tanrı, kesinlikle, onu ihmal etmemiş, takdir etmiştir, gerçekleştirecektir. Bu durumda duaya gerek yok. Eğer istenen şey, dilekte bulunan yararına değilse, o kimsenin istemi bile doğru değildir.

Beşinci kanıt:

Aklın tanıklık ettiği ve sağlam hadislerin belirttiği gerçek odur ki, "Siddîk"lerin (Tanrı'ya bağlı Tanrı dostlarının), en değerli ve en yüce "makam"ları, "Tanrı'nın takdir edip hükme bağladı" şeye, "kazâ"ya "boyun eğip razı olmaları"dır. Duâ"ysa "kazâya, rıza"ya aykırıdır.

Altıncı kanıt:

"Dua", "emr"e ve yasağa benzeyen bir şeydir. Bununsa, kuldan Kerim olan Tanrı'ya yöneltilmesi bir tür "edeb dışılık"tır.

Yedinci kanıt:

Peygamber, Tanrı'nın şöyle dediğini bildirir:

-"Kim beni anarken benden istemekten (dua etmekten) geri kalırsa, ona, benden isteyenlere verdiğimden daha iyisini veririm!"

F. Râzî, bunları böyle sıralar (bkz. e't- Tefsiru'l-Kebîr, 5/97-98.); sonra "akıllılardan oluşan en büyük çoğunluk" diye nitelediği kesimin "dua"yı ve yararını savunmalarına yer verir:

Râzî, "duanın yararı ve etkisi" olduğuna ilişkin kanıtları ikiye ayırıyor: "Nakil kanıtları" ve "akıl kanıtları": Önce birincisi ele alınıyor: "Nakil kanıtları pek çoktur" diyor. Yine de bu kanıtları dört bölümde topluyor:

Birinci nakil kanıtı:

Gerek temel, gerekse ayrıntı niteliğindeki konularda, Tanrı'nın sözünü ettiği "süâl"ler (sorular) ve "cevap"lar var. Bu soru ve cevaplarda da bir özellik göze çarpar: "-(Ey Muhammed!) senden sorarlar" dendikten sonra, soru anlatılır ve "De ki.. " diye cevaba geçilir. Bakara Suresinin "dua"dan söz edilen 186. ayetinde "Senden beni sorarlarsa" dendikten sonra, araya "de ki"nin girmiyor oluşu bir başka özelliktir. Burada "Tanrı'nın yakınlığı" anlatılıyor ve Tanrı, doğrudan doğruya " "-Ben yakınım!" diyor. Bu, yani araya "de ki"nin girmemesi, "Tanrı ile kulunun, dua eden kulunun arasına hiçbir şeyin girmemesini" Tanrı'nın istiyor olmasındandır. Bu ayette "Tanrı'nın kuluna yakınlığı"nın, "dua"nın söz konusu olduğu bir yerde anlatılması, "duanın Tanrı'ya yaklaştırıcı bir özellik taşıdığını"gösterir. Demek ki, "dua, ibâdetler içinde en üstün bir ibâdettir".

İkinci nakil kanıtı:

Mü'min Suresinin 60. ayetinde, "-Bana dua edin ki size karşılık ve-

rip kabul edeyim!" diyor Tanrı.

Üçüncü nakil kanıtı:

Yüce Tanrı, kendisine dua edilmesini buyurmakla kalmıyor, bir

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا
إِلَىٰ أُمَمٍ مِّن قَبْلِكَ فَأَخَذْنَا أَهْلَهَا بِالْبَأْسَاءِ وَالضَّرَّاءِ لَعَلَّهُمْ
يَتَضَرَّعُونَ ﴿٤٢﴾ فَلَوْلَا إِذْ جَاءَهُم بَأْسُنَا تَضَرَّعُوا وَلَٰكِن
قَسَتْ قُلُوبُهُمْ وَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٤٣﴾

başka ayette de kendisine yakarılmamasını, "gazab"ıyla karşılıyor:

Anlamı:

(Diyanet'in)

Şüphesiz ki, senden önce, ümmetlerine Peygamberler göndermiştik. Onları, *-yalvarsınlar diye- darlık ve sıkıntıya sokmuştuk.* Hiç değilse onlara *şiddetimiz* geldiğinde *yalvarıp yakarmalı* değil miydiler? Lakin kalpleri katılaştı, şeytan da yaptıklarını onlara güzel gösterdi. (En'am Suresi, ayet: 42-43.)

Peygamber de şunları söylüyor:

-"Biriniz dua ederken : '-Ey Tanrı! Eğer dilersen beni bağışla!' demesi değil; '-Ey Tanrı! Beni bağışla!' diye kesin biçimde dua etmesi yakışır ona." (Buhârî ve Müslim'deki "dileğin kesinlik anlatan sözlerle yöneltilmesi" gerektiğine ilişkin biçimleri için bkz. Buhârî, Deavât / 21, Tevhid /31; Müslim, Zikr- Duâ-Tevbe- İstiğfâr/ 7-9, hadis no: 2678, 2679.)

-"Dua, ibâdetin iliğidir." (hadis daha önce geçmişti, yukarıya bkz.)

-"Dua, ibâdettir. " (yukarıya bkz.)

Dördüncü nakil kanıtı:

ٱدْعُوا۟ رَبَّكُمْ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً ۚ إِنَّهُۥ لَا يُحِبُّ ٱلْمُعْتَدِينَ ﴿٥٥﴾

Tanrı şöyle diyor:

Anlamı:

Rabbinize gönülden ve gizlice yalvarın. Doğrusu O, aşırı gidenleri sevmez. (A'râf Suresi, ayet: 55.)

Râzî, burada, daha önce sunulan bir ayeti (Furkan Suresinin "Duanız olmasa Tanrı'm size ne diye değer versin? De! Sizse yalanladınız. Bunun cezası, kaçınılmaz biçimde başınıza gelecektir!" anlamındaki ayeti) de anımsatıyor. "Nakil kanıtları"nı böyle sıraladıktan (bkz. F. Râzî, 5/98-99) sonra, "akıl kanıtlar"na geçiyor. Bu alanda bir taşla iki kuş vurmak için olsa gerek; "duanın hiçbir yararı olamayacağı"nı -"akıl kanıtları"na dayanarak savunmuş olanların daha önce sunulmuş olan (yukarıya bkz.) kanıtlarına "cevap" vererek bunu sunma yoluna gidiyor:

İleri sürülenlerden:

Birinciye cevap:

"Dua", eğer "Tanrı katında, olacağı takdir edilip bilinen türden"se, sizin "Duanın hiçbir yararı olmaz" diyerek duayı silip bir yana bırakmanız anlamsız. (Yani "dua" edileceğini Tanrı biliyorsa, takdir etmişse, o nasıl olsa olacaktır.) Yok eğer, bir "dua edileceği" Tanrı'nın bilgileri, takdir ettikleri arasında yoksa, o dua nasıl olsa olmayacağından, sizin duayı yok sayma yoluna gitmenize yine gerek yok.

Tanrı'nın bilgileri arasında neyin nasıl bulunduğunu, O'nun neyi nasıl takdir ettiğini, nasıl hükme bağladığını, insanların akılları bilemez. Tanrı, bir hikmetinin sonucu olarak, kulun, UMUT ile KORKU arasında bulunmasını gerekli kılmıştır. Kulluk, bu iki şeyle tam yerine gelir... (Râzî, burada, kulun korkuyla umut arasında bulunmasının bir gereği olarak dua etmesi gerektiğini anlatıyor.)

İkinciye cevap:

Duadaki amaç, bir şeyi sunmak, daha doğrusu kulluğu, Tanrı'ya karşı alçakgönüllülüğü, aşağı durumda oluşu göstermek ve bütünüyle

Tanrı'ya yönelip dönmektir.

Üçüncüye cevap:

İnsanın Tanrı'dan istediği şeyin gerçekleşmesi, dilekte bulunmasından önce kendisi için yararlı olmayabilir de, dua ettikten sonra yararlıya dönüşebilir.

Dördüncüye cevap:

İnsanın Tanrı'ya yalvararak alçakgönüllülük göstermesinden, küçük ve düşük bir varlık olduğunu boynuna almasından sonra, Tanrı'nın takdir ettiğine ve "kazâya razı" olması, çok daha büyük bir "makam"dır. Bu cevap, ileri sürülen öteki kanıtlara da cevap sayılır.

F. Râzî böyle bitiriyor konuyu. (Bkz. F. Râzî, 5/99-100.)

"Kazâya rızâ" göstermek, yani "Tanrı'nın yazdığı yazgı" olduğunu düşünüp "olana, olacağa, başa gelene boyun eğip hepsini hoşnutlukla karşılamak", İslam "kelâm"ının temel konularındandır ve "farz" anlamında "vâcib"tir. (Bkz. Gelenbevi Ale'l-Celâl, İstanbul, 1316, 2/106-107.)

İmam Gazâlî de bu konuya gereken önemi ve geniş yer verirken, "duanın, rızâya aykırı olup olmadığı" konusuna değiniyor ve "dua"nın, "kaderde, kazâda olana rıza gösterme"ye "aykırı olmadığı"nı yazıyor. (Bkz. İhyau Ulûmiddin, 4/367-370)

Hadis:

-"Tanrı'nın (takdirinin sonucu olan) 'kazâ'sına rızâ, Âdem oğlunun mutluluğundandır." (Tirmizî, Kader/15, hadis no: 2151.)

"Kazâ"ya, ("yazgı"ya, başa gelene) "rızâ". Ne var ki "kötü kazâ" (süü'l-kazâ) başta olmak üzere "kötü durum"lara karşı, Tanrı'ya sığınılması da öğütlenir. Peygamberin de sığındığı bildirilir:

4- Dua Niteliğinde Tanrı'ya Sığınmalar:

a) Peygamberin Tanrı'ya

(Dua Niteliğinde) Sığınmaları:

"KÖTÜ KAZÂ"dan ve ötekilerden:

Hadis:

(١٦) باب فى التعوذ من سوء القضاء ودرك الشقاء وغيره

٥٣ – (٢٧٠٧) حَدَّثَنِي عَمْرٌو النَّاقِدُ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . قَالَا: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ . حَدَّثَنِي سُمَيٌّ عَنْ أَبِي صَالِحٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَتَعَوَّذُ مِنْ سُوءِ الْقَضَاءِ(١) ، وَمِنْ دَرَكِ الشَّقَاءِ(٢) ، وَمِنْ شَمَاتَةِ الْأَعْدَاءِ(٣) ، وَمِنْ جَهْدِ الْبَلَاءِ(٤) .

(١) (سوء القضاء) يدخل فيه سوء القضاء فى الدين والدنيا والبدن والمال والأهل . وقد يكون ذلك فى الخاتمة .

(٢) (درك الشقاء) المشهور فيه فتح الراء . وحكى القاضى وغيره أن بعض رواة مسلم رواه بإسكانها . وهى لغة . ودرك الشقاء يكون فى أمور الآخرة والدنيا . ومعناه أعوذ بك أن يدركنى شقاء .

(٣) (شماتة الأعداء) هى فرح العدوّ ببلية تنزل بعدوه . يقال شمت به يشمت شماتة . وأشمته غيره .

(٤) (جهد البلاء) روى عن ابن عمر أنه فسره بقلة المال وكثرة العيال . وقال غيره : هى الحال الشاقة .

(Müslim'deki metniyle)

Türkçesi:

(Hadis kesiminin)

"Peygamber, 'kötü kazâ'dan (din, dünya, beden, mal, aile konularında kötü durumlara düşmekten), mutsuzluğa uğramaktan (bu dünyada ve öbür dünyada), düşmanları sevindirecek duruma düşmekten ve dayanılmayacak beladan (Tanrı'ya) sığınırdı." (Müslim, Kitabu'z-Zikr... /53, hadis: 2707. Ayrıca bkz. Buhârî, Kader/13.)

Hadis:

1514 – وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْجُوعِ فَإِنَّهُ بِئْسَ الضَّجِيعُ وَأَعُوذُ بِكَ مِنَ الْخِيَانَةِ فَإِنَّهَا بِئْسَتِ الْبِطَانَةُ». رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ بِإِسْنَادٍ صَحِيحٍ.

(Ebû Dâvûd ve Riyazu's- Sâlihin'deki metniyle)

Türkçesi:

(H. H. Erdem'in Riyazu's-Salihîn'deki)

1514- Ebû Hüreyre *radiya'llahu anh*'den nakledildiği üzere, Resûlu'llah *salla'llahu aleyhi ve sellem* (ümmetine ta'lîm için) "Allahım! *Açlık*dan Sana sığınırım; o, insanı kucaklayan ne fenâ arkadaşdır. Hâinlikden de Sana sığınırım; o, sînede gizlenen ne fenâ huydur." diye istiâze ederdi. (Sığınırdı.)

(Ebû Dâvûd, Sahih senedle rivâyet etmiştir.)

Hadis:

1512 – وَعَنْ شَكَلِ بْنِ حُمَيْدٍ رَضِيَ ٱللّٰهُ عَنْهُ قَالَ : قُلْتُ يَا رَسُولَ اللهِ عَلِّمْنِي دُعَاءً قَالَ : «قُلِ ٱللّٰهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ سَمْعِي وَمِنْ شَرِّ بَصَرِي وَمِنْ شَرِّ لِسَانِي وَمِنْ شَرِّ قَلْبِي وَمِنْ شَرِّ مَنِيِّي.» رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَٱلتِّرْمِذِيُّ وَقَالَ : حَدِيثٌ حَسَنٌ.

(Ebû Dâvûd ve Ri.'deki metniyle)

Türkçesi:

(H.H. Erdem'in)

1512- Şekl b. Hümeyd *radiya'llahu anh* anlatıyor. Yâ Resûlâ'llah! Bana bir dua öğret, dedim. Resûl-i Ekrem: "Allahım! Kulağımın, gözümün, dilimin, kalbimin, fercimin[1] şerrinden Sana sığınıyorum, de" buyurdu.

(Hadisi, Ebû Dâvûd ve Tirmizî rivâyet etmişler; Tirmizî: hadiş, Hasen'dir demiştir.)

Hadis:

1513 – وَعَنْ أَنَسٍ رَضِيَ ٱللّٰهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى ٱللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَقُولُ : «ٱللّٰهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْبَرَصِ وَالْجُنُونِ وَالْجُذَامِ وَسَيِّئِ الْأَسْقَامِ.» رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ بِإِسْنَادٍ صَحِيحٍ.

1- "Fercimin", "cinsel organımın" demektir.

(Ebû Dâvûd ve Ri.'deki metniyle.)

Türkçesi:

(H. H. Erdem'in)

1513- Enes *radiya'llahu anh*'den rivâyete göre, Resûl-i Ekrem şöyle dua ederdi:

"Yâ Rabbî! (Bedene ârız olan) beras illetinden, aklın zevâlinden, cüzamdan ve kötü hastalıklardan Sana sığınırım."

(Hadisi, Ebû Dâvûd Sahih sened ile rivâyet etmiştir.)

Hadis:

1511 – وَعَنْ زِيَادِ بْنِ عِلَاقَةَ عَنْ عَمِّهِ وَهُوَ قُطْبَةُ بْنُ مَالِكٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ مُنْكَرَاتِ الْأَخْلَاقِ وَالْأَعْمَالِ وَالْأَهْوَاءِ». رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَقَالَ: حَدِيثٌ حَسَنٌ.

(Tirmizî ve Ri.'deki metniyle)

Türkçesi:

(H. H. Erdem'in)

1511- Ziyâd İbn-i İlâka'nın amcası Kutbe b. Mâlik *radiyallahu anh*'den rivâyete öre, Nebi *aleyhi's-selâm:*

"İlahî! Fenâ huylar ve amellerden, nefsânî arzulardan da Sana sığınırım." derdi.

(Hadisi, Tirmizî rivâyet edip; hadis Hasen'dir demiştir.)

Hadis:

(١٨) باب التعوذ من شر ما عمل، ومن شر ما لم يعمل

٦٥ – (٢٧١٦) حدثنا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ (وَاللَّفْظُ لِيَحْيَى) قَالَا: أَخْبَرَنَا جَرِيرٌ عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ هِلَالٍ، عَنْ عُرْوَةَ بْنِ نَوْفَلٍ الْأَشْجَعِيِّ. قَالَ: سَأَلْتُ عَائِشَةَ عَمَّا كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَدْعُو بِهِ اللَّيْلَ. قَالَتْ: كَانَ يَقُولُ «اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا عَمِلْتُ، وَمِنْ شَرِّ مَا لَمْ أَعْمَلْ».

(Müslim'deki metniyle)

Türkçesi:

("Sened"inin dışındakinin)

"Peygamer : 'Ey Tanrı! İşlediğimin ve daha işlemediğimin (yani işlediğim ve işleyebileceğim günahların) kötülüğünden sana sığınırım!' derdi." (Müslim, Kitabu'z-Zikr... /65, hadis : 2716.)

Hadis:

(١٤) باب التعوذ من شر الفتن ، وغيرها .

٤٩ – (٥٨٩) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة وأبو كريب (واللفظ لأبي بكر) قالا : حدثنا ابن نمير . حدثنا هشام عن أبيه ، عن عائشة ؛ أن رسول الله ﷺ كان يدعو بهؤلاء الدعوات « اللهم ! فإني أعوذ بك من فتنة النار ، وعذاب النار ، وفتنة القبر ، وعذاب القبر ، ومن شر فتنة الغنى ، ومن شر فتنة الفقر . وأعوذ بك من شر فتنة المسيح الدجال . اللهم ! اغسل خطاياي بماء الثلج والبرد . ونق قلبي من الخطايا كما نقيت الثوب الأبيض من الدنس . وباعد بيني وبين خطاياي كما باعدت بين المشرق والمغرب . اللهم ! فإني أعوذ بك من الكسل والهرم والمأثم والمغرم » .

(Müslim'deki metniyle)

Türkçesi:

(Hadisin metninin)

"Peygamber şu dualarla dua ederdi: Ey Tanrı! Ateşin (Cehennemin) fitnesinden, ateşin azabından, kabrin fitnesinden, kabrin azabından, zenginliğin fitnesinin kötülüğünden, yoksulluğun fitnesinin kötülüğünden, Deccâl Mesih'in fitnesinin kötülüğünden sana sığınırım! Ey Tanrı! Günahlarımı, kar ya da dolu suyuyla yıka! Ak bir giysi kirlerinden nasıl arınıp temizlenirse, beni de günahlarımdan öyle temizleyip arıt. Doğu ile Batı arasında ne denli bir uzaklık varsa (bunları nasıl birbirinden uzak yaptınsa) benimle günahlarımın arasını da öyle uzak yap! Ey Tanrı! Tembellikten, bunaklık ölçüsüne varmış bir yaşlılıktan, günahtan ve borç yükü altında kalmaktan sana sığınırım!" (Müslim, Kitabu'z- Zikr.. /49. hadis:

589. Buhârî'nin metni de hemen hemen aynı. Bkz. Buhârî, Deavât/39.)

Hadis:

(١٥) باب التعوذ من العجز والكسل وغيره

٥٠ – (٢٧٠٦) حدثنا يحيى بن أيوب. حدثنا ابن علية. قال: وأخبرنا سليمان التيمي. حدثنا أنس بن مالك. قال: كان رسول الله ﷺ يقول «اللهم! إني أعوذ بك من العجز[1] والكسل، والجبن[2] والهرم، والبخل[3]. وأعوذ بك من عذاب القبر، ومن فتنة المحيا والممات».

وفي رواية «وضلع الدين وغلبة الرجال». رواه مسلم.

(Müslim ve Ri.'deki metniyle)

Türkçesi:

(H. H. Erdem'in)

1503- Enes *radiya'llahu anh*'den rivâyete göre, Resûl-i Ekrem *salla'llâhu aleyhi ve sellem* (ümmetine ta'lîm için) şöyle dua ederdi: "İlâhî! Acizden, tenbellikten, korkaklıktan, bunaklık derecesinde ihtiyarlıkdan, cimrilikten, kabir azâbından, hayât ve memât fitnesinden Sana sığınırım."

Bir rivâyetde: "Borç altında kalmaktan ve düşmanın galebe ve tasallutundan da Sana sığınırım." buyurulmuştur.

(Hadisi, Müslim rivâyet etmiştir.)

Açıklama:

Hadiste geçen ve çeviride Türkçesi yer almayan sözcüklerin anlamı:

"Acz"= Güçsüzlük. "Memât"=Ölüm. "Mahyâ"= Dirim (yaşam). "Fitne" Tanrı'nın sınav konusu yapmasıyla oluşan kötülük, bela, sıkıntı.

Görülüyor ki, Peygamber, başa gelebilecek her türlü sıkıntıdan, kötülükten ("kazâ"dan- "bela"dan) Tanrı'ya sığınmış ve bunlara uğratmaması için Tanrı'ya dua etmiştir. Dolayısıyla böyle dua edilmesini

öğütlemiştir.

Ve deniyor ki: "Duanın eğer bir yararı olmasaydı, Peygamber böyle dua etmez ve edilmesini öğütlemezdi."

Yine deniyor ki: "Eğer , kaderde, kazâda olana, yazgıya 'rızâ' göstermeye DUA aykırı olsaydı, Peygamberin kendisi böyle dualarda bu-

أَمَّن يُجِيبُ الْمُضْطَرَّ إِذَا دَعَاهُ
وَيَكْشِفُ السُّوءَ وَيَجْعَلُكُمْ خُلَفَاءَ الْأَرْضِ أَإِلَٰهٌ مَّعَ اللَّهِ
قَلِيلًا مَّا تَذَكَّرُونَ ﴿٦٢﴾

lunmazdı."

Anlamı:

(Diyanet'in)

Yoksa darda kalana, kendisine yakardığı zaman karşılık veren, başındaki sıkıntıyı ve sizi yeryüzünün sahipleri yapan mı (bütün bunları yapan)? Allah'ın yanında bir tanrı mı? Pek kıt düşünüyorsunuz! (Neml Suresi, ayet: 62.)

b) Nelerden Nasıl Sığınmalı?

Tanrı'ya nelerden nasıl sığınmak gerektiği konusunda, "Peygamberin Tanrı'ya sığınmaları"ndan ve sığınış biçimlerinden sonuçlar çıkararak bilgi edinmek mümkün. Bunların önemli bir kesimi (sağlam hadis kaynaklarında olanları) yukarıda sunuldu.

Nelerden nasıl sığınmak gerektiği konusunda, ayrıca ayetlerde de bildirilenler var:

وَقُل رَّبِّ أَعُوذُ بِكَ
مِنْ هَمَزَاتِ الشَّيَاطِينِ ﴿٩٧﴾ وَأَعُوذُ بِكَ رَبِّ أَن يَحْضُرُونِ ﴿٩٨﴾

Anlamı:

(Diyanet'in)

De ki: "Rabbim! Şeytanların kışkırtmalarından sana sığınırım! Rabbim! Yanımda bulunmalarından sana sığınırım!" (Mü'minûn Suresi, ayet: 97-98.)

Açıklama:

"Yanımda bulunmalarından sana sığınırım!" anlamındaki ayetle anlatılan: "Tanrı'm! Şeytanların yanımda bulunup da bana bir kötülük yapmalarından, işlerimi kötüye götürmelerinden sana sığınırım!" (Bkz. Sâbûnî, Safvetu't-Tefâsir, 2/320; F. Râzî, 23/119.)

Çeviride, "kışkırtmalar" diye anlam verildiği görülen "hemezât" da iki biçimde yorumlanır:

-Şeytanın kötülüğe iten dürtüleri (vesveseleri).

-Şeytanın inanırın üzerine düşmanlarını kışkırtıp saldırtma girişimleri. (Bkz. F. Râzî, 23/118-119)

قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ ﴿١﴾ مِن شَرِّ مَا خَلَقَ ﴿٢﴾ وَمِن شَرِّ غَاسِقٍ إِذَا وَقَبَ ﴿٣﴾
وَمِن شَرِّ النَّفَّاثَاتِ فِي الْعُقَدِ ﴿٤﴾ وَمِن شَرِّ حَاسِدٍ إِذَا حَسَدَ ﴿٥﴾

Anlamı :

(Diyanet'in)

Ey Muhammed! "De ki : Hased ettiği zaman hasedçinin şerrinden, düğümlere nefes eden büyücülerin şerrinden, bastırdığı zaman karanlığın şerrinden, yaratıkların şerrinden tan yerini ağartan Rabbe sığınırım!" (Felak Suresi, tümü.)

Açıklama :

Bu çeviride surenin sonundan başlanarak çevrildiği görülüyor.

"Hased"= Kıskançlık. "Hasedçi" =Kıskanç. "Nefes eden"= Üfüren, üfürükçülük yapan.

قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ ﴿١﴾ مَلِكِ النَّاسِ ﴿٢﴾ إِلَٰهِ النَّاسِ ﴿٣﴾
مِن شَرِّ الْوَسْوَاسِ الْخَنَّاسِ ﴿٤﴾ الَّذِي يُوَسْوِسُ فِي صُدُورِ النَّاسِ
﴿٥﴾ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ ﴿٦﴾

Anlamı:

(Diyanet'in)

Ey Muhammed! De ki: "İnsanlardan ve cinlerden ve insanların gönüllerine vesvese veren o sinsi vesvesecinin şerrinden, insanların Tanrısı, insanların Hükümranı ve insanların Rabbi olan Allah'a sığınırım!" (Nâs Suresi, tümü.)

Açıklama:

Ayetlerdeki aslına daha bağlı kalınarak şöyle de çevrilebilir: De ki: "İnsanların RABB'ine sığınırım. İnsanların MELİK'ine. İnsanların İLAH'ına (Tanrı'sına). O çok sinsi vesvese verenin (şeytanın) kötülüğünden. Ki o, insanların göğüslerinde (gönüllerinde) vesvese verip durur. O cinlerden de, insanlardan da olabilir."

c) Hadislerde Sığınma ve Şifa Duaları ve Dua Niteliğindeki Şifa Ayetleri:

-Dualarla ve Dua Niteliğindeki Ayetlerle Tedavi:

Bu konuda pek çok hadis vardır. İlgili hadislere Buhârî ve Müslim gibi "sahîh" yani sağlam kabul edilen hadisçiler de kitaplarında yer vermişlerdir:

Buhârî'de, öteki hadis kitaplarında olduğu gibi, bu konuyla ilgili özel bölümler var. Örneğin ana bölümlerden "Kitabu't- Tıbb" باب ٣٣ الرقى بالقرآن والمعوذات = Tıb Kitabı (sağlık, doktorluk ile ilgili) adlı ana bölümde E'r- Rükâ bi'l- Kur'an' ve 'l-Muavvizâti = Kur'an ve (Tanrı'ya) sığınmaya ilişkin dualar okuyup üfürerek tedavi etme bölümü", "E'r- Rükâ Bi Fâtihat'l-Kitâbi باب ٣٣ الرقى بفاتحة الكتاب

= Fâtiha Suresini okuyup üfürerek tedavi etmeye ilişkin bölüm" gibi alt bölümler yer alır.

Bu bölümlerde yer alan hadislerden:

Hadis:

Âişe anlatıyor:

-"Peygamber, ölümüne yol açan hastalığına yakalandığında, Tanrı'ya sığınmaya ilişkin dualar okuyup üflüyordu kendi kendine, iyice ağırlaşınca aynı duaları ben okuyup üflemeye ve bereketi (uğuru) olsun diye de onun elini üzerinde gezdirmeye başladım. (...) Peygamber, iki eline okuyup üfürüyor ve sonra da iki elini yüzüne sürüyordu." (Buhârî, Kitabu't- Tıbb/32. Müslim'deki metni için bkz. Kitabu's-Selâm/50-51, hadis no: 2192.)

Yılan, Akrep Sokmalarındave Öteki Hastalıklarda Ücret Karşılığında Okuyup Üfürerek Tedavi:

Hadis:

Peygamberin arkadaşlarından oluşan bir birlik, görevlendirildikleri bir sefere çıkarlar. Yolları bir Arap kabilesinin bulunduğu yere düşer. Konuk edilmek isterler. Ama kabile bunları konuk etmez. Tam bu sırada kabile başkanını bir akrep sokmuştur. Tüm kabile üyeleri iyileştirmek için çareler arar. Türlü yollara başvururlar, ama bir sonuç alamazlar. Sonunda, belki bir tedavi yolunu bilen vardır diye, biraz ötelerinde bulunan birliğe başvurmak akıllarına gelir. Varırlar:

-Başkanımızı bir akrep soktu. Bir türlü iyileştiremiyoruz. İçinizde buna bir çare bilen var mı?

Ebû Said el Hudrî atılır:

-Evet ben varım. Vallahi ben dua ile tedavi ederim. Ne var ki siz bizi konuk yapmadınız. Onun için ben de karşılığında bir ücret almadan tedavi etmem.

Ücret konusunda anlaşırlar. Tedavi karşılığında "bir sürü koyun" vereceklerine söz vermişlerdir.

Ebû Said, kabile başkanının evine gider. Fâtiha Suresini okur. Başkan, ipinden kurtulmuş hayvana döner. Kurtulmuştur artık.

Başkan tedavi edildiği için söz verilen koyun sürüsü, Ebû Said'e verilir. Ebû Said'in arkadaşları, sürünün, aralarında paylaştırılmasını isterler:

-Koyunlar, aramızda bölüştürülmelidir.

-Hayır! Paylaşma yok. Durumu Peygambere sunacağız. O ne derse öyle yaparız.

Varırlar, durumu Peygambere anlatırlar. Peygamber, önce Ebû Said'e iltifatta bulunur. Sonra çözümü açıklar:

-İyi yapmışsınız. Şimdi, koyunları paylaştırın. Ve sizinle birlikte bana da bir pay verin. (Bkz. Buhârî, Kitabu't-Tıbb/33; Müslim, Kitabu's- Selâm /65, hadis no: 2201; Ebû Dâvûd, Kitabu't-Tıbb/19, hadis no: 3900; Tirmizî, Kitabu't-Tıbb/20, hadis no:2064; İbn Mace, Kitabu't-Ticârât/7, hadis no: 2156. Ve öteki kaynaklar)

Bu hadis, Tecrîd-i Sarih'te, Kâmil Miras'ın çeviri ve açıklamasıyla şöyle yer alır:

جُعْلَهُمْ الَّذِي صَالَحُوهُمْ عَلَيْهِ فَقَالَ بَعْضُهُمْ اقْسِمُوا فَقَالَ الَّذِي
رَقَى لَا تَفْعَلُوا حَتَّى نَأْتِيَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَنَذْكُرَ لَهُ الَّذِي
كَانَ فَنَنْظُرَ مَا يَأْمُرُنَا فَقَدِمُوا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
وَسَلَّمَ فَذَكَرُوا لَهُ فَقَالَ وَمَا يُدْرِيكَ أَنَّهَا رُقْيَةٌ ثُمَّ قَالَ
قَدْ أَصَبْتُمْ اقْسِمُوا وَاضْرِبُوا لِي مَعَكُمْ سَهْمًا فَضَحِكَ
رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

1031 عَنْ أَبِي سَعِيدٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ انْطَلَقَ نَفَرٌ
مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي سَفْرَةٍ سَافَرُوهَا
حَتَّى نَزَلُوا عَلَى حَيٍّ مِنْ أَحْيَاءِ الْعَرَبِ فَاسْتَضَافُوهُمْ فَأَبَوْا أَنْ
يُضَيِّفُوهُمْ فَلُدِغَ سَيِّدُ ذٰلِكَ الْحَيِّ فَسَعَوْا لَهُ بِكُلِّ شَيْءٍ لَا يَنْفَعُهُ
شَيْءٌ فَقَالَ بَعْضُهُمْ لَوْ أَتَيْتُمْ هٰؤُلَاءِ الرَّهْطَ الَّذِينَ نَزَلُوا لَعَلَّهُ
أَنْ يَكُونَ عِنْدَ بَعْضِهِمْ شَيْءٌ فَأَتَوْهُمْ فَقَالُوا يَا أَيُّهَا الرَّهْطُ إِنَّ
سَيِّدَنَا لُدِغَ وَسَعَيْنَا لَهُ بِكُلِّ شَيْءٍ لَا يَنْفَعُهُ فَهَلْ عِنْدَ أَحَدٍ مِنْكُمْ مِنْ شَيْءٍ
فَقَالَ بَعْضُهُمْ نَعَمْ وَاللّٰهِ إِنِّي لَأَرْقِي وَلٰكِنْ وَاللّٰهِ لَقَدِ اسْتَضَفْنَاكُمْ فَلَمْ
تُضَيِّفُونَا فَمَا أَنَا بِرَاقٍ لَكُمْ حَتَّى تَجْعَلُوا لَنَا جُعْلًا فَصَالَحُوهُمْ
عَلَى قَطِيعٍ مِنَ الْغَنَمِ فَانْطَلَقَ يَتْفُلُ عَلَيْهِ وَيَقْرَأُ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ
فَكَأَنَّمَا نُشِطَ مِنْ عِقَالٍ فَانْطَلَقَ يَمْشِي وَمَا بِهِ قَلَبَةٌ قَالَ فَأَوْفَوْهُمْ

Tercemesi

Ebû Saidi Hudrî radiyallahü anhten şöyle haber verdiği rivâyet edilmiştir:

(Bir kere) Resulullah sallâllahü aleyhi ve sellemin ashabından (otuz kişilik) bir seriyye memur oldukları bir sefere gitmişti. Bunlar Arab kabilelerinden bir kabile üzerine indiler. Ve misafir edilmelerini istediler. Fakat bunlar misafir etmekten imtina ettiler. Bu sırada reislerini (bir akreb) sokmuştu. Bütün kabile halkı harekete gelip her çareye başvurdular. Fakat hiçbir şey şifa bahş olmadı. Bunlardan bazıları:

-Şuraya inen şu kafile halkına gitseniz, belki bunların arasında bir çare bilen kimse vardır, demişti. Bunun üzerine kabile halkı gelip:

- Ey cemaat reisimizi bir akreb soktu. Tedavi için koştuk, her çareye müracaat ettik, müessir olmadı. İçinizde buna çare bilen bir kimse var mıdır? Diye sordular. Kafileden birisi (ki Ebû Saidi Hudrîdir):

Evet ben varım, Vallahi ben düâ ederim. Fakat sizden bizi konuklamanızı diledik de yemin ederim ki misafir edinmediniz. Artık şimdi ben de size bir ücret tayin etmedikçe düâ etmem dedi. Bir sürü koyuna sulh oldular. Ebû Said kabile reisinin yanına gitti. ( ) (Sûresini sonuna kadar) okudu. Derhal reis bukağısından çözülmüş hayvana döndü. İleri geri yürümeğe başladı. Artık üzerinde hiçbir hastalık kalmamıştı.

Ebû Saidi Hudrî (devamla) demiştir ki: kabile halkı mukavele edilen ücreti ifa ettiler. Ashabı Seriyyeden bazıları:

- Bu koyunları taksim ediniz! dediler. Fakat düâ eden (Ebû Said):

- Hayır, Nebî sallâllahü aleyhi ve selleme varıp bu olup bitenleri kendisine arz edinceye kadar bu koyunları taksim etmeyiniz!.. Görelim bize Resulullah ne emr eder, dedi. Hey'eti seferiyye Resulullah sallâllahü aleyhi ve selleme geldiler. Bu sergüzeşti hikâye ettiler Resuli ekrem (Ebû Saide hitaben:)

-Fâtihanın bu kadar müessir bir dua olduğunu sana kim öğretti? di(ye taltif et) di. Sonra Seriyye halkına teveccüh edip (bunları

da taltif için) Resulullah sallâllahü aleyhi ve sellem:
-İyi hareket etmişsiniz. Şimdi taksim ediniz. Sizinle beraber bana da bir hisse ayırınız! dedi tebessüm buyurdu.

İzahı

Bu hadisi Buharî Tıb bahsinde de tahric etmiştir. Müslimin, Ebû Davudun, Tirmizînin Nesaînin de yine Tıb bahsinde rivayetleri vardır. İbni Mâce de Ticarette rivayet etmiştir. Tirmizînin, İbni Mâcenin sünenlerinde bu Seriyye halkının otuz kişiden ibaret olduğu zikredildiğinden tercemede bunu tasrih ettik. Bu Seriyyeye Ebû Saidi Hudri radiyallahü anhin riyaseet ettiği ve onun tarafından düâ edildiği de müserrah bulunduğundan buna da işaret ettik.

Ebû Davudun, Tirmizînin Nesaînin rivayetlerinde bu hastanın, asabi rahatsızlıkla musab ve demir tomruğa vurulmuş bir mecnun olduğu mezkûrdur bu rivayet, Buharînin hadisteki (
bu mecnun bukağısından çözülmüş hayvana döndü. İleri, geri yürümeğe başladı. Artık onun hiçbir hastalığı kalmamıştı) rivayetinde daha muvafıktır.

Buharî bu hadisi Fâtihai şerife ile düâ mukabilinde bir ücretin verilip alınmasının hükmüne dair bir bâbında sevk etmiştir ki bu hadisin ifade ettiği hüküm cevazdır.

Bu hadisi birçokları gibi Müslim de aktarırken, "Bâbu Cevâzi Ahzi'l-Ücreti Ala'r-Rukyeti Bill-Kur'an'i ve'l-Ezkâri
"yani: "Kur'an ve zikirlerle (dualarla) okuyup üfleyerek tedavi karşılığında ücret almaya ilişkin bölüm" başlığı altında, "okuyup üfleme ve dua ile tedavi" için "ücret alınabileceği"ne kanıt olarak gösteriyor. Buhârî'nin de aynı amaçla yer verdiği bu hadiste söz konusu olan olay, bir sonraki "Bab"da, İbn Abbas'tan aktarılırken, Peygamberin, "dua ile tedavi karşılığında ücret" alınabileceğini anlatmak için şöyle dediği bildirilir:

-"İnne ahakku mâ ahaztüm aleyhi ecren kitabullahi"
yani "Karşılığında ücret aldığınız görevlerin ücretleri içinde en haklı olanı, Tanrının Kitabı (Kur'an) karşılığında aldığınız ücrettir." (Bkz. Buhârî, Kitabu't- Tıbb/34.)

Kur'an okuma, yazma, öğretme karşılığında ücret almanın caiz olup olmadığı tartışılırken İman Şafiî "câizdir" diyor ve kanıtları arasında bu hadisi de gösteriyor. Hanefi hukukçularıysa ("mütekaddimîn" =Eskiler) "câiz" görmüyorlar ve bu hadiste alındığı bildirilen "ücret"i, "Kur'an karşılığı" saymayıp "dua karşılığı" sayma biçiminde "te'vil" yoluna gidiyorlar. (Bkz. Kâmil Miras, Sahih-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarih Tercemesi, İstanbul, 1940, 7/68.) Demek ki, "KUR'AN" karşılığında olmasa bile "DUA" karşılığında "ÜCRET" alınabileceği üzerinde birleşiyorlar.

Kur'an okuma, okutma, öğretme, yazma karşılığında ücret alınıp alınmaması konusunda İslam hukukçularının eskileri ve yenilerinin görüşlerini öğrenmek için bkz. "Kur'an" maddesi.

Hadis:

(Tecrîd'den ve K. Miras'ın çevirisinden.)

1934. عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ ٱللّٰهُ عَنْهَا قَالَتْ رَخَّصَ ٱلنَّبِيُّ صَلَّى ٱللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ٱلرُّقْيَةَ مِنْ كُلِّ ذِي حُمَةٍ .

Tercemesi

Âişe *raddiya'llahu anhâ*'dan Nebî *Salla'llahu aleyhi ve sellem* 'in, her ağılı hayvanın zehirinden nefes edilerek şifâ dileğine müsâ'ade buyurdu, dediği rivâyet olunmuştur.

Yani: Peygamber, yılan ve akrep sokmalarında, okuma-üfleme yoluyla tedavi etmeye izin vermiştir. (Bu hadisi başka kaynaklarda da görmek için bkz. Buhârî, Kitabu't-Tıbb/37; Müslim, Kitabu's-Selâm/52, hadis no: 2193; İbn Mace, Tıbb/35, hadis no: 3517; Ahmed İbn Hanbel, 6/30 ve ötekiler.)

Hadiste geçen "hume"ye "her tür ağı (zehir)" anlamı verilir. "Zu hume" de "ağılı (hayvan)"demektir. Akrep, yılan gibi "ağılı"lar amaçlanır. "E'r-rukyetu min külli zi humetin"in anlamıysa "her türlü ağılının ağısından okuyup üfleme yoluyla kurtarma, tedavi" demektir. Hadiste, "okuma ve üfleme" yoluyla "her türlü ağılının sokmasının, zehirlemesinin tedavi edileceği" bildirilmiş oluyor.

Hadis:
(Tecrîd ve K. Miras'ın çevirisi.)

1929. عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ ٱللهُ عَنْهُ قَالَ أَذِنَ رَسُولُ ٱللهِ صَلَّى ٱللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِأَهْلِ بَيْتٍ مِنَ ٱلْأَنْصَارِ أَنْ يَرْقُوا مِنَ ٱلْحُمَةِ وَ ٱلْأُذُنِ

Tercemesi

Enes İbn-i Mâlik *radiya'llahu anh*'den şöyle dediği rivâyet olunmuştur; Resûlu'llah *Salla'llahu aleyhi ve sellem* Ensâr'dan (Amr İbn-i Hazm) âilesine ağılı hayvanların zehirinden, kulak ağrısından, (nazar değmesinden) (şifâ temennisi için Allah'a sığınarak) nefes etmelerine müsaade buyurdu. (Sahih-i Buhârî Muhtasarı, Tecrîd-i Sarih Tercemesi, Ankara, 1975, Diyanet İşleri Başkanlığı yay, 12/87.)

Kâmil Miras, burada şu açıklamayı yapıyor:

> Hadis metnindeki (Rukye) İbn-i Esîr'in beyanına göre, hasta hakkında şifâ dilemek için Kur'an ile esmâ ve sıfât-ı ilâhiye ile Allahu Teâlâ'ya du'â ve ilticâ etmektir ki, nefes etmek tâ'biriyle hulâsa olunur. Mevzû'umuz olan hadisde Resûl-i Ekrem'in müsâade ettiği, Rukye yani du'â ve Hakk'a ilticâ budur. Yine İbn'i Esîr'in beyânına göre, Rukyenin mekrûh olan ve şer'an hoş görülmeyen kısmı da vardır ki, Allah'ın kelâmından, Allah'ın esmâ ve sıfatından başka şey ile nefes edilmesidir ve bunun her halde nâfi' ve şifâ-bahş olacağına i'timâd edilmesidir. Bunun için Resûl-i Ekrem: Rukye eden kişi mütevekkil değildir, buyurmuştur. (Bkz. 12/88.)

Yazarın "rukye"yle eşanlamda gördüğü "nefes", ilgili hadislerde de geçer. Kur'an'da, yukarıda sunulan Felak Suresinin 4. ayetinde "düğümlere çokça nefes edenler (kadınlar)" anlamında "e'n- neffâsati fi'l-ukadi" yer alır. Bu deyime Diyanet'in resmi çevirisinde "düğümlere nefes eden büyücü kadınları" anlamı verildiği görülür. (Peygambere, bu kadınların şerrinden Tanrı'ya sığınması buyuruluyor.) Bu "nefes" için "nefhun latîfun bilâ rîkin"

Yani: "güzel, yavaş ve tükürüksüz üfürmektir" denir. Asıl anlamındaysa "tükürük" vardır. Râğıb, "el Müfredât"ında "çok az tükürmek" diye anlam verdiği "nefes"in, bir de "üfürükçü" ve "büyücü"lerde olan biçimini belirtir. (Bkz. El Müfredât, "n-f-s".)

"Şifa" için "okuyup üfürme" önemli olduğu gibi "tükürmek" de önemli görülür. Peygamberin, çeşitli olaylarda, "okuma" ve "üfleme"sinin yanında "tükürük"ünü de kullandığı aktarılır:

Hadis:
(Tecrîd, K. Miras ter.)

1236 عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّهُ سَمِعَ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ
عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ يَوْمَ خَيْبَرَ لَأُعْطِيَنَّ الرَّايَةَ رَجُلًا يَفْتَحُ اللهُ عَلَى يَدَيْهِ
فَقَامُوا يَرْجُونَ لِذَلِكَ أَيُّهُمْ يُعْطَى فَغَدَوْا كُلُّهُمْ يَرْجُو أَنْ يُعْطَى فَقَالَ
أَيْنَ عَلِيٌّ فَقِيلَ يَشْتَكِي عَيْنَيْهِ فَأَمَرَ فَدُعِيَ لَهُ فَبَصَقَ فِي عَيْنَيْهِ فَبَرَأَ
مَكَانَهُ حَتَّى كَأَنْ لَمْ يَكُنْ بِهِ شَيْءٌ

Türkçesi:

Sehl ibni Sa'd radiyallahü anhten Nebî sallâllahü aleyhi ve sellemin Hayber günü (Hayberin fethi uzayınca) şöyle buyurduğunu işittiğini rivayet olunmuştur:

-Müslümanların bayrağını artık (yarın) bir kişiye vereceğim ki Allah feth ve zaferi onun iki elleri ile müyesser kılacaktır. (O Allahı ve peygamberini sever, Allah ve peygamberi de onu sever). Bunun üzerine orada bulunan ashab bayrağın onlardan hangisine verileceğini tahayyüle başladılar. Onların hepsi bayrağın kendisine verilmesini umarak ertesi güne erdiler. Fakat

Resullullah ferdasi gün:

-Ali nerededir? diye sordu. Ashab tarafından:

-Gözleri ağrıyor, denildi. Ve Resulullahın emriyle Ali huzura çağrıldı. Resulullah Alinin gözlerine tükürdü, hemen orada gözleri, hiç ağrımamış gibi iyi oldu.

(Bu hadis için şu kaynaklara bkz. Buhârî, Kitabu'l-Cihâd/102, 143, Kitabu -Fedâili'l- Eshâb/9; Müslim, Kitabu'l- Cihâd/132, hadis no: 1807, kitabu Fedaili's Sehabe/32, 34, hadis no: 2404, 2406; Tirmizî, Kitabu'l-Menâkıb/21, hadis no: 3724; Ahmed İbn Hanbel, 1/185, 4/52, 5/333.)

Peygamberin "tükürüğünün şifa ve bereket özelliği" taşıdığını anlatan başka hadisler de vardır.

Yine de tükürüksüz NEFES vardır:

Hadis:

(Tecrîd, K. Miras ter.)

1611 عَنْ سَلَمَةَ بْنِ الْأَكْوَعِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ ضُرِبْتُ ضَرْبَةً فِي سَاقِي يَوْمَ خَيْبَرَ فَأَتَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَنَفَثَ فِيهَا ثَلَاثَ نَفَثَاتٍ فَمَا اشْتَكَيْتُهَا حَتَّى السَّاعَةِ

Türkçesi:

Seleme bin Ekva' radiyallahü anhten şöyle dediği rivayet olunmuştur: Hayber günü ben baldırımdan ağırca vurulmuştum. Hemen Nebî sallâllahü aleyhi ve selleme geldim. Resûlullah üç defa nefes etti. O saatte ağrı ve ıztırab hissetmedim. (Tecrîd, 1611 no. lu hadis.)

Hadisi başka kaynaklarda da görmek için bkz. Buhârî, Kitabu'l-Meğâzî /38; Ebû Dâvûd, Kitabu't-Tıbb/19, hadis no: 3894; Ahmed İbn Hanbel, 4/98, 170.)

Hadis:

عن الزهري ، عن طارق [يعني - ابن مخاشن -] ، عن أبي هريرة ، قال : أتي النبي ﷺ بلديغ لدغته عقرب ، قال : فقال : « لو قال أعوذ بكلمات الله التامة من شر ما خلق لم يلدغ » أو « لم يضره »

Türkçesi:

Ebû Hureyre'nin şöyle anlattığı aktarılıyor:

Peygambere, akrep sokmuş biri getirilmişti. Onu görünce Peygamber şöyle konuştu:

-" Eğer 'EUZU Bİ KELİMÂTİ'LLAHİ'T- TÂMMÂTİ MİN ŞERRİ MÂ HALAKA' = Yarattığı şeylerin şerrinden Allah'ın TAM OLAN KELİMELERİ (sözleriyle, ayetlerle) sığınırım (O'na)!' demiş olsaydı, bunu akrep sokmazdı ya da soksa bile zarar vermezdi." (Bkz. Ebû Dâvûd, Kitabu't- Tıbb/19, hadis no: 3899.)

Hadis:

٦١ – (٢١٩٩) وحدثني محمد بن حاتم . حدثنا روح بن عبادة . حدثنا ابن جريج . أخبرني أبو الزبير : أنه سمع جابر بن عبد الله يقول : أرخص النبي ﷺ في رقية الحية لبني عمرو .

قال أبو الزبير : وسمعت جابر بن عبد الله يقول : لدغت رجلا منا عقرب . ونحن جلوس مع رسول الله ﷺ . فقال رجل : يا رسول الله ! أرقي ؟ قال « من استطاع منكم أن ينفع أخاه فليفعل » .

٦٢ – (...) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة وأبو سعيد الأشج . قالا : حدثنا وكيع عن الأعمش ، عن أبي سفيان ، عن جابر . قال : كان لي خال يرقي من العقرب . فنهى رسول الله ﷺ عن الرقى . قال فأتاه فقال : يا رسول الله ! إنك نهيت عن الرقى . وأنا أرقي من العقرب . فقال « من استطاع منكم أن ينفع أخاه فلينفعه » .

Türkçesi:

Abdullah Oğlu Câbır anlatıyor:

Peygamber, Amroğulları na, yılan zehirlenmesini okuyup üfleme yoluyla tedavi etmeye izin vermiştir.(...) Bir gün biz Peygamberle birlikte otururken bizden birini AKREP SOKMUŞTU. Bir adam kalkıp: '-Ey Tanrı Elçisi! Ben RUKYE (okuma-üfleme yoluyla tedavi) yapayım mı? ' diye sordu. Peygamber de: 'İçinizden kim (din) kardeşine yardım edebilirse yardım etsin (yani kim başarabilirse tedavi etsin)' karşılığını verdi.

Benim, akrep sokmalarını RUKYE eden bir dayım vardı. Peygamberse RUKYE'yi yasaklamıştı. Dayım vardı ona: 'Ey Tanrı Elçisi! Sen rukycyi yasaklamışsın! (Rukâ= rukye) Bense akrep sokmasını rukye ediyorum!' deyince, Peygamberin karşılığı şu oldu: İçinizden hanginiz (din) kardeşine yardım edebiliyorsa etsin!" (Bkz. Müslim, Kitabu's-Selâm/61-62, hadis no: 2199.)

Hadis

(Tecrîd ve K. Miras'ın çevirisi, açıklamasıyla.)

1932. عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ ٱللّٰهُ عَنْهَا قَالَتْ أَمَرَنِي رَسُولُ ٱللّٰهِ صَلَّى ٱللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَوْ أَمَرَ أَنْ يُسْتَرْقَى مِنَ ٱلْعَيْنِ .

Tercemesi

'Âişe *radiya'llahu anhâ'dan* rivâyete göre, 'Âişe (Hazretleri): *"Resûlu'llah Salla'llahu aleyhi ve sellem göz değmesine okunmasını bana emretti, yâhut* (mutlak olarak) *emretti"*, demiştir.

İzahı

(Bana emretti) yahut (emretti) sûretindeki tereddüt, râvîye aittir. Râvî, Hazret-i 'Âişe'nin bu iki şekilden hangisini söylediğini kestirememesinden neş'et etmiştir. Müellif Buhârî bu hadisi (göz dokunmasına okunmak) başlığıyla açtığı bir bâbında rivâyet etmiştir. Bu ta'bir ile murâd göz ağrısına okunmak de-

mek olmayıp, (İsâbet-i ayn= göz değmesine) karşı okunmak demektir. Sahîh-i Buhârî'nin ilk şârihlerinden ve büyük Türk muhaddis ve ediblerinden Hattâbî[1] merhum der ki: Resûlu'llah'ın nazara ve göz değmesine karşı okunmasını emrettiği (*Kavâri-i Kur'an*) adiyle anılan Âyetü'l Kürsî gibi esmâ ve sıfât'ı ilâhiyeyi ve Allâhu Teâlâ'yı zikri hâvi ayetlerin nüfûsu tâhire sahipleri diliyle göz değmesinden musâb olan hastalara okunmasıdır. Bu okunma rûhâni tedâvidir. Evvelki zamanda sâlih kimselerin okumalarının büyük mevki'i vardı. Fakat bu sınıf faziletli insanlar bulunamayacak derecede azalmıştır. Bu cihetle halk cismânî tedaviye meyletmiştir. Çünkü ruhânî tedavinin hastalık üzerinde te'siri görülmez olmuştur. Şer'an menhî olan nefes, efsuncuların ve cinlerin teshîr iddi'â eden cincilerin nefesidir. Hattâbî ile zamânımız arasında bin seneye yakın bir zaman farkı olması teemmüle değer mâhiyettedir.

Bu hadis , öteki hadis kaynaklarında yer alır.

Hadis:

(Tecrîd ve K. Miras):

1933. عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ رَضِيَ ٱللهُ عَنْهَا أَنَّ ٱلنَّبِيَّ رَسُولَ ٱللهِ صَلَّى ٱللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَأَى فِي بَيْتِهَا جَارِيَةً فِي وَجْهِهَا سَفْعَةٌ فَقَالَ ٱسْتَرْقُوا لَهَا فَإِنَّ بِهَا ٱلنَّظْرَةَ .

Terceme:

Ümm-i Seleme *radiya'llahu anhâ*'dan rivâyete göre, Nebî *Sall'llahu aleyhi ve sellem* Ümm-i Seleme'nin odasında yüzünde sarılık eseri bulunan bir kız çocuğu görmekle: Bu kızcağızı

1 Hattâbi, Ebu Süleyman Büsti'dir. Büst Kâbil diyârında bir şehrin adıdır. Müşarünileyh uzun zaman Nisâburk'da oturmuş en mühim eserlerini orada, yazmıştır. (388) tarihinde vefat etmiştir.

okutunuz, buna *nazar değmiştir*, buyurmuştur.
(Hadis için bkz. Buhârî, Kitabu't- Tıbb/35; Müslim, Selâm/59, hadis no: 2197.)

Hadis:

٣٨٩٦ ـ ـ حدثنا مسدد ، حدثنا يحيى ، عن زكريا ، قال : حدثني عامر ، عن خارجة بن الصَّلْت التميمي ، عن عمه (٢) ، أنـــه أتى رسول الله ﷺ فأسلم ، ثم أقبل راجعاً من عنده ، فمرَّ على قومٍ عندهم رجلٌ مجنونٌ موثَق بالحديد ، فقال أهله : إنا حُدثْنا أن صاحبكم هذا قد جاء بخير ، فهل عندك شيء تداويه ؟ فرقيته بفاتحة الكتاب ، فبرأ ، فأعطوني مائة شاة ، فأتيت رسول الله ﷺ فأخبرته ، فقال : « هل إلا هذا » وقال مسدد في موضع آخر « هل قلتَ غير هذا » ؟ قلت : لا ، قال : « خذها ، فلَعَمْري لَمَنْ أكلَ برُقْيَةِ باطلٍ لقد أكلْتَ برُقْيَةِ حقٍ »(٣) .

Türkçesi:
("Sened'inin dışındakinin)
Temim oymağından Salt Oğlu Hârice'nin amcası (İlâka) Peygambere gelip Müslüman oldu, sonra dönüp gitti. Peygamberin yanından ayrıldıktan sonra gittiği yerde, bir topluma (kabileye) uğradı. İçlerinde, zincire vurulu deli bir adam vardı. Bu adamın âilesi gelip Hârice'nin amcasına: "-Bize gelen habere göre, sizin şu sahibiniz (Peygamber), hayırlı bir şey getirmiş (Tanrı'dan). (Böyle bir kimsenin inanırı olarak) sende, hastamızı tedavi edebilecek bir şey (bir dua filan) var mı?" diye sordular.

Hârice'nin amcası (yeni Müslüman) anlatıyor:

-" (Başvuru üzerine) ben de Fâtiha Suresini okuyarak tedavi ettim adamı. Adam iyileşti. Bana *100 koyun* verdiler. Ben de Peygambere gelip durumu anlattım. Peygamber: 'Yalnızca bu mu?' ya da : 'Başka bir şey söyledin mi?' dedi. Ben : 'Hayır!' deyince şöyle söyledi:

-Al (ye o verilenleri)! Yaşamıma ant ile söylerim ki, bâtıl bir rukye karşılığında bir şey alıp yiyen bir yana, sen kesinlikle, hak olan bir rukye (hak olan ayetleri okuyup üfleme) karşılığında bir şey alıp yemiş oluyorsun!" (Bkz. Ebû Dâvûd, Kitabu'tl-Tıbb/19, hadis no: 3896.)

Ebû Dâvûd, bu hadisi birkaç biçimiyle aktarır. Kimilerinde, "deli"yi Fâtiha Suresiyle tedavi eden kişinin tedaviyi "sabah akşam olmak üzere üç günde" yaptığı ve her defasında ağzına biriken tükürğünü tükürdüğü

de anlatılıyor. (Bkz. Ebû Dâvûd, Kitabu't-Tıbb/19, hadis no: 3897, Kitabu'l-Büyû' /38, hadis no: 3420.)

Hadis:

(٢٤) باب استحباب وضع يده على موضع الألم، مع الدعاء

٦٧ – (٢٢٠٢) حدثني أبو الطاهر وحرملة بن يحيى قالا: أخبرنا ابن وهب. أخبرني يونس عن ابن شهاب. أخبرني نافع بن جبير بن مطعم عن عثمان بن أبي العاص الثقفي؛ أنه شكا إلى رسول الله ﷺ وجعا، يجده في جسده منذ أسلم. فقال له رسول الله ﷺ: «ضع يدك على الذي تألم من جسدك. وقل: باسم الله، ثلاثا. وقل، سبع مرات: أعوذ بالله وقدرته من شر ما أجد وأحاذر».

Türkçesi:

"Ağrıyan yere, dua ile birlikte eli koymanın iyi olacağına ilişkin bölüm": ... Ebû'l-Âs Oğlu Osman, Müslüman olduğu günden başlayıp süren, vücudunda sürekli duyduğu bir ağrıdan gelip Peygambere yakındı. Peygamber de ona şunu söyledi:

-"Vücudunda duyduğun ağrının yerine elini koy ve üç kez : BİSMİLLAHİ = Tanrı'nın adıyla ve yedi kez de EUZU BİLLAHİ VE KUDRETİHİ MİN ŞERRİ MÂ ECİDU VE UHAZİRU= Bulduğum, karşılaştığım ürkünç, kötü durumların şerrinden Tanrı'ya ve O'nun gücüne sığınırım' de!" (Bkz. Müslim, Kitabu's-Selâm /67, hadis no: 2202.)

Hadis:

(١٩) باب استحباب رقية المريض

٤٦ – (٢١٩١) حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ (قَالَ إِسْحَقُ: أَخْبَرَنَا. وَقَالَ زُهَيْرٌ - وَاللَّفْظُ لَهُ -: حَدَّثَنَا) جَرِيرٌ عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ أَبِي الضُّحَى، عَنْ مَسْرُوقٍ، عَنْ عَائِشَةَ. قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ، إِذَا اشْتَكَى مِنَّا إِنْسَانٌ، مَسَحَهُ بِيَمِينِهِ. ثُمَّ قَالَ: «أَذْهِبِ الْبَأْسَ. رَبَّ النَّاسِ. وَاشْفِ أَنْتَ الشَّافِي. لَا شِفَاءَ إِلَّا شِفَاؤُكَ. شِفَاءً لَا يُغَادِرُ سَقَمًا».

Türkçesi:

"Hastayı okuma ve üfleme yoluyla tedavi etmenin iyi olacağına ilişkin bölüm": ...Âişe anlatıyor:

-"Bizden bir insan, hastalığından şikâyette bulunduğu zaman, Peygamber sağ eliyle mesheder (elini ağrıyan yer üzerinde gezdirir) sonra:' EZHİBİ'L-BE'SE RABBEN'NAS! VE'ŞFİ ENTE'Ş-ŞÂFİ. LA ŞİFÂE İLLA ŞİFÂÜKE. ŞİFÂEN LÂ YUĞÂDİRU SAKAMEN.' =Ey insanların Tanrısı! Kötü durumu gider! Ve iyileşme ver! İyileştirici Sensin yalnızca. Senden olanın dışında da iyileşme olamaz. Bir iyileşme ki hastalığı silip götürür (senin vereceğin iyileşme. Böyle bir şifa istiyorum!)' derdi." (Bkz. Müslim, Kitabu's- Selâm /46, hadis no: 2191.)

Bu konuda daha birçok hadis vardır. Bunlar için şu maddelere bkz. "Hastalık" , "büyü", "Kur'an", "şifa", "sağlık", "zikr".

-HASTALIKLARA VE BAŞKA KÖTÜ, ÜRKÜNÇ- KORKUNÇ DURUMLARA KARŞI ÖNLEM OLARAK ÖĞÜTLENEN DUA-

LAR VE DUA NİTELİĞİNDEKİ AYETLER:

Bu konuda pek çok hadis vardır. Yalnızca bir kesimi sunulacaktır:

TÜM KÖTÜLÜKLERE, KORKUNÇ-ÜRKÜNÇ DURUMLARA KARŞI, BİR YER GİRERKEN, UYKUDAN UYANIRKEN... OKUNMASI ÖĞÜTLENEN DUA:

Hadis:

٥٤ – (٢٧٠٨) حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ. حَدَّثَنَا لَيْثٌ. ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ (وَاللَّفْظُ لَهُ). أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ، عَنِ الْحَارِثِ بْنِ يَعْقُوبَ؛ أَنَّ يَعْقُوبَ بْنَ عَبْدِ اللهِ حَدَّثَهُ؛ أَنَّهُ سَمِعَ بُسْرَ بْنَ سَعِيدٍ يَقُولُ: سَمِعْتُ سَعْدَ بْنَ أَبِي وَقَّاصٍ يَقُولُ: سَمِعْتُ خَوْلَةَ بِنْتَ حَكِيمٍ السُّلَمِيَّةَ تَقُولُ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ «مَنْ نَزَلَ مَنْزِلًا ثُمَّ قَالَ: أَعُوذُ بِكَلِمَاتِ اللهِ التَّامَّاتِ مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ، لَمْ يَضُرَّهُ شَيْءٌ، حَتَّى يَرْتَحِلَ مِنْ مَنْزِلِهِ ذَلِكَ».

Türkçesi:

...Ebû Vakkâs Oğlu Sa'd anlatıyor: "Hakîm e's- Sülemiyye kızı Havle'nin 'Peygamberin şöyle dediğini işittim' dediğini işittim:

-'Kim bir yere girer de, sonra : EUZU Bİ KELİMÂTİLLAHİ'T-TAMMÂTİ MİN ŞERRİ MÂ HALEKA= Yarattıklarının şerrinden, Tanrı'nın eksiksiz olan kelimeleriyle (Tanrı sözleriyle, ayetlerle) sığınırım (Tanrı'ya)! derse, o yerden ayrılıncaya dek, ona hiçbir şey zarar veremez.!" (Bkz. Müslim, Kitabu'z-Zikr... /54-55, hadis no: 2708.)

Hadis:

(٢٧٠٩) قَالَ يَعْقُوبُ: وَقَالَ الْقَعْقَاعُ بْنُ حَكِيمٍ عَنْ ذَكْوَانَ، أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ؛ أَنَّهُ قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ! مَا لَقِيتُ مِنْ عَقْرَبٍ لَدَغَتْنِي الْبَارِحَةَ. قَالَ «أَمَا لَوْ قُلْتَ، حِينَ أَمْسَيْتَ: أَعُوذُ بِكَلِمَاتِ اللهِ التَّامَّاتِ مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ، لَمْ تَضُرَّكَ».

Türkçesi:

Ebû Hureyre anlatıyor:

Bir adam Peygambere geldi, şöyle dedi:

-Dün gece, rastladığım bir akrep soktu beni!

Peygamber de şu karşılığı verdi:

-Geceye girerken: EUZU Bİ KELİMÂTİLLAHİ'T-TAMMÂTİ MİN ŞERRİ MÂ HALEKA demiş olsaydın, o sana zarar veremezdi. (Bkz. Müslim, Kitabu'z-Zikr.. hadis no: 2709; Ebû Dâvûd, Kitabu't-Tıbb/19, hadis no: 3898; İbn Mace, Kitabu't-Tıbb/35, hadis no: 3518.)

Peygamberin korkunç, ürkünç durumlara karşı, Mü'minûn Suresinin yukarıda anlamıyla birlikte sunulan 97. ve 98. ayetinin sözlerini de içine alan şu sözleri öğrettiği de bir hadiste aktarılır:

«أعوذ بكلمات الله التامة ، من غضبه وشر عباده ، ومن همزات الشياطين وأن يحضرون » وكان عبد الله بن عمر يعلمهن من عقل من بنيه ، ومن لم يعقل كتبه فأعلقه عليه

EUZU Bİ KELİMÂTİLLAHİ'T-TAMMÂTİ MİN ĞADABİHİ VE ŞERRİ İBÂDİHİ VE MİN HEMEZÂTİ'Ş ŞEYÂTİNİ VE EN YUHDARUN- Gadabından, kullarının kötülüklerinden, şeytanların dürtüştürmelerinden ve yanımda bulunmalarından, Tanrı'nın eksiksiz kelimeleriyle sığınırım (Tanrı'ya). (Bkz. Ebû Dâvûd, Kitabu't-Tıbb/19, hadis no: 3893)

Demek ki "eksiksiz sözler" ("el kelimâtu't- tammât") diye nitelenen "dua ayetleri"yle ve özellikle sözleri yukarıda yer alan sığınma duasıyla dua edildiğinde şu sonuçların alınacağı bildiriliyor:

-Korkulan neyse ona uğranılmaz.

-Yılan-akrep sokmaz, soksa da zarar veremez.

Onun için bu duanın şu durum ve zamanlarda okunması öğütlenir:

-Yeni bir eve, ya da herhangi bir yere girildiğinde, varıldığında.
-Korkunç ve ürkünç bir durum karşısında.
-Geceye girilirken, yatağa geçilirken, uyurken.

YATAĞA GİRİLİRKEN VE UYKUDAN ÖNCE OKUNMASI ÖĞÜTLENEN BAŞKA DUALAR:

Hadis:
(Buhârî ve Müslim'in metinleriyle:)

باب ٧ ما يقول إذا نام حدثنا قبيصة حدثنا سفيان عن عبد الملك عن ربعي بن حراش عن حذيفة قال كان النبي صلى الله عليه وسلم إذا أوى إلى فراشه قال باسمك أموت وأحيا وإذا قام قال الحمد لله الذي أحيانا بعد ما أماتنا وإليه النشور ۞ تفسيرها تخرجها حدثنا سعد بن الربيع ومحمد بن عرعرة قالا حدثنا شعبة عن أبي إسحق سمع البراء بن عازب أن النبي صلى الله عليه وسلم أمر رجلا وحدثنا آدم حدثنا شعبة حدثنا أبو إسحق الهمداني عن البراء بن عازب أن النبي صلى الله عليه وسلم أوصى رجلا فقال إذا أردت مضجعك فقل اللهم أسلمت نفسي إليك وفوضت أمري إليك ووجهت وجهي إليك وألجأت ظهري إليك رغبة ورهبة إليك لا ملجأ ولا منجا منك إلا إليك آمنت بكتابك الذي أنزلت وبنبيك الذي أرسلت فإن مت مت على الفطرة

(١٧) باب ما يقول عند النوم وأخذ المضجع

٥٩ – (٢٧١١) حدثنا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُعَاذٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي السَّفَرِ ، عَنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ أَبِي مُوسَى ، عَنِ الْبَرَاءِ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ، إِذَا أَخَذَ مَضْجَعَهُ، قَالَ « اللَّهُمَّ ! بِاسْمِكَ أَحْيَا وَبِاسْمِكَ أَمُوتُ(٢) » . وَإِذَا اسْتَيْقَظَ قَالَ « الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَحْيَانَا بَعْدَ مَا أَمَاتَنَا، وَإِلَيْهِ النُّشُورُ(٣) » .

٥٦ – (٢٧١٠) حدثنا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ - وَاللَّفْظُ لِعُثْمَانَ - (قَالَ إِسْحَقُ: أَخْبَرَنَا . وَقَالَ عُثْمَانُ : حَدَّثَنَا) جَرِيرٌ عَنْ مَنْصُورٍ ، عَنْ سَعْدِ بْنِ عُبَيْدَةَ . حَدَّثَنِي الْبَرَاءُ بْنُ عَازِبٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « إِذَا أَخَذْتَ مَضْجَعَكَ(١) فَتَوَضَّأْ وُضُوءَكَ لِلصَّلَاةِ . ثُمَّ اضْطَجِعْ عَلَى شِقِّكَ الْأَيْمَنِ .

ثُمَّ قُلِ : اللّٰهُمَّ ! إِنِّى أَسْلَمْتُ وَجْهِى إِلَيْكَ[1] . وَفَوَّضْتُ أَمْرِى إِلَيْكَ . وَأَلْجَأْتُ ظَهْرِى إِلَيْكَ[2] رَغْبَةً وَرَهْبَةً إِلَيْكَ[3] . لَا مَلْجَأَ وَلَا مَنْجَا مِنْكَ إِلَّا إِلَيْكَ . آمَنْتُ بِكِتَابِكَ الَّذِى أَنْزَلْتَ . وَبِنَبِيِّكَ الَّذِى أَرْسَلْتَ . وَاجْعَلْهُنَّ مِنْ آخِرِ كَلَامِكَ . فَإِنْ مُتَّ مِنْ لَيْلَتِكَ، مُتَّ وَأَنْتَ عَلَى الْفِطْرَةِ[4] » .

قَالَ فَرَدَّدْتُهُنَّ لِأَسْتَذْكِرَهُنَّ فَقُلْتُ : آمَنْتُ بِرَسُولِكَ الَّذِى أَرْسَلْتَ . قَالَ « قُلْ : آمَنْتُ بِنَبِيِّكَ الَّذِى أَرْسَلْتَ » .

Türkçesi:

Peygamber yatağına geçtiği zaman şöyle derdi:

-"BİSMİKE EMÛTU VE EHYÂ= (Tanrı'm!) SENİN ADINLA ÖLÜRÜM VE DİRİLİRİM!" Peygamber (uykudan) kalktığında da şunu söylerdi:

-"EL HAMDÜ LİLLAHİ'LLEZİ EHYÂNÂ BA'DE EMÂTENÂ VE İLEYHİ'N-NÜŞUR= Bizi öldükten (uykudan) sonra dirilten Tanrı'ya'dır övgüler. (Öbür dünyadaki) dirilişte de O'nun huzurunda olunacaktır." (Buhârî, Kitabu'd-Deavât/7-16; Müslim, Kitabu'z-Zikr.. /59, hadis no: 2711.)

Âzib Oğlu Berâ anlatıyor:

Peygamber, bir adama şunu buyurup öğütledi:

-"Yatağına geçip yatmak (uyumak) istediğin zaman şunu söyle: 'ALLAHUMME ESLEMTÜ NEFSİ İLEYKE VE VAFFADTU (VAFFAZTU) EMRİ İLEYKE VE VECCEHTÜ VECHİ İLEYKE VE ELCE'TÜ ZAHRİ İLEYKE RAĞBETEN VE REHBETEN İLEYKE LA MELCE'E VE LÂ MENCE'E MİNKE İLLÂ İLEYKE ÂMENTÜ Bİ KİTABİKE'L-LEZİ ENZELTE VE Bİ NEBİYYEKE'L-LEZİ ERSELTE= Ey Tanrı! Kendimi sana verdim, işimi sana bıraktım, yüzümü sana yönelttim, sırtımı sana dayadım, umutta da

korkuda da yöneliş sanadır, senden başka sığınılacak ve kurtuluş dayanağı yoktur, indirdiğin Kitab'a, gönderdiğin Peygambere inandım!'. Bunu deyip uyuduktan sonra ölürsen FITRET (yaratılıştaki doğal din olan İslam) üzerindeyken (yani Müslüman ve imanlı olarak) ölürsün." (Buhârî, Kitabu'dl- Deavât/7; Müslim, Kitabu'z-Zikr .../56, hadis no: 2710. "Yatağına geçip uyuyacağın zaman, namaz abdesti türünden abdestini al, sonra sağ yanına yat, sonra şunu söyle!" diye buyurulduğu da yer alıyor.)

Yukarıdaki hadislerde öğütlenen dualar, hem bir önlem (tedbir), hem de bir "şifa" için öğütlenir. "Ölüm"e, gece ve gündüz karşılaşılabilecek kötü durumlara karşı "önlem"in anlamı şu: Korkulan şeye uğranılmayacak, uğransa da zarar görülmeyecek. "Dua"nın hem "önleyici", hem de "iyileştirici" (şifa) etkisiyle.

Yatağa geçilirken şu da öğütlenir:

Hadis:
(Tecrîd ve K. Miras'ın ter.)

2147. عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ ٱللهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ ٱلنَّبِيُّ صَلَّى ٱللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا أَوَى أَحَدُكُمْ إِلَى فِرَاشِهِ فَلْيَنْفُضْ فِرَاشَهُ بِدَاخِلَةِ إِزَارِهِ فَإِنَّهُ لاَ يَدْرِي مَا خَلَفَهُ عَلَيْهِ ثُمَّ يَقُولُ بِٱسْمِكَ رَبِّي وَضَعْتُ جَنْبِي وَبِكَ أَرْفَعُهُ إِنْ أَمْسَكْتَ نَفْسِي فَٱرْحَمْهَا وَإِنْ أَرْسَلْتَهَا فَٱحْفَظْهَا بِمَا تَحْفَظُ بِهِ عِبَادَكَ ٱلصَّالِحِينَ .

Tercemesi

Ebu Hüreyre *radiya'llahu anh*'den Nebî *Salla'lahu aleyhi ve sellem*'in şöyle buyurduğu rivâyet olunmuştur: Sizin biriniz yatağına yatacağı zaman izârının dahliyle yatağını silksin. Çünkü yatacak âdem

bilmez ki (dünden beri) ona hangi mahlûk halef olmuştur (sonra yatsın) sonra (şöyle) du'â etsin: Rabbim! Ancak Sen'in isminle yan tarafımı yatağıma koydum. Sen'in isminle de kaldırırım. Rabb'im! Eğer canımı alacaksan bana rahmetini ihsân et, eğer hayatta bırakacaksan hayâtımı sâlih kullarımı muhâfaza ettiğin himâyenle muhâfaza buyur![1].

Gündüze Ve Geceye Girerken Okunması Öğütlenen Dualar:

Hadis:
(Metin Tirmizî'nin.)

١٣

باب

مَا جَاءَ فِي الدُّعَاءِ إِذَا أَصْبَحَ وَإِذَا أَمْسَى

٣٣٨٨ – حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بْنُ أَبِي الزِّنَادِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبَانِ بْنِ عُثْمَانَ قَالَ : سَمِعْتُ عُثْمَانَ ابْنَ عَفَّانَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ يَقُولُ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : مَا مِنْ عَبْدٍ يَقُولُ فِي صَبَاحِ كُلِّ يَوْمٍ وَمَسَاءِ كُلِّ لَيْلَةٍ بِسْمِ اللهِ الَّذِي لاَ يَضُرُّ مَعَ اسْمِهِ شَيْءٌ فِي الأَرْضِ وَلاَ فِي السَّمَاءِ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ثَلاَثَ مَرَّاتٍ لَمْ يَضُرَّهُ شَيْءٌ ، فَكَانَ أَبَانُ قَدْ أَصَابَهُ طَرَفُ فَالِجٍ ، فَجَعَلَ الرَّجُلُ يَنْظُرُ إِلَيْهِ ، فَقَالَ لَهُ أَبَانُ : مَا تَنْظُرُ ؟ أَمَا إِنَّ الْحَدِيثَ كَمَا حَدَّثْتُكَ وَلٰكِنِّي لَمْ أَقُلْهُ يَوْمَئِذٍ لِيُمْضِيَ اللهُ عَلَيَّ قَدَرَهُ .

1. Bu hadisten önce Buhârî'nin Hazret-i Âişe'den rivâyetine göre, Resûl-i Ekrem yatağına yatacağı sırada İhlâs–ı Şerif ile Muavvizeteyn sûrelerini okuyup iki eline üfleyerek vücudunu mesh ederdi.

Türkçesi:

Osman Oğlu Ebân, Peygamberin şöyle dediğini Affan Oğlu Osman'dan işittiğini anlatıyor:

-"Bir kul, her gün sabaha girerken ve her gecenin başlangıcında üç kez şöyle derse, ona hiçbir şey zarar veremez:

'BİSMİLLAHİLLEZİ LÂ YADURRUHU MAA'SMİHİ ŞEY'ÜN FİL-ARDİ VE LÂ FİS-SEMÂ VE HUVE'S-SEMİU'L-ALİM = O TANRI'NIN ADIYLA BAŞLARIM Kİ, O'NUN ADIYLA BİRLİKTE BULUNURKEN, NE YERDE, NE DE GÖKTE BİR ŞEY İNSANA ZARAR VEREBİLİR.'

Bu hadisi aktaran Ebân, "felç"e yakalanmıştı. Bir adam da, ('mademki bu duâ okunduğunda insana hiçbir kötülük gelmez; nasıl olmuş da bu adamın başına böyle bir durum gelmiş' dercesine) Ebân'ın durumuna bakıyordu (şaşkın şaşkın). Ebân farkında olunca şöyle söyledi:

-"Ne bakıyorsun öyle! Hadis, aktardığım gibidir ve doğrudur. Ama ben felç olduğum gün, hadiste anlatılan duayı, Tanrı benimle ilgili yazgıyı uygulasın diye okumamıştım (o yüzden felce yakalandım)!" (Bkz. Ebû Dâvûd, Kitabu'l-Edeb/110, hadis no: 5088; Tirmizî, Kitabu'd-Duâ/13, hadis no: 3388.)

Ebû Dâvûd'daki metinde, yukarıdaki metinden farklı olarak şunlar da anlatılır:

-"Kim bu duayı gecenin başlangıcında üç kez okursa, sabah oluncaya dek onun başına bir bela gelmez. Kim bu duayı sabahleyin üç kez okursa, akşam oluncaya dek onun başına bir bela gelmez."

"Felç" hastalığına yakalanan Ebân kendisine birinin şaşkınlıkla baktığını görünce, hadisin doğru olduğunu belirtirken, eksiğin "dua"da değil, kendisinde bulunduğunu şöyle dile getirir :

-"Başıma bu durumun geldiği gün, öfkelenmiş, hadiste anlatılan duayı okumayı unutmuştum (o nedenle başıma felç belası geldi.)"

Kısacası, anlatılmak istenen şu:

"Ebân, hadiste öğütlenen duayı o gün ihmâl etmemiş, okumuş olsaydı, felce yakalanmayacaktı, Çünkü bu duayı akşam sabah üçer kez okuyan kimsenin başına, hiçbir bela gelmez."

Hadis:
(Metin Ebû Dâvûd'un.)

... أخبرني عمرو ، أن سالماً الفرّاء حدثه ، أن عبد الحميد مولى بني هاشم حدثه ، أن أمه حدثته - وكانت تخدم بعض بنات النبي ﷺ - أن ابنة النبي ﷺ حدثتها أن النبي ﷺ كان يعلمها فيقول : « قولي حين تصبحين : سبحان الله وبحمده ، لا قوّة إلا بالله ، ما شاء الله كان ، وما لم يشأ لم يكن ، أعلمُ أن الله على كل شيء قدير ، وأنّ الله قد أحاط بكل شيء علماً ، فإنه مَنْ قالهن حين يُصبح حُفظ حتى يمسيَ ، ومن قالهن حين يمسي حُفِظ حتى يُصبح »

Türkçesi

Haşimoğulları'nın azadlısı Abdu'l-Hamid'in, Peygamberin kızlarının hizmetçisi olan annesi, Peygamberin, kızına öğretimde bulunurken şunu söylediğini aktarıyor:

-"Sabahleyin : 'SUBHANALLAHİ VE Bİ HAMDİHİ LÂ KUVVETE İLLÂ BİLLAH MÂ ŞÂELLAHU KÂNE VE MÂ LEM YEŞE' LEM YEKÜN A'LEMÜ ENNE'LLÂHE ALÂ KÜLLİ ŞEY'İN KADİR VE ENNE'LLAHE KAD EHÂTE Bİ KÜLLİ ŞEY'İN İL'MÂ'= Tanrı, eksiksizdir, Yüce'dir (O'nu bütün eksikliklerden arılarım) ve O'nu överim. Güç, yalnızca Tanrı'yla olur. Tanrı neyi dilerse olur; neyin olmamasını dilerse o olmaz. Bilirim ki Tanrı, hiç kuşku götürmez biçimde, bilgisiyle her şeyi kuşatmıştır.' değin. Çünkü sabahleyin bunu söyleyen kimse, *akşama deyin korunur*. Ve akşamleyin bunu söyleyen kimse de sabaha değin korunur." (Bkz. Ebû Dâvûd, Kitabu'l-Edeb/110, hadis no: 5075.)

Bu dua ile "HAMD (Tanrı övgüsü)" ve TESBİH (Tanrı'nın eksiksiz-

liğini ve yüceliğini dile getirme) sunuluyor. Ebû Dâvûd, yine "hamd" ve "tesbih" niteliğindeki bir duaya daha yer veriyor: "FE SUBHANALLAHİ HİNE TÜMSÜNE VE HİNE TUSBİHUNE VE LEHU'L-HAMDU Fİ'S-SEMÂVATİ VE'L-ARDİ VE AŞİYYEN VE HİNE TUZHİRUN YUHRİCU'L-HAYYE MİNE'L-MEYYİTİ VE YUHRİCU'L-MEYYİNTE MİNE'L-HAYYİ VE YUHYİ'ARDE BA'DE MEVTİHA VE KEZÂLİKE TUHRECUN." Bu sözler, Rûm Suresinin 17., 18. ve 19. ayetlerini oluşturuyor. Diyanet'in resmi çevirisiyle de anlamı şudur: "Akşamlarken ve sabahlerken, öğle ve ikindi vaktinde Allah'ı -ki göklerde ve yerde hamd O'na mahsustur- tesbih edin, namaz kılın! O, ölüden diri çıkarır, diriden de ölü çıkarır. Yeryüzünü ölümden sonra O canlandırır. Ey insanlar! İşte siz de böyle dirileceksiniz."

Hadiste bu ayetleri (dua niteliğinde) sabah okuyanların o gününün gündüzünü, akşam okuyanların da o günün gecesini onarmış olacakları bildirilir. (Bkz. Ebû Dâvûd, Edeb/110, hadis no: 5076.)

Hadis:
(Metin Ebû Dâvûd'un.)

٥٠٨٢ ـ حدثنا محمد بن المصفى ، حدثنا ابن أبي فُدَيك ، قال : أخبرني ابن أبي ذئب ، عن أبي أسيد البراد ، عن معاذ بن عبد الله بن خُبَيب ، عن أبيه ، أنه قال : خرجنا في ليلةِ مَطَرٍ وظُلْمةٍ شديدة نطلب رسول الله ﷺ ليصلي لنا ، فأدركناه ، فقال [أصليتم ؟ فلم أقل شيئاً ، فقال] : « قل » فلم أقل شيئاً ، ثم قال : « قل » فلم أقل شيئاً ، ثم قال : « قل » فقلت : يا رسول الله ما أقول ؟ قال [قل] (قل هو الله أحد) والمعوذتين حين تمسي وحين تصبح ثلاث مرات تكفيك من كل شيء »

Türkçesi

Abdullah İbn Hubeyb anlatıyor :

Yağmurlu ve çok karanlık bir gün yola çıkmış, bize namaz kıldırsın diye Peygamberi arıyorduk. Sonunda ulaştık ona."-Namaz kıldınız mı?" diye sordu. Hiçbir karşılık vermedim. "-Konuşsana!" dedi. Yine bir şey söylemedim. "-Söylesene!" diye üsteledi. Yine bir şey söylemedim. Bir daha "-Söyle!" deyince : "-Ne söyleyeyim ey Tanrı Elçisi?!" dedim. O zaman şöyle dedi:

-"Her akşam üç kez ve her sabah üç kez KUL HUVALLAHU AHAD (İhlas Suresi) ve 'iki MUAVVİZE'yi (Felâk ve Nâs Surelerini) oku! Bunları okursan her konuda sana yeter." (Bkz. Ebû Dâvûd, Kitabu'l-Edeb/110, hadis no: 5082; Tirmizî, Deavât/21, hadis no: 3402.)

-Cinsel Birleşim Sırasında (Önce) Okunması Öğütlenen Dua:

باب ٥٤ ما يقول إذا أتى أهله

حدثنا عثمان بن أبي شيبة حدثنا جرير عن منصور عن سالم عن كريب
عن ابن عباس رضي الله عنهما قال قال النبي صلى الله عليه وسلم لو أن أحدهم إذا
أراد أن يأتي أهله قال بسم الله اللهم جنبنا الشيطان وجنب الشيطان ما رزقتنا
فإنه إن يقدر بينهما ولد في ذلك لم يضره شيطان أبداً

Türkçesi:

İbn Abbas anlatıyor:

Peygamber şunları söyledi:

-"Bir kimse karısıyla cinsel birleşimde bulunacağı sırada: 'BİSMİLLAHİ ALLAHUMME CENNİBNİ'Ş-ŞEYTANE VE CENNİBİ'Ş-ŞEYTANE MÂ REZAKNA = Tanrı'nın adıyla başlarım. Ey Tanrı! Beni şeytandan uzaklaştır! Şeytanı da bize vereceğin şeyden (çocuktan) uzaklaştır!' derse, sonra ikisi arasındaki olayda takdir (yazgı) gerçekleşirse, aralarındaki ilişkinin bir çocukla sonuçlanmasının yaz-

gısı ortaya çıkarsa, o çocuğa, şeytan hiçbir zaman zarar veremez." (Bkz. Buhârî, Duavât/54; Müslim, Nikâh/116, hadis no: 1434; Ebû Dâvûd, Nikâh/46, hadis no: 2161; Tirmizî, Nikâh/ 8, hadis no: 1092; İbn Mace, Nikâh/27, hadis no: 1919.)

Bu hadiste öğütlenen duayı ve duanın etkisine ilişkin Peygamberin açıklamasını, Kâmil Miras, Tecrîd-i Sarih'de, şöyle tercüme etmekte:

-"Bir kimse eşinin yanına (cinsi münasebet için) yaklaşırken: 'Bismillah, Yârâb! Beni şeytandan uzaklaştır. Şeytanı da bize ihsan ettiğin çocuktan uzak kıl!' derse, sonra karı ve kocanın bu münasebetinden bir çocuk takdir olunursa, o nevzada hiçbir zaman şeytan zarar veremez. " (Bkz. Tecrîd, hadis no: 1812.)

"Cinsel birleşim" sırasında okunması öğütlenen bu DUA da bir "önlem (tedbir)" niteliğindedir. "Şeytan"a ve doğabilecek zararlara karşı. Çocuk için...

d) Kimi Durum ve Sesler Karşısında Okunması Öğütlenen Dualar:

-Üzüntü -sıkıntı Sırasında:

Hadis:

(Tecrîd ve K. Miras ter.)

2150. عَنِ ٱبْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ ٱللهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ ٱللهِ صَلَّى ٱللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَقُولُ عِنْدَ ٱلْكَرْبِ لاَ إِلٰهَ إِلاَّ ٱللهُ ٱلْعَظِيمُ ٱلْحَلِيمُ لاَ إِلٰهَ إِلاَّ ٱللهُ رَبُّ ٱلْعَرْشِ ٱلْعَظِيمِ لاَ إِلٰهَ إِلاَّ ٱللهُ رَبُّ ٱلسَّمٰوَاتِ وَرَبُّ ٱلْأَرْضِ وَرَبُّ ٱلْعَرْشِ ٱلْكَرِيمِ .

Tercemesi

İbn-i Abbâs *radiya'llahu anhümâ*'dan Resûslu'llâh *Salla'llahu aleyhi ve sellem*'in hüzün ve keder halinde şu meâlde du'â buyurduğu rivâyet olunmuştur: İbâdete lâyık hiçbir ilâh yoktur:

ancak azamet ve vekar sahibi Allah vardır. İbâdete lâyık hiçbir ilâh yoktur; ancak Arş-ı A'zam sahibi Allah vardır. İbâdete lâyık hiçbir ilah yoktur; ancak göklerin ve yerin sahibi ve arş-ı kerîmin mâliki Allah vardır.

"LA İLÂHE İLLALAHU'L-AZİMU'L-HALİM LA İLÂHE İLLALLAHU RABBU'L-ARŞİL-AZİM LA İLÂHE İLLALLAHU RABBU'S-SEMÂVÂTİ VE'L-ARD VE RABBU'L-ARŞİ'L-KERİM."

Üzüntülü durumlarda bu duanın okunmasındaki amaç, üzüntünün giderilmesini sağlamaktır.

Evden Çıkarken Okunması Öğütlenen Dualar:

Hadis:
(Metin Ebû Dâvûd'un.)

١١٢ — باب ما يقول اذا خرج من بيته

٥٠٩٤ — حدثنا مسلم بن ابراهيم : حدثنا شعبة ، عن منصور ، عن الشعبي ، عن أم سلمة ، قالت : ما خرج النبي ﷺ من بيتي قط الا رفع طرفه الى السماء فقال : « اللهم اني أعوذ بك أن أضل أو أضل أو أزل أو أزل أو أظلم أو أظلم أو أجهل أو يجهل علي »

Türkçesi
(Peygamberin karılarından:) Ümmü Selcme anlatıyor:

-"Peygamber, benim odamdan çıktığında her zaman, gözlerini göğe yöneltir ve: 'ALLAHUMME İNNİ EUZU BİKE EN ADİLLE (AZİLLE) EV UDİLLE EV EZİLLE EV ÜZİLLE EV AZLİME EV UZLİME EV ECHİLE EV YÜCHELE ALEYYE= Ey Tanrı! Saptırmaktan ve saptırılmaktan, ayağı kaydırmaktan ve kaydırılmaktan, zul-

metmekten ve zulmedilmekten, bilgisizce davranmaktan ve bana bilgisizce davranılmasından sana sığınırım." (Bkz. Ebû, Dâvûd, Kitabu'l-Edeb/112, hadis no: 5094.)

Hadis:
(Metin Ebû Dâvûd'un)

٥٠٩٥ ـ حدثنا إبراهيم بن الحسن الخَثْعَمي ، حدثنا حجاج بن محمد ، عن ابن جريج ، عن إسحاق بن عبد الله بن أبي طلحة ، عن أنس بن مالك أن النبي ﷺ قال : « إذا خَرَجَ الرجل من بيته فقال : بسم الله ، توكلت على الله ، لا حول ولا قوة إلا بالله » قال : « يُقَالُ حينئذ : هُديتَ وكُفيتَ ووُقيتَ ، فتتنحَّى له الشياطين ، فيقول [له] شيطان آخر : كيف لك برجل قد هُدِيَ وكُفي ووُقِيَ »

Türkçesi
Enes İbn Mâlik anlatıyor:
"Peygamber şöyle dedi":
-"Bir adam evinden çıktığında : 'BİSMİLLAHİ TEVEKKELTÜ ALELLAHİ LA HAVLE VE LÂ KUVVETE İLLA BİLLAH = Tanrı'nın adıyla. Tanrı'ya güvendim. Hareket ve güç, yalnızca Tanrı'yla olur. ' derse, o kimseye: '-Sen amacına ulaştın, bol bol ve yeterli ölçüde karşılığını aldın demektir!' denir. Şeytanlar ondan uzaklaşır. Şeytan bir başka şeytana şöyle der: Doğru yola erişip amacına ulaşan, yeterli ölçüde karşılığını alan adama sen ne yapabilirsin ki?!" (Bkz. Ebû Dâvûd, Kitabu'l-Edeb/112, hadis no: 5095.)

Yel Ve Yağmurla Karşılaşıldığında Okunması Öğütlenen Dualar:

Hadis:
(Metin Ebû Dâvûd'un.)

٥٠٩٧ ـ حدثنا أحمد بن محمد المروزي وسلمة - يعني ابن شبيب - قالا : حدثنا عبد الرزاق ، أخبرنا معمر ، عن الزهري ، قال : حدثني حدثني ثابت بن قيس ، أن أبا هريرة قال: سمعت رسول الله ﷺ يقول: « الرِّيحُ من رَوْحِ الله » (*) [قال سلمة : فرَوْحُ الله] تأتي بالرحمة ، وتأتي بالعذاب ، فإذا رأيتموها فلا تَسُبُّوها ، وسَلُوا الله خيرها ، واستعيذوا بالله من شرها » (*)

Türkçesi
Ebû Hureyre, Peygamberin şöyle dediğini işittiğini anlatıyor:
"RİH=YEL ("rüzgâr"), Tanrı'nın RAVH'ındandır (rahmetinden gelmedir). Ne var ki RAHMET'le de gelir, AZAB'la da gelir. Onun için YEL'i gördüğünüzde sövmeyin ona. Ve Tanrı'dan hayırlısını isteyin. Ve ("ESTEİZU BİLLAHİ MİN ŞERRİHA = Onun şerrinden Tanrı'ya sığınırım!" diyerek) onun kötülüğünden Tanrı'ya sığının!". (Bkz. Ebû Dâvûd, Kitabu'l-Edeb/113, hadis no: 5097.)

Hadis:
(Metin, Buhârî'nin.)

باب ٣ قوله

فَلَمَّا رَأَوْهُ عَارِضًا مُسْتَقْبِلَ أَوْدِيَتِهِمْ قَالُوا هٰذَا عَارِضٌ مُمْطِرُنَا بَلْ هُوَ مَا اسْتَعْجَلْتُمْ بِهِ
رِيحٌ فِيهَا عَذَابٌ أَلِيمٌ. قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ عَارِضُ السَّحَابُ حدثنا أَحْمَدُ بْنُ عِيسَى حَدَّثَنَا
ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنَا عَمْرٌو أَنَّ أَبَا النَّضْرِ حَدَّثَهُ عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ يَسَارٍ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ
عَنْهَا زَوْجِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَتْ مَا رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
ضَاحِكًا حَتَّى أَرَى مِنْهُ لَهَوَاتِهِ إِنَّمَا كَانَ يَتَبَسَّمُ قَالَتْ وَكَانَ إِذَا رَأَى غَيْمًا أَوْ رِيحًا
عُرِفَ فِي وَجْهِهِ قَالَتْ يَا رَسُولَ اللهِ النَّاسُ إِذَا رَأَوُا الْغَيْمَ فَرِحُوا رَجَاءَ أَنْ يَكُونَ
فِيهِ الْمَطَرُ وَأَرَاكَ إِذَا رَأَيْتَهُ عُرِفَ فِي وَجْهِكَ الْكَرَاهِيَةُ فَقَالَ يَا عَائِشَةُ مَا يُؤْمِنِّي أَنْ
يَكُونَ فِيهِ عَذَابٌ عُذِّبَ قَوْمٌ بِالرِّيحِ وَقَدْ رَأَى قَوْمٌ الْعَذَابَ فَقَالُوا هٰذَا عَارِضٌ مُمْطِرُنَا

Türkçesi

Peygamberin karılarından Âişe anlatıyor:

-"Peygamberi, küçük dilini göreceğim biçimde gülerken hiç görmedim. O yalnızca gülümserdi, peygamber bir BULUT ya da bir YEL gördüğünde, etkilendiği (kaygısı) yüzünden belli olurdu. Sordum:

-'Ey Tanrı Elçisi! Herkes BULUT görünce yağmur yağar umuduyla sevinir. Oysa sen bir bulut gördüğünde, senin yüzünde hoşnutsuzluk belirtisini görüyorum. (Bu neden?)'

Anlattı:

-'Âişe! Gördüğüm BULUT'un, YEL (rüzgâr, fırtına) ile cezalandırılan bir topluma (burada amaçlanan: Âd kavmidir) gönderilen türden olmadığına beni güvendirecek ne güvencem var? O toplum da, azab için gönderilen bulutu gördüğünde: 'Bu, bize yağmur getirecek bir buluttur.' demişti." (Bkz. Buhârî, Kitabu Tefsiri'l-Kur'an/46/2; Müslim, Kitabu Selâti'l-İstiskâ/15-16, hadis no: 899; Ebû Dâvûd, Kitabu'l-Edeb/113, hadis no: 5098.)

Bu hadis, Buhârî'de, Ahkâf Suresi'nin 24. ayetinin yorumu olarak yer alır. Bu ayetin, Diyanet'in resmi çevirisindeki anlamı şöyledir: "O azabın yayılarak vadilerine doğru yöneldiğini gördüklerinde: 'Bu yaygın bulut, bize yağmur yağdıracaktır.' dediler. Hûd: -Hayır! O, acele beklediğiniz şeydir. Can yakıcı azâb veren bir RÜZGÂR'dır."

Bu hadisi, biraz farklı olarak bir de Tecrîd'de ve K. Miras'ın tercümesiyle görelim:

1323 عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا قَالَتْ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
إِذَا رَأَى مَخِيلَةً فِي السَّمَاءِ أَقْبَلَ وَأَدْبَرَ وَدَخَلَ وَخَرَجَ وَتَغَيَّرَ وَجْهُهُ فَإِذَا أَمْطَرَتِ
السَّمَاءُ سُرِّيَ عَنْهُ قَالَتْ فَعَرَفْتُهُ ذَلِكَ فَقَالَ وَمَا أَدْرِي لَعَلَّهُ كَمَا قَالَ قَوْمُ عَادٍ
رَأَوْهُ عَارِضًا مُسْتَقْبِلَ أَوْدِيَتِهِمْ الآيَةَ

Türkçesi

Âişe radiyallahü anhâdan rivâyet olunduğuna göre demiştir ki: Nebî salâllahü aleyhi ve sellem gökyüzünde yağışlı sanılan bir bulut görünce (kâh) ona karşı durur, geri dönerdi; (kâh evimize) girer, çıkardı. Ve (bu karanlık buluttan ümmete bir âfet erişmesinden endişe ederek) çehresi (nin rengi) değişirdi. Yağmur gökten yağınca da Resulullahtan bu endişe zail olurdu. Âişe (Hazretleri) demiştir ki: ben bunun sebebini Resulullahtan

öğrenmek istedim. O bana:
-Ne bileyim- Belki bu kara bulut bir kavmin (Âd kavminin) dediği gibi (bir azap) olur (ki Kur'an'da şöyle hikâye olunmuştur:) Âd kavmi kendilerine vaad olunan azabı-afakı enine kaplayarak vâdilerine karşı gelen- bir bulut halinde gördükleri zaman onlar:
-Şu ufuktaki karaltı bize yağmur yağdıracak bir buluttur, demişlerdi. (Hûd peygamber de onlara):
-Belki o (gelmesini) ta'cil ettiğiniz azaptır; (o bir) rüzgârdır ki içinde elem verici azap vardır (diye cevap vermiştir).

Hadis:
(Tecrîd, K. Miras ter.ye açık.)

544 . عَنِ ٱبْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ ٱللهُ عَنْهُمَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ نُصِرْتُ بِٱلصَّبَا وَأُهْلِكَتْ عَادٌ بِالدَّبُورِ.

Tercemesi :
(Abdullah) Ibn-i Abbâs *radiya'llahu anhüma*'dan: Şöyle demiştir: Nebiyy-i Ekrem *salla'llahu aleyhi ve sellem:* Ben (bâd-i) sabâ ile[1] mensür oldum. (Kavm-i) Âd ise batı rüzgârıyle ihlâk olundular.

"Ben SABA ile mansur oldum" demek "saba (doğudan esen yel) gönderilerek bana yardım edildi." demektir.

Burada, "Ahzâb (Hendek) Savaşı'na bir değinme olduğu belirtiliyor. Bkz.Ahzâb.

Kısacası: Peygamberde, Kur'an'da, Âd toplumunu yok ettiği bildirilen YEL'in kaygısı vardı ve bu yelden Tanrı'ya sığınmakta, böyle bir

1 «Sabâ» şarktan esen rüzgârın ismidir ki, gündoğusudur.
*olan** * «فارسلنا عليهم ريحاً وجنوداً لم تروها» "

= *Onların başına şiddetli bir rüzgârı ve sizin gözünüze görünmeyen bir takım cünûd-i ilâhiyyemizi taslit ettik"* âyet-i kerîmesine işârettir.

yelle karşılaşmamak için dua etmekteydi. Peygamberin kaygısı, BULUT gördüğünde beliriyordu. Ve "azab" yerine "yağmur" vermesini istiyordu Tanrı'dan.

Hadis:
(Tecrîd, K. Miras ter.)

542 . عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ إِذَا رَأَى الْمَطَرَ قَالَ صَيِّباً نَافِعاً .

Tercemesi
(Ümmü'l-mü'minin) Âişe *radiya'llahu anhâ*'dan: Şöyle demiştir: Resûlullah *salla'llahu aleyhi ve sellem* yağmurlar (ın yağdığını görünce : di (ye dua ede)rdi.
"ALLAHUMME SAYYİBEN NAFİAN" ın anlamı: "Ey Tanrı! Yararlı yağmur ver!" Ayrıca bkz. Yağmur.

Gök Gürültüsü Ve Yıldırım Tehlikesi Karşısında Okunması Öğütlenen Dua:

٥٠

Hadis:
(Metin, Tirmizî'nin.)

باب

مَا يَقُولُ إِذَا سَمِعَ الرَّعْدَ

٣٤٥٠ — حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ زِيَادٍ عَنِ الْحَجَّاجِ بْنِ أَرْطَاةَ عَنْ أَبِي مَطَرٍ عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ عَنْ أَبِيهِ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ إِذَا سَمِعَ صَوْتَ الرَّعْدِ وَالصَّوَاعِقِ قَالَ : اللَّهُمَّ لَا تَقْتُلْنَا بِغَضَبِكَ ، وَلَا تُهْلِكْنَا بِعَذَابِكَ ، وَعَافِنَا قَبْلَ ذَلِكَ .

Ömer'in oğlu Abdullah, babasının şunu anlattığını aktarıyor:

-"Peygamber gök gürültüsü işittiğinde ve yıldırımlar (tehlikesi) karşısında : 'ALLAHUMME LA TAKTÜLNÂ Bİ ĞADABİKE VE LÂ TÜHLİKNÂ Bİ AZÂBİKE VE ÂFİNA KABLE ZALİK= Ey Tanrı! Bizi gazabınla öldürme! Bizi azabınla yok etme. Ondan önce bize âfiyet (sağlıklı yaşam) ver!" (Bkz. Tirmizî, Kitabu'd- Deavât/50, hadis no: 3450.)

Horoz Sesi Ve Eşek Anırması Karşısında Okunması Öğütlenen Dualar:

Hadis:
(Tecrîd ve K. Miras ter.)

1363 عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
قَالَ إِذَا سَمِعْتُمْ صِيَاحَ الدِّيَكَةِ فَاسْأَلُوا اللهَ مِنْ فَضْلِهِ فَإِنَّهَا رَأَتْ مَلَكًا
وَإِذَا سَمِعْتُمْ نَهِيقَ الْحِمَارِ فَتَعَوَّذُوا بِاللهِ مِنَ الشَّيْطَانِ فَإِنَّهُ رَأَى شَيْطَانًا

Türkçesi

Ebû Hüreyre radiyallahü anhten rivâyet olunduğuna göre Nebî sallâllahü aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: horozların öttüğünü işittiğinizde (dileklerinizi) Allahın fazl-ü kereminden isteyiniz! Zira horozlar melek görmüşler (de öyle ötmüşler)dir. Merkebin anırmasını işittiğinizde de şeytan(ın şerrin)den Allaha sığınınız (ve Euzübillâhimineşşeytanirrecim, deyiniz). Çünkü merkep şeytan görmüş (de öyle anırmış)dır.

(Bu hadisin yer aldığı temel kaynaklar: Buhârî, Bed'ü'l-Halk/15; Müslim, Kitabu'z-Zikr ve 'd-Dua.../82, hadis no: 2729; Ebû Dâvûd, Kitabu'l-Edeb/115, hadis no: 5102; Tirmizî, Kitabu'd- Deavât/57, hadis no: 3459.)

Bu hadisin açıklamasında Kâmil Miras şöyle der:

«Horoz sesinin güzelliği karşısından merkep avazı da o derece çirkindir ve istiazeye lâyıktır. Ebû Musel'ısfehâninin Tergibinde Ebû Râfiden tahricine göre Resulullah sallâllahü aleyhi ve sellem: merkep şeytan görmedikçe anırmaz. Merkep anırınca siz Allah teâlâya zikredin, bana da sâlâvat getiriniz! buyurmuştur.»

"Horozun ötüşü" işitildiğinde dua edilip Tanrı'dan dilekte bulunulması öğütleniyor. Ama belirli bir dua açıklanmıyor. Yani, Tanrı'dan dileme biçimi, herkesin kendine bırakılıyor. Bu konuda kimi dua biçimleri varsa da, temel kaynaklarda yer almamakta.

"Eşeğin anırması" duyulduğunda da, "Tanrı'ya sığınma" buyurulurken belirli bir duaya yer verilmiyor. Bununla birlikte "EUZU BİLLAHİ MİNE'Ş-ŞEYTANİ'R-RECİM" yani "kovulmuş şeytanın şerrinden Tanrı'ya sığınırım" demek yeterli görülmekte. Genel olarak, Felâk ve Nâs surelerinin okunmasının öğütlendiği görülür.

Yeni Ay (Hilâl) Görüldüğünde Okunması Öğütlenen Dualar:

Hadis:
(Metin, Ebû Dâvûd'un.)

١١١ ـ باب ما يقول الرجل إذا رأى الهلال

٥٠٩٢ ـ حدثنا موسى بن اسماعيل، حدثنا أبان، حدثنا قتادة، أنه بلغه أن النبي ﷺ كان اذا رأى الهلال قال: «هلالُ خيرٍ ورُشدٍ، هلال خير ورشد، هلال خير ورشد، آمنت بالذي خلقك» ثلاث مرات، ثم يقول: «الحمد لله الذي ذَهَبَ بشهر كذا وجاء بشهر كذا».

Türkçesi

Katade'den aktarıldığına göre, Peygamber "yeni ay"ı gördüğünde, üç kez şöyle dua ederdi:

-*"Hilâle Hayrin ve Rüşdin Âmentü Bi'llezi Halakake* = (Tanrı'm!) Bu ayı hayırlı ve doğruluk -dürüstlük ayı kıl. Ey ay! Seni yaratana inandım!" Peygamber daha sonra şöyle derdi:

-*"El Hamdü Lillahi'llezi Zehebe Bi Şehrin Kezâ Ve Câe Bi Şehrin Kezâ* = Övgüler O Tanrı'yadır ki şu ayı götürdü ve şu ayı getirdi (Yani 'Hamt olsun ki falanca ay gitti, filanca ay geldi')." (Bkz. Ebû Dâvûd, Kitabu'l-Edeb/111, hadis no: 5092.)

Hadis:

(Metin, Tirmizî'nin.)

٥١

باب

مَا يَقُولُ عِنْدَ رُؤْيَةِ الْهِلَالِ

٣٤٥١ — حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . حَدَّثَنَا أَبُو عَامِرٍ الْعَقَدِيُّ . حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ سُفْيَانَ الْمَدَنِيُّ . حَدَّثَنِي بِلَالُ بْنُ يَحْيَى بْنِ طَلْحَةَ بْنِ عُبَيْدِ اللهِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ طَلْحَةَ بْنِ عُبَيْدِ اللهِ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ إِذَا رَأَى الْهِلَالَ قَالَ : اللَّهُمَّ أَهِلَّهُ عَلَيْنَا بِالْيُمْنِ وَالْإِيمَانِ وَالسَّلَامَةِ وَالْإِسْلَامِ رَبِّي وَرَبُّكَ اللهُ .

Türkçesi

Ubeydullah Oğlu Talha'nın anlattığına göre, Peygamber "yeni ay"ı gördüğünde şöyle dua ederdi:

-*"Allahumme Ehillehu Aleynâ Bi'l-yümni ve Ve'l- Imâni Ve's-Selâmeti Ve'l-islâm*= Ey Tanrı! Bu ayı bize uğurlu yap. İman, esenlik ve İslam içinde bulunma ayı kıl!"

Başına Bela Gelmiş Birine Rastlandığında Okunması Öğütlenen Dua:

Hadis:
(Metin, Tirmizî'nin.)

مَا يَقُولُ إِذَا رَأَى مُبْتَلًى

٣٤٣١ – حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ بَزِيعٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ ابْنُ سَعِيدٍ عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ مَوْلَى آلِ الزُّبَيْرِ عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ عَنِ ابْنِ عُمَرَ عَنْ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ : مَنْ رَأَى صَاحِبَ بَلَاءٍ فَقَالَ : الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي عَافَانِي مِمَّا ابْتَلَاكَ بِهِ وَفَضَّلَنِي عَلَى كَثِيرٍ مِمَّنْ خَلَقَ تَفْضِيلًا إِلَّا عُوفِيَ مِنْ ذَلِكَ الْبَلَاءِ كَائِنًا مَا كَانَ مَا عَاشَ .

Türkçesi

Ömer'in oğlu Abdullah'ın babasından aktardığına göre: Peygamber şöyle der:

-"Bela uğramış birini gören kimse: 'EL HAMDU LİLLAHİ'İLLEZİ ÂFÂNİ MİMME'B TELÂKE BİHİ VE FADDALENİ ALÂ KESİRİN MİMMEN HALAKE TAFDİLEN=Hamt olsun O Tanrı'ya ki, senin başına getirdiği belayı benim başıma getirmedi ve beni yarattıklarının birçoğundan üstün yaptı! diye (belaya uğramış olana duyurmadan, içinden) söylese, o kimse yaşadığı sürece o beladan uzak kalır." (Bkz. Tirmizî, Kitabu'd-Deavât/38, hadis no: 3431)

Tirmizî'nin bundan sonra yer verdiği hadiste de, yukarıdaki duayı okuyan kimsenin, "bela" ve sıkıntısına tanık olduğu kimsenin başına gelen türden bir belaya uğramayacağı anlatılır. (Bkz. 3432 no. lu hadis.)

5-Karşılığında Sevap (Ödül) Söz Verilen Dualar:

Bunlar daha çok: "Tanrı'nın birliği"ni, yüceliğini dile getiren "tesbih", "hamd", "şükür", "tevbe", "istiğfar" içeren "zikir"ler türünden dualardır. Örnek:

Hadis:

(Tecrîd ve K. Miras tercüme ve açıklaması.)

2141. عَنْ شَدَّادِ بْنِ أَوْسٍ رَضِيَ ٱللهُ عَنْهُ عَنِ ٱلنَّبِيِّ صَلَّى ٱللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ سَيِّدُ ٱلْإِسْتِغْفَارِ أَنْ تَقُولَ ٱللَّهُمَّ أَنْتَ رَبِّي لاَ إِلٰهَ إِلاَّ أَنْتَ خَلَقْتَنِي وَ أَنَا عَبْدُكَ وَ أَنَا عَلٰى عَهْدِكَ وَ وَعْدِكَ مَا ٱسْتَطَعْتُ أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا صَنَعْتُ أَبُوءُ لَكَ بِنِعْمَتِكَ عَلَيَّ وَ أَبُوءُ بِذَنْبِي فَٱغْفِرْلِي فَإِنَّهُ لاَ يَغْفِرُ ٱلذُّنُوبَ إِلاَّ أَنْتَ قَالَ وَمَنْ قَالَهَا مِنَ ٱلنَّهَارِ مُوقِناً بِهَا فَمَاتَ مِنْ يَوْمِهِ قَبْلَ أَنْ يُمْسِيَ فَهُوَ مِنْ أَهْلِ ٱلْجَنَّةِ وَمَنْ قَالَهَا مِنَ ٱللَّيْلِ وَهُوَ مُوقِنٌ بِهَا فَمَاتَ قَبْلَ أَنْ يُصْبِحَ فَهُوَ مِنْ أَهْلِ ٱلْجَنَّةِ .

Tercemesi

Şeddâd İbn-i Evs *radiya'llahu anh*'den rivâyete göre, Nebî *Sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

Seyyidü'l-istiğfâr (yani istiğfar du'alarının ulusu) Allahu Teâla'dan şu yolda mağfiret dilemektir:

Allah'ım! Sen Rabbimsin, ibâdete lâyık hiç ilâh yoktur, yalnız sen varsın; beni Sen yarattın, şüphesiz Sen'in kulunum ve gücüm yettiği kadar ezelde Sana verdiğim ahd ü va'ad üzere sâbitim. Allah'ım işlediğim kusurların şerrinden Sana sığınırım. Bana ihsan buyurduğun ni'metini zât-ı ulûhiyetine i'tirâf ederim. Günahımı da i'tirâf ederim. Binâenaleyh günahımı Sen yargıla! Çünkü günah yargılamak, kimsenin haddi değildir, ancak Sen yargılarsın!...

(ALLAHUMME ENTE RABBİ LÂ İLAHE İLLA ENTE HALAKTENİ VE ENE ABDUKE VE ENE ALÂ AHDIKE VE VA'DİKE MA'STATA'TU EÛZU BİKE MİN ŞERRİ MÂ SANA' TU EBÛ LEKE Bİ Nİ'METİKE ALEYYE VE EBÛ Bİ ZENBİ FE'ĞFİRLİ FE İNNEHÛ LÂ YAĞFİRU'Z-ZÜNÛBE İLLÂ ENTE.)

Resûl-i Ekrem buyurur ki: Bu seyyidü'l-istiğfâr du'asını her kim kalbiyle sevab ve faziletine inanarak gündüz okur da o gün akşam olmadan ölürse, o kimse ehl-i Cennet camiasındandır. Her kim de sevab ve faziletine inanarak gece okur da sabah olmazdan önce ölürse, o kimse de ehl-i Cennet zümresindendir.

İzahı

Müellif Buhârî, bu hadis-i şerifi Efdalü'l-istiğfâr başlığıyla açtığı bir bâbında rivâyet etmiştir. Bu unvanı müellif hadisin Seyyidü'l-istiğfar ta'birinden almıştır ki, du'a, ve istiğfarların başı demektir. Bir kavmin reisi, o milletin merci'i olduğu gibi tevbe ve istiğfar ma'nâsının her cihetini câmi olan bu mübarek du'aya da Seyyid unvânı istiare olunmuştur.

Hadis:
(Metin, Ebû Dâvûd'un.)

٥٠٧٧ ـــ حدثنا موسى بن إسماعيل ، حدثنا حماد ووهيب ، نحوه ، عن سهيل ، عن أبيه، عن ابن أبي عائش ، وقال حماد : عن أبي عياش، أن رسول الله ﷺ قال : « مَنْ قَـــالَ إذا أصْبَحَ : لا إلهَ إلا الله وحده ، لا شريك له ، لـه الملك ، وله الحمـد ، وهو على كل شيء قدير ؛ كان له عدلُ رَقَبَةٍ من ولَدِ إسماعيل ، وكُتِبَ له عَشْرُ حسنات ، وحُطَّ عنه عَشْرُ سيئَاتٍ ، ورُفع له عَشْرُ درجاتٍ ، وكان في حِرْزٍ من الشيطان حتى يمسي ؛ وإن قالهـــا إذا أمسى كان له مثل ذلك حتى يصبح » .

Türkçesi

Ebû Ayaş'ın anlattığına göre Peygamber şöyle demiştir:

-" Bir kimse sabahleyin: 'LÂ İLAHE İLLALLAHU VAHDEHÛ LÂ ŞERİKE LEHÛ LEHU'L-MÜLKÜ VE LEHU'L- HAMDU VE HÜVE ALÂ KÜLLİ ŞEY'İN KADİR=Tanrı'dan başka tanrı yoktur. Yalnızca O vardır. O'nun ortağı yoktur. Mülk (devlet, hükümranlık) ve hamd O'nadır. Her şeye Güç yetirebilen'dir O.' derse, o kimseye, İsmâiloğullarından bir köle azad etmiş olma sevabıyla birlikte *on sevap* yazılır. Onun *on günahı silinir* ve o kimsenin *derecesi, on basamak yükseltilir. Ayrıca,* gece olana dek, şeytandan korunur o kimse. Bu sözleri eğer akşam söylemişse sabaha kadar korunur. (Bkz. Ebû Dâvûd, Kitabu'l-Edeb/110, hadis no: 5077. Bu, Buhârî'de de var. Bkz. Tecrîd, hadis no: 2158)

Tirmizî'nin yer verdiği ve Ebû Zerr'den aktarılan bir hadiste de bu duayı "her sabah namazından sonra" *on kez* okuyan kimseye bu ödü-

lün verileceği bildirilir. (Bkz. Tirmizî, Kitabu'd-Deavât/63, hadis no:3474.)

Buhârî'nin de yer verdiği ve Ebû Hureyre'den aktarılan bir hadisteyse, yukarıdaki (Tanrı'yı yücelten) sözleri bir gün içinde *yüz kez* söyleyen kimseye, *"on köle azad etme"* sevabı, ayrıca *"yüz sevap"* verileceği, o kimsenin *"yüz günah"*ının silineceği, o gün için, o kimsenin şeytan şerrinden korunacağı ve bu sözleri o kimseden daha çok söyleyen olmadıkça hiç kimsenin onun kadar sevap kazânmış olamayacağı bildirilir. (Bkz. Buhârî, Bed'ü'l-Halk/11, Tecrîd, hadis no: 2157.)

Bu türden dualar için bkz. "Günah", "hamd", "istiğfâr", "sevab", "şükr", "tesbih", "tevbe", "zikr". Ayrıca şu maddelere de (ilgileri nedeniyle) bkz. "Ad", "Allah", "Cennet", "ecr", "ğufrân", "fadl", "ihsan","havl", "kuvvet", "rahmet"...

6- Konularına Göre Dualar:

a) Yağmur Duası:

Hadis:

(Tecrîd ve K. Miras ter.)

538 . حَدِيثُ أَنَسٍ رَضِيَ ٱللهُ عَنْهُ فِي الرَّجُلِ الَّذِي دخل الْمَسْجِدَ وَالنَّبِيُّ صَلَّى ٱللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَائِمٌ يَخْطُبُ فَسَأَلَهُ الدُّعَاءَ بِالْغَيْثِ تَكَرَّرَ كَثِيراً وَفِي هٰذِهِ الرِّوَايَةِ فَمَا رَأَيْنَا الشَّمْسَ سِتّاً ثُمَّ دَخَلَ رَجُلٌ مِنْ ذٰلِكَ الْبَابِ فِي الْجُمُعَةِ الْمُقْبِلَةِ وَرَسُولُ ٱللهِ صَلَّى ٱللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَائِمٌ يَخْطُبُ فَٱسْتَقْبَلَهُ قَائِماً فَقَالَ يَا رَسُولَ ٱللهِ هَلَكَتِ الْأَمْوَالُ وَٱنْقَطَعَتِ السُّبُلُ فَٱدْعُ اللهَ يُمْسِكْهَا قَالَ فَرَفَعَ رَسُولُ ٱللهِ صَلَّى ٱللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَدَيْهِ ثُمَّ

قَالَ اَللّٰهُمَّ حَوَالَيْنَا وَلَا عَلَيْنَا اَللّٰهُمَّ عَلَى الْاٰكَامِ وَالْجِبَالِ وَالظِّرَابِ وَبُطُونِ الْأَوْدِيَةِ وَمَنَابِتِ الشَّجَرِ قَالَ فَانْقَطَعَتْ وَخَرَجْنَا نَمْشِي فِي الشَّمْسِ.

Tercemesi

Enes İbn-i Mâlik *radiya'llahu anh*'in Nebiyy-'i Ekrem *salla'lahu aleyhi ve sellem* ayakta hutbe îrâd buyururken Mescid (-i Şerîf)'e girip zât-ı Akdes-i Risâlet-Penâhîerinden yağmur duası niyâzında bulunan kimseye dâir hadis[1] ki, (*Buhârî*'de) çok tekerrür etmiştir. Bu(radaki) rivayetde ise şöyle demiştir:

Altı gün artık güneş (yüzü) göremez olduk. sonra öbür cum'a günü (yine) Resûlullah *salla'llahu aleyhi ve sellem* ayakta hutbe hâd buyururken (yine) o kapıdan biri girip ve (muvâcehe-i Nübüvvet-Penâhî'de) ayakta durup: *"Ya Resûla'llah, hayvanlar helak oldu, yollar da kapandı. Allahu Teâlâ'ya, dua buyur da artık bu yağmurları dindirsin"* dedi. (Enes *radiya'llahu anh* der ki:) Bunun üzerine Resûlullah *salla'llahu aleyhi ve sellem* mübârek ellerini kaldırdı ve: *"İlâhî, etrâfımıza* (yağsın,) *üzerimize değil. İlâhî, bayırlara, dağlara* (büklere), *tepelere, dere içlerine ve otlaklara yağdır"* diye dua buyurdu. Bunun üzerine (hemen) yağmur kesildi. Ve (namazdan) çıktığımızda güneşte yürüdük.

"Yağmur duası" konusunda İslam fıkhının açıklamaları ve ayrıntılar için bkz. "Yağmur".

b) Yemek Duası:

Hadis:

(Metin, Ebû Dâvûd'un.)

٣٨٥٠ ــ حدثنا محمد بن العلاء ، حدثنا وكيع ، عن سفيان ، عن أبي هاشم الواسطي ، عن إسماعيل بن رباح ، عن أبيه أو غيره ، عن أبي سعيد الخدري ، أن النبي ﷺ كان إذا فرغ من طعامه قال : « الحمد لله الذي أطعمنا وسقانا وجعلنا مسلمين » ﴿﴾.

Türkçesi

Ebû Said el Hudrî'nin anlatmasına göre Peygamber yemeği yiyip bitirdikten sonra şöyle derdi:

-*"Elhamdu Lillahi'llezi E't'amenâ ve Sekânâ ve Cealenâ Mine'l-müslimin*= Hamd (övgü) O Tanrı'yadır ki bize yedirdi, içirdi ve bizi birer Müslüman yaptı." (Bkz. Ebû Dâvûd, Kitabu'l-E't'ime /53, hadis no 3850.)

Bu dua, ülkemizde de (yemek duasının bir parçası olarak) ünlüdür. Bu okunur, ardından da çoğu kez, Türkçe dilekler, dualar sunulur. Ve bir konuklukta bulunuluyorsa, ev sahibine de dua edilir. "Sofrasına bereket" dilenir.

Bununla birlikte, "Yemek duası" olarak Peygamberden başka dualar da aktarılmakta:

قال : « الحمد لله [حمداً] كثيراً طيباً مباركاً فيه غير مكفيّ ولا مودّع ولا مستغنى عنه ربّنا » .

-" *El Hamdu Lillahi Hamden Kesiren Tayyiben Mubareken Ğayre Mekfiyyin ve Lâ Muvalddain ve Lâ Müstağnen Anhu Rabbenâ*= Hamd Tanrı'yadır. Pek çok, temiz, kutlu, bereketli bir hamd sunarız. Geri çevrilmeyen ve gereksiz bulunmayan bir hamdi sunarız ey Tanrı'mız!" (Bkz. Buhârî, Kitabu'l- Et'ime /54; Tecrîd, hadis no: 1866; Ebû Dâvûd, Kitabu'l-Et'ime/53, hadis no: 3849; Tirmizî, Deavât/56, hadis no: 3456.) Bkz. "Hamd".

c) Namaz Duası :

Namazlardan sonra da dualar vardır. Peygamberden çeşitli dualar aktarılır. «Kunut duaları» da bunlardan. Bkz. «Namaz».

d) Hacc Duası:

"Hacc"ın biçimine göre ve çeşitli aşamalarında belirli dualar vardır. Bkz. "Hacc".

e) Güneş ve Ay Tutulmalarındaki Dua:

Bu dualar, güneş ve ay tutulmalarında kılınması buyurulan "namaz"dan önce ya da sonra olabilir. Konu için özellikle "namaz" maddesine bkz. Ayrıca bkz. "Ay", "Güneş".

"Hatim duası", "mevlit duası" gibi dualar da vardır. Ancak bunlar, İslam gelenekleri arasında sonradan yer almışlardır. "Hatim duası", "Mushaf'ların sonunda yer alır ve çeşitli biçimde görülür. Bkz. "Kur'an". "Mevlit duası" da gelenekleşmiştir. Ülkemizde "Mevlit Han" denen "mevlit okuyucuları" bulunduğu gibi, mevlitler için dualar hazırlayıp sunan ve "Dua Han" adı verilen dua uzmanları da bulunmakta. "Mevlit duası", "ara duası" ve "son dua" olmak üzere iki bölümlü olarak gerçekleştirilir.

Çeşitli durumlarda ve törenler için de özel dualar düzenlendiği görülür.

7- Peygamberin En Çok Yaptığı Dua:

Hadis:
(Riyâzu's-Sâlîhîn, H. H. Erdem çev.)

1496 – وَعَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ كَانَ أَكْثَرُ دُعَاءِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «اَللّٰهُمَّ آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ» مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

زَادَ مُسْلِمٌ فِي رِوَايَتِهِ قَالَ: وَكَانَ أَنَسٌ إِذَا أَرَادَ أَنْ يَدْعُوَ بِدَعْوَةٍ دَعَا بِهَا فَإِذَا أَرَادَ أَنْ يَدْعُوَ بِدُعَاءٍ دَعَا بِهَا فِيهِ.

1496- Hazret-i Enes *radiya'llahu anh*'den rivâyete göre, Nebiyy-i Muhterem *salla'llahu aleyhi ve sellem*'in en çok duası:

"İlâhî! Bize dünyada ve ahirette iyilik, güzellik ver; ateş azâbından bizi muhâfaza buyur" mealindeki:

"Allahümme âtinâ fi'd-dünyâ haseneten ve fi'l-âhireti haseneten ve kınâ azâbe'n-nâr." niyâzı idi.

(Hadisi, Buhârî ve Müslim rivâyet etmişlerdir.)

Müslim, rivâyetinde; râvî'nin "Hazret-i Enes dua etmek istediğinde böyle dua ederdi." sözünü ziyâde etmişdir.

Bu hadiste yer alan: "ALLAHUMME ÂTİNÂ Fİ'D-DÜNYÂ HASENETEN VE Fİ'L-ÂHİRETİ HASENETEN VE KINÂ AZABE'N-NÂR" , baştaki "Allahumme (ya Allah)"ın dışında (ayette: 'RABBENÂ" = Tanrımız!' yer alıyor), Bakara Suresinin 201. ayetinde (aynen) yer alıyor. Bkz. "Ahiret" ve "Dünya" maddeleri.

8- Peygamberin, İnanırlarının Öbür Dünyası İçin Sakladığı Özel Duası:

Hadis:

(Tecrîd, K. Miras tercüme ve açıklaması.)

2140. عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ ٱللهُ عَنْهُ قَالَ إِنَّ رَسُولَ ٱللهِ صَلَّى ٱللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لِكُلِّ نَبِيٍّ دَعْوَةٌ مُسْتَجَابَةٌ يَدْعُو بِهَا وَأُرِيدُ أَنْ أَخْتَبِئَ دَعْوَتِي شَفَاعَةً لِأُمَّتِي فِي ٱلْآخِرَةِ .

Tercemesi

Ebû Hüreyre *radiya'llahu anh*'den rivâyete göre, Resûlu'llah *Salla'llahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur: Her peygamberin kendisine has müstecab bir duası vardır. Onunla Allah'a du'a edegelmiştir. Fakat ben du'amı ahirette ümmetime şefâ'at etmek için saklıyorum.

İzahı

Buhârî'nin Ebû Hüreyre'den rivâyet ettiği bu hadisten sonra Enes İbn-i Mâlik'den de bir rivâyeti vardır ki, Ebû Hüreyre ha-

disini tefsir ve izâh eder mahiyettedir. Bu rivâyete göre, Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur: "*Her peygamberin Allahu Teâlâ'dan bir dileği vardı, onu diledi ve Allah indinde icâbet ve kabûl olundu. Fakat ben du'amı Kıyâmet gününde ümmetime şefa'ate tahsis ve te'hir ettim.*"

Umûmiyetle Peygamberlerin ettikleri du'aların karîn-i icâbet olmaları, kuvvetle me'mûl olmakla beraber kat'i değildir. Ancak kat'iyyetle kabul olunan birer dua husûsiyetleri vardır. Mesela: Âdem *Aleyhi's-Selâm*'ın tevbe du'ası, Nûh Peygamber'in kavminin helâki hakkındaki du'ası, Mûsâ Peygamber'in Fir'avunu'n helâki için ettiği du'ası, *'Îsâ Aleyhi's- Selâm*'ında Mâ'ide du'ası bu cümledendir ve bu du'alar kat'iyyen karîn-i icâbet olmuşlardır. Peygamberimizin icâbet olunacağı kat'i olan du'ası, ahirette ümmetine şefâ'at için muhâfaza olunup te'hir kılınmıştır.

Açıklamadaki "karîn-i icâbet"in anlamı: Kabul görmüş olması"dır. Yani: Bir Peygamberin her duasının "kesinlikle kabul edileceği" değil; kabul edilmesinin umulduğu, beklendiği söylenebilir. Ama her Peygamberin bir duası "kesinlikle kabul edilir". İslam Peygamberi, bu özel nitelikli duasını, Âhiret'te, "ümmet"ine "şefaat" için kullanmayıp saklı tuttuğunu bildiriyor. Bkz. "Şefaat", "Kıyâmet".

B- DUA NASIL OLMALI?

1- Ses ve Tutum:

"Alçak bir ses ve alçakgönüllülük":

A'râf Suresinin yukârıda sunulan 55. ayetinde : "Tanrı'nıza alçakgönüllü ve gizlice (yavaşça, içinizden) yalvarın! Kuşku yok ki O, sınırı aşanları sevmez." denmekte. Demek ki, "dua"nın bir "ölçü" içinde olması, bu ölçüyü aşmaması istenmekte.

قُلْ مَن يُنَجِّيكُم مِّن ظُلُمَاتِ الْبَرِّ
وَالْبَحْرِ تَدْعُونَهُ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً لَّئِنْ أَنجَيْنَا مِنْ هَٰذِهِ لَنَكُونَنَّ
مِنَ الشَّاكِرِينَ ﴿٦٣﴾

Anlamı:

(Diyanet'in)

De ki: "kara ve denizin karanlıklarından sizi kim kurtarır? 'Bundan bizi kurtarırsan şükredenlerden olacağız' diye *O'na gizli gizli* yalvarır ve yakarırsınız." (En'am Suresi, ayet: 63.)

وَاذْكُر رَّبَّكَ فِي نَفْسِكَ
تَضَرُّعًا وَخِيفَةً وَدُونَ الْجَهْرِ مِنَ الْقَوْلِ بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ
وَلَا تَكُن مِّنَ الْغَافِلِينَ ﴿٢٠٥﴾

Anlamı:

(Diyânet'in)

Rabbini gönülden ve korkarak *içinden hafif bir sesle* sabah akşam an! Ğâfillerden olma! (A'râf Suresi, ayet: 205.)

Açıklama:

Çeviride "korkarak" anlamı verildiği görülen "hîfeten"in, "havf"ten geldiği düşünülmüştür. Bilindiği gibi "havf", "korkmak, korku" anlamındadır. Ne var ki, yukarıda da görüldüğü gibi, aynı surenin 55. ayetinde, "küçülerek, alçakgönüllüce yakarmak" demek olan "Tedarruan"la birlikte yer alan sözcük "hîfeten" değil; "gizlice (kendi

işitecek kadar bir sesle)" anlamındaki "hufyeten"dir. En'am Suresinin bu ayetten önce sunulan 63. ayetinde de öyle. Fahruddin Râzî, bu ayetteki sözcüğü de "hufyeten" biçiminde okuyan bulunduğunu (hangi "kıraat"te olduğu belirtilmeden) yazıyor. (Bkz. F. Râzî, Tefsir, 15/108.) Buna göre, yanındaki sözcükle birlikte, öbür ayetlerde olduğu gibi, "alçakgönüllüce-küçülerek ve gizlice.." diye anlam vermek gerekir. Muhyiddin İbn Arabî de, tefsirinde bu anlamı vermekte. (Bkz. Tefsiru İbn Arabî, 1/463.) Esasen ayetin başındaki "fî nefsike= içinden" ve ortasındaki "dûne'l-cehri mine'l-kavli= sözünü açığa vurup sesini yükseltmeden" deyimleri de "duadaki gizlilik" ilkesini yansıtıyor. İbn Abbas, "kendi duyacağın kadar bir sesle" diye anlam veriyor ayetin ortasındaki deyime. Duadaki gizliliğin ve alçak sesle dua etme ilkesinin nedenini, F. Râzî şöyle açıklar: "kulluğun ilk basamaklarındaki kişiler için, riyadan- gösterişten uzak kalmak içindir bu. Kullukta gözdeler basamağına ulaşmış kişiler ('mukarrabûn') içinse, kıskançlık biçimindeki yöneliştir. Çünkü sevgi (Tanrı sevgisi) eksiksiz bir dereceye ulaştığında, kıskançlık doğurur. Tanrı'ya bütünüyle kendini verme ve O'nda yok olma durumu ilerlediğinde ZİKİR, gizlilik içinde olur. Peygamberin şu sözüne dayalı olarak: Tanrı'yı tam bilen kişinin dili ağırlaşır-körelir." (Bkz. F. Râzî, aynı yer.)

Bununla birlikte, Süyûtî'ye dayanılarak, Râzî'nin yer verdiği bu hadisin, "sabit (varlığı kesin belli)" bir hadis olmadığı ileri sürülür. (Bkz. Aclûnî, Keşfu'l -Hafâ, 2/344, no: 2533.)

2- Korku ve Umut:

تَتَجَافَىٰ جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ يَدْعُونَ
رَبَّهُمْ خَوْفًا وَطَمَعًا وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ ﴿١٦﴾ فَلَا تَعْلَمُ
نَفْسٌ مَّا أُخْفِيَ لَهُم مِّن قُرَّةِ أَعْيُنٍ جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٧﴾

Anlamı:

(Diyanet'in)

Vücutları yataklarından uzak kalanlar, *korkarak ve umarak Rablerine yalvaran,* verdiğimiz rızıktan sarf edenler inanır. Yaptıklarına karşılık onlar için saklanan müjdeyi kimse bilemez. (Secde Suresi, ayet: 16-17.)

Açıklama:

Tirmizî, bu ayetlerin "iniş nedeni" (sebeb-i nüzûl) konusundaki bir hadise yer veriyor: Enes İbn Malik'ten aktarıldığına göre, bu ayetler, akşam namazından sonra yatsı namazını (uyumadan) bekleme konusunda inmiştir. (Bkz. Tirmizî, Tefsir/33, hadis no: 3196; Celâluddin Süyûti, Lubâbu'n-Nukûl Fi Esbabi'n Nüzûl, Celaleyn Tefsiri'nin kenarı, 2/38.)

Kimileri de bu ayetlerin, "yataklarından kalkarak gece namazları kılanlar"la ilgili olduğunu ileri sürerler. (Bkz. Celâleyn, 2/104; Taberî, 21/64; F. Râzî, 25/180; Nisâbûrî, Taberî'nin kenarı, 21/71; Sâbûnî, Safvetu't- Tefâsîr, 2/504; Elmalılı H. Yazır 6/3862.)

Muhyiddin İbn Arabî'yse "vücutları yataklarından uzak kalır" anlamındaki bölüme," doğal uğraşlardan soyutlanarak, bedensel yataklardan kalkarak ve gövdelerin yok olmasıyla yönlerden (batıdan, doğudan, güneyden, kuzeyden) sıyrılıp çıkarak varlıklarını uzaklaştırırlar" anlamını verir. (Bkz. Tefsiru İbn Arabî, 2/278.)

Bu ayetlerde sözü edilen kimseler, "dua ederler"ken neden "korkarlar" ve neyi "umarlar"?

F. Râzî, buradaki "korku"yu ele alırken şöyle çeşitlere ayırır:

Birincisi: Yapılan işi, ibâdeti eksik yapma korkusu.

İkincisi: Kötü bir sona ("hâtime") uğrama korkusu. (Yani son nefesi imansız verme korkusu). İşin içyüzünü araştıran incelemecilere göreyse, üzerinde asıl durulması gereken "son" değil; "başlangıç"tır ("fâtiha"). Çünkü "başlangıç'ta nasıl takdir edilmişse, "son" da ona göre olur. Çünkü Peygamber: "Kıyâmete kadar olanların hepsi yazılıp çizilmiş ve yazgı kaleminin mürekkebi kurumuştur artık." der.

Üçüncüsü: Buradaki korku, "-Ben şu eksiklerimle, yarım-yamalak ibâdetlerimle, Tanrı'nın bunca nimetinin şükrünü nasıl ödeyebilirim?"

sorusundan ve kaygısından kaynaklanır. (Bkz. F. Râzî, Tefsir, 15/108.)

"Umud"a gelince. Hemen bütün yorumcular, burada "sevap, bağışlam, rahmet umudu"nun söz konusu olduğunu belirtirler.

Böyle korku ve umutla dua ve ibâdette bulunanlara söz verilen ve onlar için "saklandığı" bildirilen ödül nedir?

Bu konuda Tirmizî, Peygamberin, sözleriyle Tanrı'nın şöyle dediğini anlatan hadisi aktarır:

-"Sâlih (iyi) kullarıma; hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği ve hiçbir insanın aklına gelmedik türden şeyler hazırladım." (Bkz. Tirmizî, Tefsir/33, hadis no: 3197.)

وَادْعُوهُ خَوْفًا وَطَمَعًا إِنَّ
رَحْمَتَ اللَّهِ قَرِيبٌ مِّنَ الْمُحْسِنِينَ ﴿٥٦﴾

Anlamı:

(Diyanet'in)

Allah'a *korkarak ve umutla yalvarın!* Doğrusu Allah'ın rahmeti, iyi davrananlara yakındır. (A'râf Suresi, ayet: 56.)

3- Tanrı'ya Ait "En Güzel Adlar" ("El Esmau'l-Hüsna") İle Dua:

وَلِلَّهِ
الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَىٰ فَادْعُوهُ بِهَا وَذَرُوا الَّذِينَ يُلْحِدُونَ فِي أَسْمَائِهِ
سَيُجْزَوْنَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٨٠﴾

Anlamı:

En güzel adlar, Tanrı'nındır. Öyleyse o adlarla O'nu çağırıp dua edin! O'nun adları konusunda yanlışa sapanları bırakın. Onlar, yaptıklarının cezasını göreceklerdir. (A'râf Suresi, ayet: 180.)

İsrâ Suresinin 110. ayetinde de "Allah" diyerek de olsa, "Rahman" diyerek de olsa durumun değişmeyeceği, " en güzel adlar"ın Tanrı'nın olduğu, tüm adlarıyla Tanrı'nın çağrılıp O'na dua edilebileceği bildirilir. Bkz. "Ad"; "Allah", "güzel".

4- Duada "Eller" :

a) Ellerin Omuzlara Dek Kaldırılması:

Hadis:

-" Tanrı'nız Yüce'dir, Hayâlı'dır, Keremli'dir; kendisine ellerini kaldırıp dua eden kulunun yukarı kalkmış olan ellerini boş çevirmekten hayâ eder." (Bkz. Ebû Dâvûd, Kitabu's-Selât/358, hadis no: 1488; Tirmizî, Kitabu'd-Deavât/105, hadis no: 3556; İbn Mace, Kitabu'd-Dua/13, hadis no: 3865.)

İbn Abbas, "duada ellerin, omuzlara değin kaldırılması gerektiğini" belirtir. (Bkz. Ebû Dâvûd, Kitabu's- Selât/358, hadis no: 1489.)

Konu için bkz. "Namaz".

b) Avuç İçlerinin Yukarıya Doğru Açılması ve Dua Bitince Ellerin Yüze Sürülmesi:

Hadis:

-"Tanrı'dan bir dilekte bulunduğunuz zaman (dua ederken) ellerinizin (avuç) içiyle dua edin, dışını yukarıya çevirerek değil. Duayı bitirince de ellerinizi yüzünüze sürün!" (Bkz. Ebû Dâvûd, Kitabu's- Selât/358, hadis no: 1485; İbn Mace, Kitabu'd-Duâ/13, hadis no: 3866.)

Bununla birlikte, yağmur duasında, Peygamberin duada ellerinin içini aşağıya doğru çevirdiği aktarılır. Bkz. "Yağmur".

Hadis:

Saib'in, babası Yezid'den aktardığına göre, Peygamber duada yukarı kaldırdığı ellerini, dua bitiminde yüzüne sürerdi. (Bkz. Ebû

Dâvûd, Kitabu's-Selât/358, hadis no: 1492.)

Bu, Hattab Oğlu Ömer'den de aktarılır. (Bkz. Tirmizî, Kitabu'd-Deavât/11, hadis no:3386.) Konu için bkz. "Namaz".

5- Duanın Biçimi:

a) Düz Dua:

Duaların "özlü" olması, "uyaklı dua"dan da kaçınılması istenir. Kimi hadiste "uyaklı (seci'li= kâfiyeli) dua'nın "mekrûh" olduğu belirtilir. (Bkz. Buhârî, Kitabu'd- Deavât/20.)

Bununla birlikte, duaların çoğunun "kâfiyeli" olduğu görülür. Yukarıda sunulan dualarda da bu görülmekte.

b) Uyaklı ve Şiir Biçimindeki Dua:

Kimi duaların şiir olmasa da uyaklı, kimilerininse doğrudan şiir biçiminde olduğu görülür. Arapça'dan ve Türkçe'den olmak üzere bir-iki örnek sunalım:

Şu dua, kimilerine göre Ebû Hanife'nin, kimilerine göre Ali'nin, kimilerine göreyse ünlü İslam tasavvufçusu (gizemci) İbrâhim İbn Edhem'indir:

هجرت الخلق طرّاً في هواكا • وأيتمت العيال لكي أراكا
ولو قطّعتني في الحبّ إرباً • لما حنّ الفؤاد الى سواكا
تجاوز عن ضعيف قد أتاكا • وجاء راجياً يرجو نداكا
وان يك يا مهيمن قد عصاكا • فلم يسجد لمعبود سواكا
١٠٤ إلهي! عبدك العاصي أتاكا • مقرّاً بالذنوب وقد دعاكا
١٠٥ فإن تغفر فأنت لذاك أهل • وإن تطرد فمن يرحم سواكا

Türkçesi

(Tanrı'm!) Senin sevgin uğrunda tüm halktan uzaklaştım. Seni göreyim diye aile bireylerimi öksüz bıraktım. Eğer sen beni sevginden yoksun kılarsan, gönül senden başkasına melemez. Sana gelen, seni uman, senin sesini duymak isteyen bir güçsüzü cezalandırmaktan vazgeç. Koruyucu (Tanrı) ! O sana karşı gelmiş olsa da, senden başka

Tanrıya tapmamıştır. Tanrı'm! Günahlı kulun sana geldi. Günahlarını boynuna alarak, Sana dua ediyor. Sen onu bağışlarsan, tam sana göredir bu iş. (Sen bağışlamanın ehlisin.) Ama onu kovarsan, senden başka kim acıyacak ona? (Bkz. Mehmed Zihni, el Kavlu'l-Ceyyid, İstanbul, 1304, s. 158.)

İlâhi Cennet evine- Girenlerden eyle bizi,
Yarın anda Cemâlini- Görenlerden eyle bizi.
Mü'minlere rahmet ola- Münâfıklar mahrum kala,
Yûnus aydür, doğru yola- Gidenlerden eyle bizi.

Yunus Emre'den:

DUA:

Yâ İlâhî bize tevfîkini gönder!..
-Âmin!
Doğru yol hangisidir, millete göster!..
-Âmin!
Rûh-u İslâm'ı şedâid sıkıyor, öldürecek,
Zulmü te'dib ise maksûd-u mehîbin, gerçek,
Nâra yansın mı beraber bu kadar mazlûmin,
Bî-günahsız çoğumuz... -Yakma İlâhî!
-Âmin!
Boğuyor âlem-i, İslâm'ı bir azgın fitne,
Kıt'alar kaynayarak gitti o girdap içine!
Mahvolan âileler bir sürü ma'sûmundur.
Kalan âvârelerin hali de ma"lûmundur.
Nasıl olmaz ki? Tezelzül veriyor arşa enîn!
Dinsin artık bu hazin velvele ya Rab!
-Âmin!
Müslüman mülkünü yerde felâket vurdu..
Bir bu toprak kalıyor dinimizin son yurdu!
Bu da çiğnendi mi, çiğnendi demek şer-i mübîn;
Hâk-i sâr eyleme yâ Rab, onu olsun
-Âmin!
Ve'l-hamdü-li'llâhi Rabb'l-Âlemîn.

Mehmet Âkif Ersoy'dan:

6- Duada Katılım:

a) Birlikte Dua:

İnsan yalnız başına dua edebildiği gibi, topluca dua da olabilir. Birlikte duaya, "ağzı dualı olanların" yani "duası geri çevrilmeyecek ölçüde Tanrı katında değerli olan"ların "yüzü-suyu hürmetine" herkesinki kabul edilir inancıyla çok önem verilir. Çünkü hadislerde, kimi insanların "dua"larının geri çevrilmeyip kabul edildiği bildirilir. Özellikle "güçsüz" ve haksızlığa uğramış kişilerin duaları. Şu ayet de bu konuda kanıt gösterilir:

خُذْ مِنْ أَمْوَٰلِهِمْ
صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِم بِهَا وَصَلِّ عَلَيْهِمْ إِنَّ صَلَوٰتَكَ
سَكَنٌ لَّهُمْ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ١٠٣

Anlamı:

(Diyanet'in)

Sabah akşam, Rablerinin rızasını isteyerek *O'na yalvaranları kovma.* Onların hesabından sana bir sorumluluk yoktur. Senin hesabından da onlara bir sorumluluk yoktur ki onları kovarak zulmedenlerden olasın. (En'am Suresi, ayet:52.)

Açıklama:

Kur'an yorumlarında aktarılan odur ki, Peygamber, Kureyş'in ileri gelenlerinin Müslüman olmalarını istiyordu. Onlar da, Peygamberin bu eğilimini bilip Peygamberden: "yanındaki yoksulları, güçsüzleri kovmasını" istemişler, onlarla birlikte bulunmanın, onurlarına dokunduğunu söylemişlerdi. Yani dolaylı olarak, Peygamber, bu isteklerini yerine getirirse, "imana gelecekleri"ni anlatmışlardı. Onun üzerine bu ayet geldi. (Bkz. Tefsirler, örneğin Sâbûnî, Safvetu't-Tefâsir, 1/392; Kurtubî, 11/374.)

Hadis:

-" Üç kimse vardır ki, duası geri çevrilmez, kabul edilir: Oruç tutan. Orucunu bozana dek. Adaletli devlet başkanı (İmam). Bir de 'mazlum'un (haksızlığa uğramış kişinin) duası geri çevrilmez. Tanrı bu kimselerin dualarını bulutların üstüne kaldırır- yükseltir; bu dualar için gök kapılarını açar ve şöyle der: -Gücüme And olsun ki, bir süre sonra da olsa sana kesinlikle yardım edeceğim!" (Bkz. Tirmizî, Kitabu'd-Deavât/129, hadis no: 3598.)

b) Duaya Amin:

Duaya katılma, birlikte dua biçiminde olabileceği gibi, dua edenin duasına "ÂMİN" diyerek de olur."Âmin"in kendisi de "dua" sayılır. (Bkz. Buhârî, Ezan/111.)

Hadis:

-"İmam: 'ĞAYRİ'L-MAĞDUBİ ALEYHİM VE LA'DDALLİN= (Tanrı'm!) Ne gazaba uğramışların, ne de sapmışların yoluna götür bizi! dediği zaman, siz de: 'Âmin!' deyin. Eğer bu sözü, meleklerin sözlerine (âminlerine) denk gelen kimsenin geçmiş günahları bağışlanır." (Bkz. Buhârî, Tefsir/1/2; Müslim, Selât/71-75, hadis no: 409.)

Konu için bkz. "Namaz".

Hadis:

"Bir hastanın ya da ölünün yanında bulunurken hayır söyleyin (iyilik dileyin, dua edin)! Çünkü melekler, sizin o sıradaki dileğinize : 'Âmin' diyeceklerdir... " (Bkz. Müslim, Kitabu'l-Cenâiz/6, hadis no: 919.)

Hadis:

"Kim Kur'an okur, sonra dua ederse; onun duasına, dört bin melek: 'ÂMİN!' der" (Bkz. Dârimî, Kitabu Fedâili'l-Kur'an/33.)

"Hatim duası"nda, dua edenin duası ve birlikteki "âmin"ler bu hadiste anlatılanın kapsamına girer.

Hadis:

"Yahudiler sizin SELÂM'ınızı ve ÂMİN'inizi kıskandıkları kadar

hiçbir şeyinizi kıskanmazlar. " (Bkz. İbn Mace, Kitabu İkâmeti's-Selât/14, hadis no: 856.)

C-DUANIN TANRI'YA ULAŞMASI
("TANRI'NIN DUAYI İŞİTMESİ"):

Âli İmran Suresinin 38. ayetinde Zekeriyya Peygamberin, "Tanrı'dan çocuk isterken" ve bunun için dua ederken, "-Kuşku yok ki, Sen, DUAYI İŞİTENSİN!" dediği bildirilir. Bkz. "Çocuk", "Zekeriyya".

İbrâhim Suresinin 39. ayetinde de İbrâhim Peygamberin şöyle dediğini bildirilir.

-"Kocamışken bana İsmâil'i ve İshâk'ı armağan eden Tanrı'ya hamdolsun. Kuşkusuz, Tanrı'm, DUAYI İŞİTENDİR." Bkz. "Çocuk", "armağan", "İbrâhim", "İshâk", "İsmâil".

Bununla birlikte, kimi hadislere ve Fâtır Suresinin 10. ayetine dayanılarak, "dua"nın "Tanrı katı"na ulaşması için "sâlih (iyi) amel"in (iyi davranış ve ibâdetin) gerekli olduğu savunulur. "Duayı Tanrı katına ulaştıran" şeyin, "sâlih amel" olduğu belirtilir. Bkz. "Amel", "iman", "kelime".

D- PEYGAMBERLERİN DUALARI:

1- Kur'an'da Adı Geçen Peygamberlerin Duaları:

Bu dualar için bkz. Âdem, İdris, Nûh, Hûd, Sâlih, İbrâhim, Lût, İsmâil, İshâk, Yakub, Yusuf, Eyyub, Şuayb, Mûsâ, Hârûn, Dâvûd, Süleymân, İlyas, Elyese, Zü'l-Kifl, Yunus, Zekeriyya, Yahya, İsâ maddeleri.

2- İslam Peygamberinin (Muhammed) Duası:

a) Kendisi ve İnanırlar İçin Duası:

Peygamberin, kendisi için, ailesi için, arkadaşları ve bütün Müslümanlar için duaları vardır. Çeşitli duaları yukarıda sunuldu. Bunların tümü bir araya getirilse, başlı başına bir kitap olur.

Peygamberin inanırlar için dua etmesi, Kur'an'da da buyurulur ve gerekçesi açıklanır:

وَلَا تَطْرُدِ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُم بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ ﴿٥١﴾
وَجْهَهُ ۖ مَا عَلَيْكَ مِنْ حِسَابِهِم مِّن شَيْءٍ وَمَا مِنْ حِسَابِكَ
عَلَيْهِم مِّن شَيْءٍ فَتَطْرُدَهُمْ فَتَكُونَ مِنَ الظَّالِمِينَ ﴿٥٢﴾

Anlamı:

(Diyanet'in)

Ey Muhammed! Mallarının bir kısmını, kendilerini temizleyip arıtacak sadaka olarak al; onlara dua et! Senin duan, onlar için bir güvendir. Allah işitir ve bilir. (Tevbe Suresi, ayet: 103.)

Açıklama:

Burada, Peygamberin alması buyurulan "sadaka", kimilerine göre, "zekât"ın dışındaki bağış, kimilerine göreyse "zekât"tır. Yorum için bkz. "Zekât".

Bu ayetteki "dua" anlamına gelen "selât (salât)", Hafs'ın aktarması ve Âsım'ın "okuyuşu"na ("kıraet"ine) göre "selât" biçiminde tekilse de, Bâkûn'un "okuyuşu"na göre çoğuldur ve "selavât (dualar) biçimindedir. Bâkûn, böyle olması gerektiğine, aynı surenin 99. ayetindeki "Peygamberin duaları" demek olan "selavâti'r-Resûli"yi kanıt olarak göstermektedir (bkz. Ebû Zer'a Abdurrahman, Huccetu'l-Kerâet, Beyrut, s. 322-323; F. Râzî, Tefsir, 16/180.)

وَمِنَ الْأَعْرَابِ
مَن يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَيَتَّخِذُ مَا يُنفِقُ قُرُبَاتٍ
عِندَ اللَّهِ وَصَلَوَاتِ الرَّسُولِ ۚ أَلَا إِنَّهَا قُرْبَةٌ لَّهُمْ ۚ
سَيُدْخِلُهُمُ اللَّهُ فِي رَحْمَتِهِ ۗ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٩٩﴾

Anlamı :
(Diyanet'in)
Bedevîlerden, Allah'a ve Âhiret gününe inanan, sarf ettiğini, Allah katında ibâdet ve *Peygamberin dualarına* nâil olmaya vesile sayanlar da vardır. Bilin ki, verdikleri onlar için ibâdettir. Allah, onlara rahmet edecektir. Allah şüphesiz bağışlar ve merhamet eder. (Tevbe, ayet: 99.)

b) Peygamberin İnanmazlar İçin Duası:

اِسْتَغْفِرْ لَهُمْ أَوْ لَا تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ إِنْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ سَبْعِينَ مَرَّةً
فَلَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُمْ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَاللَّهُ
لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ ﴿٨٠﴾

Anlamı:
(Diyanet'in)
Ey Muhammed! Onlara ister bağış(lanma) dile, ister dileme; birdir. Onlara yetmiş defa bağışlama dilesen (yine) Allah onları bağışlamayacaktır. Bu, Allah'ı ve Peygamberini inkâr etmelerinden ötürüdür. Allah fâsık topluluğu doğru yola eriştirmez. (Tevbe Suresi, ayet: 80.)
Bkz. "Dilemek", "hidâyet", "doğru yol", "münûfık."

مَا كَانَ لِلنَّبِيِّ وَالَّذِينَ آمَنُوا أَن يَسْتَغْفِرُوا لِلْمُشْرِكِينَ
وَلَوْ كَانُوا أُولِي قُرْبَىٰ مِن بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُمْ أَصْحَابُ
الْجَحِيمِ ﴿١١٣﴾ وَمَا كَانَ اسْتِغْفَارُ إِبْرَاهِيمَ لِأَبِيهِ إِلَّا
عَن مَّوْعِدَةٍ وَعَدَهَا إِيَّاهُ فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُ أَنَّهُ عَدُوٌّ لِّلَّهِ تَبَرَّأَ
مِنْهُ إِنَّ إِبْرَاهِيمَ لَأَوَّاهٌ حَلِيمٌ ﴿١١٤﴾

Anlamı:
(Diyanet'in)

Cehennemlik oldukları anlaşıldıktan sonra akraba bile olsalar, *puta tapanlar için mağrifet dilemek,* Peygambere ve mü'minlere yaraşmaz. İbrâhim'in babası için mağfiret dilemesi, sadece, ona verdiği bir sözden ötürüydü. Allah'ın düşmanı olduğu anlaşılınca ondan uzaklaştı. Doğrusu İbrâhim çok içli ve yumuşak huyluydu. (Tevbe, ayet: 114.)

Bkz. "İbrâhim".

Hûd Suresinin 46. ayetinde de (Müslüman olmayan) oğlu için Tanrı'dan dilekte bulunmuş olan Nûh'a, sâlih amel sahibi olmayan oğlu için böyle bir tutum göstermemesi gerektiğinin (yani oğlu için dua edemeyeceğinin) bildirildiği anlatılıyor.

F. Râzî, "peygamberliğin ve imanın, putataparlara (kâfirlere) dua etmeye engel olduğu"nun bildirildiğini yazıyor. "Tanrı'nın onlara ceza vereceği yolunda hükmü, takdiri bulunduğu halde, Peygamber ve inanırlar, onların bağışlanmasını isterlerse, geri çevrileceği belli olan bir istekte bulunmuş olurlar. Buysa, Peygamberin, Peygamberlik derecesinde bir eksiklik oluşturur.." diyor. (Bkz. F. Râzî, 16/209.)

Putataparların, kâfirlerin "bağışlanmaları" için dua etmek başka, onların "imana gelmeleri" için dua etmek başkadır. F. Râzî de, bunun ikisini ayırıyor. (Bkz. F. Râzî, Tefsir, 16/210.)

Bir peygamber, bir inanır, herhangi bir kâfirin "imana gelmesi" "hidayete ermesi" için dua edebilir mi?

Kâmil Miras, "bazıları zaleme (zalimler) ve küffâr (kâfirler), hürriyet-i dini ayak altına alan mekâleden (türden) iseler helâklerine, değil iseler *tevbelerine dua edilir,* demişlerdi.. "diyor. (Sahih-i, Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarih Tercemesi, Ankara 1966, Di. Başkanlığı yayın., c.3, s. 270) ve aşağıdaki hadisin bu görüşe kanıt gösterildiği belirtiliyor:

Hadis:
(Tecrîd, K. Miras ter.)

1235 عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ قَدِمَ طُفَيْلُ بْنُ عَمْرٍو
الدَّوْسِيُّ وَأَصْحَابُهُ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالُوا يَا رَسُولَ اللهِ
إِنَّ دَوْسًا عَصَتْ وَأَبَتْ فَادْعُ اللهَ عَلَيْهَا فَقِيلَ هَلَكَتْ دَوْسٌ فَقَالَ
اللَّهُمَّ اهْدِ دَوْسًا وَائْتِ بِهِمْ

Türkçesi

Ebû Hüreyre radiyallahü anhten şöyle dediği rivayet olunmuştur: (Mekkede müslüman olup kabilesini davete memur olan) Devsî Tufeyl İbni Amr (Hayberin fethi sırasında) bazı arkadaşları ile Nebi sallâllahü aleyhi ve sellemi ziyarete gelmişlerdi. Bunlar (kendi kavminden şikâyet ederek):

-Ya Resulâllah! Devs kabilesi halkı Allaha asi oldular ve Tufeylin islama davetini kabulden imtina ettiler. Binaenaleyh bunların aleyhine dua buyur! Dediler. Şimdi artık Devsîlerin helâkine dua olunacak denilirken bir de Resulullah(ın re'fet ve şefkati tecelli ederek):

-Yarab, Devs halkına hidayet eyle de onları islam camiamıza getir! diye dua buyurdu.

E-DUA VE İNANIR KİŞİ:

1- İnanırın Kendisi İçin Duası:

A'râf Suresinin 151. ayetinde, Mûsâ Peygamberin: "Rabbi'ğ-firli ve li ahî ve e'dhilna fî rahmetike ve ente erhamu'r- Râhimîn= Tanrı'm! Beni ve kardeşimi bağışla, bize acı! Sen acıyanların en acıyanısın!" dediği bildirilir. Görülüyor ki, burada, Mûsâ Peygamber "önce kendisine dua ediyor". İbrâhim Peygamberin de, İbrâhim Suresinin 41. ayetinde, "Tanrı'mız! Hesap görülecek günde (Âhirette), beni, ana babamı, inananları bağışla!" anlamında dua ettiği bildiriliyor. Burada da dua eden, önce kendine dua etmekle başlıyor duaya. Başka örnekler de verilebilir.

İslam Peygamberinin de duaya kendinden başladığı bildirilir hadislerde,

Hadis:

Übeyy İbn Ka'b anlatıyor:

-"Peygamber, duaya önce kendinden başlardı.." (Bkz. Ebû Dâvûd, Kitabu'l-Hurûf ve 'l-Kıraat/1, hadis no: 3984.)

Bundan dolayı, inanırın duaya giriştiği zaman, önce kendine dua etmesi gerektiği savunulur.

İnsanın, herkesten önce kendisine dua etme eğilimi doğaldır.

Ne var ki, kendisine duayla kalmaması, başkalarına da dua etmesi gerektiği bildirilir.

2- İnanırın Peygambere Duası:

Bu konuya ilişkin ayet, hadis ve yorumlar için bkz. "Selât".

3- İnanırın İnanır İçin (Başkaları İçin) Duası:

وَالَّذِينَ جَاءُوا مِن بَعْدِهِمْ يَقُولُونَ رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلِإِخْوَانِنَا
الَّذِينَ سَبَقُونَا بِالْإِيمَانِ وَلَا تَجْعَلْ فِي قُلُوبِنَا غِلًّا لِّلَّذِينَ آمَنُوا
رَبَّنَا إِنَّكَ رَءُوفٌ رَّحِيمٌ ﴿١٠﴾

Anlamı:

Onlardan sonra gelenler de şöyle derler: "Tanrı'mız!" Bizi bağışla! Bizden önce imana ermiş olanları da. Kalplerimizde, inanmış olanlara bir kin bulundurma. Tanrı'mız! Sen çok esirgeyensin, acıyansın. (Haşr Suresi, ayet: 10.)

Açıklama:

Ayette sözü edilen "onlardan sonra gelenler"in kimler olduğu konusunda değişik yorumlar ileri sürülür. Kimilerine göre "onlar" denirken anlatılmak istenen, "hicret edenler (muhâcirler)", "onlardan sonra gelenler"se "daha sonra hicret edenler"dir. Kimilerine göreyse : Müslümanlar üç kesime ayrılıyor: Birinci kesim: Ensâr (Medineliler). İkinci kesim: "Muhâcirler" (Mekkeli göçmenler). Üçüncü kesimse: Daha sonra gelen ve kıyamete dek gelecek olan, ilkleri izleyen Müslümanlardır. (Bkz. F. Râzî, 29/288.)

Bu ayette,"inanırların başka inanırlara duaları" yansıtılıyor.

Hadis:

-" Müslüman bir kul, (inanır) kardeşi için onun bulunmadığı bir sırada dua ederse, melek de onun için şöyle dua eder: (İnanır kardeşin için dua edip dilediğin) o şeyin bir katı da senin olsun!" (Bkz. Müslim, Kitabu'z-Zikr ve' d-Dua../23, hadis no: 2732.)

Hadis:

-"Müslümanın (bir başka müslüman) kardeşine, onun bulunmadığı bir sırada ettiği dua, kabul olur. Onun yanı başında bir melek bulunur; o kimse, (Müslüman din) kardeşi için hayır duada bulundukça, melek onunla birlikte: -Amin! Bir o kadarı da senin olsun! der" (Bkz. Müslim, Kitabu'z-Zikr ve 'd- Dua../ 88, hadis no: 2733.)

4- İnanırın İnanmaz İçin Duası:

Peygamberin inanmazlar için duası nasılsa, inanırların da inanmazlar için duaları öyledir. Yukarıya bkz.

F- MELEKLERİN İNANIRLAR İÇİN DUALARI:

وَيَسْتَغْفِرُونَ لِلَّذِينَ آمَنُوا رَبَّنَا وَسِعْتَ كُلَّ شَيْءٍ رَّحْمَةً وَعِلْمًا
فَاغْفِرْ لِلَّذِينَ تَابُوا وَاتَّبَعُوا سَبِيلَكَ وَقِهِمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ ﴿٧﴾
رَبَّنَا وَأَدْخِلْهُمْ جَنَّاتِ عَدْنٍ الَّتِي وَعَدتَّهُمْ وَمَن صَلَحَ
مِنْ آبَائِهِمْ وَأَزْوَاجِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ إِنَّكَ أَنتَ الْعَزِيزُ
الْحَكِيمُ ﴿٨﴾ وَقِهِمُ السَّيِّئَاتِ وَمَن تَقِ السَّيِّئَاتِ يَوْمَئِذٍ
فَقَدْ رَحِمْتَهُ وَذَٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿٩﴾

Anlamı:

(Diyanet'in)

(Arşı yüklenen ve çevresinde bulunan melekler) mü'minler için: "-Rabbimiz! ilmin ve rahmetin her şeyi içine almıştır. Tevbe edip senin yoluna uyanları bağışla! Onları Cehennemin azabından koru!" diye bağışlanma dilerler. "Rabbimiz! "Mü'minleri ve babalarından, eşlerinden, soylarından iyi olanları, kendilerine söz verdiğin Adn cennetlerine koy! Şüphesiz Güçlü olan, Hâkim olan ancak, Sensin. Onları kötülüklerden koru! O gün, kötülüklerden kimi korursan, ona şüphesiz rahmet etmiş olursun. Bu, büyük kurtuluştur." (derler). (Mü'min Suresi, ayet: 7-9) Yorum ve ilgili hadisler için bkz. "Cennet", "melek".

G-"DUA" VE ÖNEMİ İÇİN NE DİYORLAR?

Duanın anlamı, tanımı, önemi, nasıl olması gerektiği, kabul edilebilirliği, zaman ve saatleri konusunda, anlamları ve yorumlarıyla birikte ayetler, en sağlam kabul edilen kaynaklardan hadisler ve en te-

mel kaynaklardan bilgiler; maddenin başlarında sunuldu. Buradaysa ülkemizde, Türkçe yayımlanmış olan bir-iki incelemeden aktarmalar yapılacak, özetler sunulacaktır:

1- Duanın Ne Olduğu Konusunda:

Kâsım Kufralı'nın incelemesinden:

-Dua: Bir şeyin yapılmasını ya da yapılmamasını, Tanrı'yı överek, kulun küçülmesini dile getirecek biçimde Tanrı'dan istemektir. (Bkz. İslam Ansiklopedisi, "Dua" maddesi)

-Dua: Kulun, tüm umutları kırıldıktan sonra Tanrı'ya sığınıp yalvarması ve O'nu TEK YARDIMCI tanımasıdır. (Bkz. Aynı yer)

Osman Cilacı'nın incelemesinden:

-Dua: Küçüğün büyükten, güçlünün güçsüzden, ihtiyacını istemesi, dilemesidir. (Dua ve İbâdet, Diyanet Dergisi, XI /5 s. 285. Dayandığı kaynak: E. Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili, İst., 1935, III/ 2194.)

Burada "Büyük" ve "Güçlü" denirken anlatılmak istenen, TANRI'dır.

-Dua : Bir yardım isteme, bir sevgi ilâhisidir. Manasını bilmediğimiz kelimeleri kuru kuru söylemekten ibaret değildir. (Bkz. Aynı sayı, s. 286. Dayandığı kaynak: Dr. Alexıs Carrel, Vasiyetnâme, ter. M. Rahmi Balaban, İst., s. 32.)

-Dua : Tanrıya gösterilen saygı hareketi, tapınma, tapınıştır. (Bkz. Ay, y, Kaynak: Türkçe Sözlük.)

-Dua : Bir bakıma, ruh kuvvetlerimizin gayeleri tarafından bir gayeye doğru sevk edilmesi, çekilmesi demektir. (Bkz. Ay. sayı, 285.)

Ramazan Aslanbaba'nın incelemesinden:

-Dua : Dergâh-ı ilâhiden (Tanrı katından), hayır, rahmet, nimet ve hacet dilemektir. (Dua, Diyanet Dergisi, IX/102-103, s. 415.)

2- Duanın Önemi Konusunda:

Yukarıdaki incelemelerinde varılan sonuç şöyle özetlenebilir :

-Dua, başlı başına bir "ibâdet", bir tapınma olduğu için önemlidir.

-Dua, uygar ya da ilkel, hiç kimsenin vazgeçemeyeceği bir "ihtiyaç" olduğu için önemlidir.

-Dua, insana psikolojik olarak rahatlık verdiği için önemlidir.

-Dua, insanın ruhunu yücelttiği için önemlidir. (Yukarıdaki incelemecilerin gösterilen yerdeki yazılarına bkz.)

3- Duanın Nasıl Olması Gerektiği Konusunda:

Kâsım Kufralı, İmam Gazalî'ye dayanarak "duanın adâbı"nı (on olarak) sıralıyor:

-Şerefli gün ve vakitleri gözetmek,

-Şerefli ve mubarek durum ('hal') gözetmek,

-Yüzü kıbleye dönük olarak dua etmek,

-Alçak sesle dua etmek,

-Duanın uyaklı (kafiyeli) olmasına özel çaba harcamamak,

-Alçakgönüllüce ve küçülerek dua etmek,

-Duanın kabul edileceğine inanarak, Tanrı'nın yardımına güvenerek dua etmek,

-Dileği direnerek ve üç kez sunmak,

-Tanrı'nın adıyla başlamak, dileğiyse biraz arkalara bırakmak,

-Ve tevbe ederek, bağışlanma dileyerek dua etmek.

Bunlardan sonra yazar, "bir de diz üstü çökerek, Peygambere veya velilere tevessül edip, akıl ve mantığın kabul etmeyeceği dualarda bulunmamak şart olarak zikredilir" diyor. Daha sonra: "Duaların tertibinde, Peygamberlerin Kur'an'da zikredilen dualarıyla Peygamberden rivayet edilen dualara ve nihayet, velilerin, şeylerin terkiplerine (dua kalıplarına) itibar edilir..." diye yazmakta. Ayrıca: "Mahiyet itibarıyla da, duanın 3 şekli vardır: Allah'ın esma (adları) ve sıfâtını matluba muvafık (dileğe uygun olarak) sıralayan dua, zillet (küçülme) ve zaruret ifade eden dua ve bütün ihtiyaçları birden arz eden dua. Bu üç mertebeyi birden ihtiva eden da gayet makbuldür ki, bu hâl Peygamberin dualarında görülür." deyip bitiriyor. (Bkz. İslam Ansiklopedisi, Dua maddesi.)

Osman Cilacı'nın (daha çok bilgi için bkz. Dua ve İbâdet, Diyanet Dergisi XI/6, s. 359-363.) ve Ramazan Aslanbaba'nın (Dua, Diyanet Dergisi, c. 9, sayı: 102-103, s. 417-418.) yazılarında da, değişik anlatımlarla da olsa bunlar anlatılır.

Osman Cilacı, sıralanan koşullara uygun olarak yapılırsa duada şu

üç özelliğin bulunacağını belirtiyor: Saygı (hürmet), boyun eğme (itaat) ve sevgi. (Bkz. Aynı dergideki yazı, s. 359.)

4-Duanın Kabul Edilmesi İçin Koşullar Konusunda:

Duanın kabul edilebilirliği, yukarıda sıralanan "dua âdabı"nın yerine getirilmesine bağlanıyor. (Bkz. Cilacı, aynı dergideki yazı, s. 362-363.) Cilacı ayrıca şöyle diyor:

> Kabulü kuvvetle umulan bir duada yerine getirilmesi mutlak nazarı ile bakılan şartlar şöylece sıralanabilir:
> 1) Yalnız Allah'a teveccüh etmek.
> 2) Duada rûhî bir haz duymak.
> 3) Teslimiyet ve vecd halinde olmak.
> 4) Dileğini boyun bükerek arz etmek. (Bkz. Cilacı, aynı dergi, aynı yazı, s. 363.)

5- Duanın Vakitleri:

Bu konuda, Osman Cilacı'nın kaynaklardan çıkardığı sonuç şöyle:

Duanın kabul vakitleri:

1) Kadir Gecesi.
2) Arefe günü.
3) Ramazan.
4) Cuma gecesi.
5) Cuma günü.
6) Cuma saati.
7) Gece yarısı.
8) Gecenin ilk yarısı.
9) Gecenin ikinci yarısı.
10) Seher vakti.
11) Namaz için ezan okunduğunda.
12) Ezan ve ikâmet arasında. (106)
13) Cephede.
14) Harp esnasında.
15) Namazdan sonra.
16) Kur'an-ı Kerim okunduktan sonra
17) İmamın vele'd- Dâllin sözünden sonra.

18) Zemzem suyu içildiğinde.
19) Horoz öttüğünde.
20) Ölüm anında.
21) Müslümanlar zikir için toplandıklarında.
22) Yağmur yağmaya başladığında.
(Bkz. Cilacı, aynı dergi, aynı yazı, s. 364.)

H- DUA VE "KÂFİRLER":

Kur'an ayetlerinde, "kâfir"lerin, "putatapar"ların da zaman zaman dua ettikleri ve öbür dünyada edecekleri bildirilir.

I- KÂFİRLERİN BU DÜNYADAKİ DUALARI:

a) "Tek Tanrı"ya Duaları:

Putataparların, "put"larına taparlarken "-Biz bunlara, Allah'a yaklaştırsınlar diye tapınıyoruz." (Zümer, ayet:3) dedikleri ve korkunç durumlarla karşı karşıya kaldıklarında da, kurtarılmaları için "Tek Tanrı"ya yalvardıkları bildirilir. İlgili ayet, hadis ve yorumlar için bkz. "Allah", "deniz", "gemi", "karanlık", "korku".

b) "Put"lara Duaları:

لَهُ دَعْوَةُ الْحَقِّ وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِن دُونِهِ لَا يَسْتَجِيبُونَ لَهُم بِشَيْءٍ
إِلَّا كَبَاسِطِ كَفَّيْهِ إِلَى الْمَاءِ لِيَبْلُغَ فَاهُ وَمَا هُوَ بِبَالِغِهِ وَمَا دُعَاءُ
الْكَافِرِينَ إِلَّا فِي ضَلَالٍ ﴿١٤﴾

Anlamı:

(Diyanet'in)

Hakka davet eden ancak O'dur. O'ndan başka çağırdıkları ("dua ettikleri") putlar, kendilerine hiçbir cevap veremezler. Durumları, suyun ağzına gelmesi için avuçlarını ona açmış adamın durumu gibidir. Hiç-

bir zaman suya kavuşamaz. *İşte kâfirlerin yalvarışı da böyle boşunadır.* (Ra'd, ayet: 14.)

Açıklama :

"Hakka davet eden ancak O'dur", diye çevrilen sözlere, "gerçek anlamıyla dua edilmesi, sığınılması gereken varlık, O'dur (Tanrı'dır)" diye de (Kur'an yorumlarında) anlam verilir. Yani "Kulluk da, dua da, yalnızca Tanrı'ya sunulur, böyle olursa gerçek anlamını bulur." (Bkz. Sâbûnî, Safvetu't- Tefâsir, 2/77.)

Ayetteki benzetme de şöyle yorumlanıyor:

"Putlarına tapınıp dua eden putataparların durumu öyle susuz bir adamın durumuna benzer ki, susuzluktan ne yapacağını bilmeyen bu kişi, uzaktan avuçlarını suya açar, suyun ağzına gelmesini umar. Oysa su, o kadar uzaklıktan ağzına gelmeyecek, onun da o çabası boşa gidecektir." (Bkz. Sâbûnî, aynı yer.)

2- Kâfirlerin Öbür Dünyadaki Duaları:

Kâfirlerin öbür dünyada, "azab"la karşılaştıklarında, Cehenneme atıldıklarında ve Cehennemde, Tanrı'nın kurtarması için önce meleklerin aracılığına başvuracakları, ama bir sonuç alamayacakları bildirilir. (Bkz. Mü'min, ayeti: 49-50.) Konu için bkz. "Cehennem", "Bekçi".

İ- İLENÇ ("BEDDUA"):

وَيَدْعُ الْإِنسَانُ بِالشَّرِّ دُعَاءَهُ بِالْخَيْرِ وَكَانَ الْإِنسَانُ عَجُولًا ﴿١١﴾

Anlamı:

İnsan, "iyilik (hayır)" için dua eder olduğu gibi, "kötülük (şerr)" için de dua eder (ilenir). İnsan, pek "ivecen"dir ("acûl"). (İsrâ Suresi, ayet: 11.)

Açıklama:

Bu ayette sözü edilen "şerr (kötülük) için dua"nın ne olduğuna ilişkin çeşitli yorumlar ileri sürülür:

Kimine göre: Bu, kişinin, sıkıntılı durumlarda "kendisinin ya da çocuklarının- yakınlarının kötülüğü, yok olmaları için dua etmesi"dir. İstemeye istemeye böyle bir duada bulunmasıdır. İbn Abbas'ın yorumu da böyledir. (Bkz.Taberî, Tefsir, 15/37; Kurtubî, 10/225; Sâbûnî, Safvetu't-Tefâsir, 2/144.)

Fahruddin Râzî, bu ayetin yorumu üzerinde dururken Peygamberin şöyle dediğini aktarıyor:

-"Ailemden cezalandırılmayı hak etmemiş olanlar hakkındaki bedduamı, rahmete çevirmesini Tanrı'dan istedim. Çünkü, ben de bir insanım, siz nasıl öfkelenirseniz benim de öfkeye kapıldığım olur.." (F. Râzî, 20/162.)

Müslim'in yer verdiği bir hadis şöyledir:

-"Kendi zararınıza, çocuklarınızın zararına, mallarınızın zararına dua (beddua) etmeyin. Duaların Tanrı katında kabul göreceği bir saate rastlatmış olursunuz ve o dualarınız (bedduanız) kabul edilir." (Bkz. Müslim, Kitabu'z-Zühd/74, hadis no: 3009; Riyazu's-Sâlihîn, III/82, hadis no: 1526.)

Fahruddin Râzî, yukarıdaki ayette anlatılan "şerr için dua", yani "beddua (ilenç)" konusundaki yorumları üç yorumda topluyor:

Birincisi: Burada anlatılan, Hars Oğlu Nadr'ın duasıdır: "Ey Tanrı! Bu din (islam dini) hak ise, bizim cezamızı ver!" demişti. Tanrı da onun duasını (kendi hakkında) kabul etmiş, adamın boynu vurulmuştu (Bedir'de). Adam, Peygamberin yalancı olduğunu düşünerek yöneltmişti duayı.

İkincisi: İnsan, sıkıntı zamanlarında (umutsuzluğa kapılıp) kendisi, ailesi, çoluğu-çocuğu ve malı-mülkü aleyhine dua (beddua) eder. Anlatılmak istenen budur.

Üçüncüsü: İnsan kimi zaman, kendi yararına olur düşüncesiyle bir şeyin gerçekleşmesini çok ister. Oysa onun iyiliğine değil, kötülüğünedir o şeyin gerçekleşmesi. Ayette anlatılmak istenen budur. (Bkz. F. Râzî, 20/162.)

Hadislerde, Peygamberin çeşitli biçimdeki "beddua"ları aktarılır. Bunlar arasında "kâfirler" hakkındaki "beddua"ları özellik taşımakta. Bir örnek:

Hadis:

İbn Mes'ud anlatıyor:

-"Peygamber, insanlarda (burada amaçlanan Kureyş'tir), ters tutum ('idbâr') görünce şöyle dua etmişti:

-'Ey Tanrı! Bunların başına, Yusuf'un yedi kıtlık yılı gibi yedi yıl kıtlık getir!'

Haklarında beddua edilenleri öylesine bir kıtlık yılı yakaladı ki, her şeyi silip süpürdü. O denli ki, deriler, ölü (leş), kokmuş et yemeye başladılar..." (Bkz. Buhârî, İstiskâ/2, Tefsir, 12/44; Müslim, Kitabu Sıfati'l-Münâfıkîn/39, hadis no: 2798; Tecrîd, hadis no: 535.)

Konuya ilişkin ayrıca bkz. "Allah", "İnsan", "yağmur", "yakarış".

III
İSLAM ÖNCESİ ARAPLARDA DUA:

Ünlü Arap soybilimci İbu'l-Kelbî (ölm. 819), "Kitabu'l-Esnâm" (Putlar Kitabı) adlı kitabında, İslam öncesi Araplarda, Kâ'be ziyaretinin, "hacc"ın, "umre"nin "Arafat'te ve Müzdelife'de vakfe"nin, "kurbanları sunma"nın, "hacc ve umre" sırasında "Lebbeyk" ("Buyruğundayım Ulu Tanrı!") diye çağırmanın ve benzeri "ibâdet"lerin bulunduğunu ve Kuzey Arabistan topluluklarının ataları olan Nizaroğulları'nın sırasında şöyle söylediklerini yazar:

-"LEBBEYK ALLAHUMME LEBBEYK! LEBBEYK, LÂ ŞERİKE LEK! İLLA ŞERİKÜN HÜVE LEK! TEMLİKUHU VE MÂ MELEK = Buyruğundayım Tanrı'm! Buyruğundayım. Buyruğun başım üstüne! Ortağın yoktur senin. Yalnızca bir ortağın var, o da senin! Nesi varsa hepsi senindir Tanrı'm! (Bkz. Arapçası, Ahmet Zeki Paşa'nın tahkikiyle, s. 6; Putlar Kitabı, çev. Beyza Düşüngen, Ankara, 1969, İlahiyat Fak. yay., s. 27.)

"Lebbeyk" diyerek söylenen sözler, hem bir "ibâdet", hem de bir "dua" niteliğini içerir. Bugün Hacc sırasındaki (Tek Tanrı'ya yöneltilen) "Lebbeyk"ler de öyle...

İslam öncesinin benzeri gelenek, görenek ve ibâdetleri konusunda ayrıntılı bilgiler için bkz. Prof. Dr. Neşet Çağatay, İslam Öncesi Arap Tarihi ve Cahiliye Çağı, 1971, Ankara, İlahiyat Fak. Ya., s. 36-38, 102-130.)

İslam öncesinin Hıristiyan Arap şairlerinden Adiyy İbn Zeydi'l-İbâdî (ölm. yaklaşık 587.), iki dizesinde şöyle der:

-"RAHİME'LLAHU MEN BEKÂ LİL HATAYA/KÜLLÜ BÂKİN FE ZENBUHU MAĞFÛRUN= Tanrı, günahları için ağlayana acır. Her ağlayan (günahlarının bağışlanması için ağlayarak dua eden) herkesin günahı bağışlanmıştır." (Bkz. Divânu Adiyy İbn

Zeyd'il-İbâdî, Bağdat, 1965, s. 86.)

Bu şairin birkaç dizesinin anlamı da şöyledir:

-"Ululuğumuz var, üstünlük veren Tanrı'mız ('Rabb') var bizim! İyilik (hayır) elindedir O'nun. Ne dilerse o olur. Tüm iyilik-üstünlük O'ndan gelir. Katında çok geniştir-boldur verdikleri. Yitirilenler için O'na başvurulup dilek sunulur. Yardımcı, Kurtarıcı'dır O. Bakar, gözetir bizi. Zorlukları kolay yapmak O'nun elindedir." (Bkz. Aynı divân, s. 62.)

İslam öncesinin şairlerinden Ümeyye İbn Ebi's-Salt'ın (ölm. yak. 630.) iki dizesi:

-"Ey Tanrı! (Allahumme!) Eğer Sen bağışlarsan çok bağışlarsın (herkesi bağışlarsın). Sana karşı eksiği olmayan ve yönelme gereği duymayan bir kul var mı?" (Bkz. Ebû'l-Ferec el İsbehânî, Eğânî, 9/184.)

Konu için ayrıca "Allah", "din" ve "hanif" maddelerine bkz.

Kuşkusuz Araplardan başka toplumlarda da "dua" önemli. Örneğin "Mecûsilik" de denen Zerdüşt'çülüğün kutsal kitabı olan "Avesta"da, duanın önemi yansımakta. Bu kitapta, ilginç örneklere tanık olmaktayız. "Mecûs" maddesine bkz.

IV
İLKEL TOPLUMLARDA DUA:

Bilindiği gibi, "Şamanizm", Türklerin en eski dinlerinden sayılmakta. İlkel sayılan bu dinde de "dua" önemli bir yer tutuyor. Abdulkadir İnan, "Şaman duaları" üzerinde duruyor ve bu dualardan, sayfalar tutan örnekler veriyor. (Bkz. İnan, Şamanizm, Ankara, 1972-Türk Tarih Kurumu yay., s. 120-146.)

Dr. Muhammed Cabir Abdu'l'al el Hînî, "Fi'l Akâidi Ve'l-Edyân (İnançlar ve Dinler Üstüne)" adlı kitabında, çeşitli Batı'lı bilim adamı ve araştırmacıların incelemelerini kaynak göstererek, birçok ilkel toplumların "âyin" ve "dua"larından örnekler aktarır:

İşte "Tsuigoa" inanırlarının seslenişlerinden: (Arapçasından çevrilmiştir.)

-"Yalnızca seni yüceltiriz, seni kutsarız! / Sana koşarız yalnızca! / Sen Babalar Babası'sın. / Sensin ey Tanrı! / Sen ey Tsuigoa!" (Dr. Muhammed Cabir Abdu'l'al, Mısır, 1971, s. 12.)

Bir başka sesleniş:

-"Gök alabildiğine geniş, geniş, geniş. / Yer de geniş, geniş, geniş. / Biri Öbürünün üstüne yükselmiş. / Alta konmuş öbürü. / Uzak, çok uzak geçmişler içinde. / Yüce göğün Tanrısına dayanır herkes. Korkmazlar onun için. / *Dua tapınıp ederiz sana!"* (Aynı kitap, s. 14.)

Aynı yazar, Eski Mısır tanrıları ve tapınmaları üzerinde duruyor, ilahilerinden, dualarından örnekler sunuyor. M. Ö. 1412 dolaylarında "Güneş-Tanrı"ya nasıl tapınıldığını ve ona nasıl seslenildiğini de örnekleriyle yazıyor. İşte seslenişlerden:

-*"Sıkıntıda dua edenin duasını işiten / Yardım dileyen insana yüreği yumuşak olan* / Korkanları azgınlardan kurtarsın / ve kurtaran güçsüzleri güçlülerden. / Ey bilgi tanrısı..!" (Bkz. Aynı kitap, s. 49.)

Prof. Dr. Sedat Veyis Örnek, ilkellerdeki "dua"yı şöyle anlatır:

"Dua (alm. Gebet, Fr. Priére, ing. Prayer) : İbâdetin kaçınılmaz öğelerinden biri olan DUA, basit haliyle, yüce kudretlerin yardım ve merhametini kazânmak için, kişinin içinde bulunduğu duruma göre, o anki seslenişidir. Bu niteliğiyle bireysel bir belirti olarak görünen dua, dinsel şefler tarafından yönetilen ibâdetlerde, düzenli ve çeşitli amaçlara uygun bir biçim alır. Dua, belli ritüel işlemler sırasında da, kurbanla bağlantılıdır. Kimi zaman da, yardımı istenen Yüce Varlık üzerinde zorlayıcı bir etki yaratmak için dua edildiği görülür. Ki, bu durumda dua ile büyülü söz özdeştir. Dualar genellikle, yakınma duaları, istek duaları ve şükran duaları gruplarında toplanır. " (Veyis Örnek, Etnoloji Sözlüğü, s. 70.)

V
ÖZET

لَا يَسْـَٔمُ الْإِنسَانُ مِن دُعَاءِ الْخَيْرِ وَإِن مَّسَّهُ الشَّرُّ فَيَـُٔوسٌ
قَنُوطٌ ﴿٤٩﴾ وَلَئِنْ أَذَقْنَاهُ رَحْمَةً مِّنَّا مِن بَعْدِ ضَرَّاءَ مَسَّتْهُ
لَيَقُولَنَّ هَٰذَا لِي وَمَا أَظُنُّ السَّاعَةَ قَائِمَةً وَلَئِن رُّجِعْتُ
إِلَىٰ رَبِّي إِنَّ لِي عِندَهُ لَلْحُسْنَىٰ فَلَنُنَبِّئَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِمَا عَمِلُوا
وَلَنُذِيقَنَّهُم مِّنْ عَذَابٍ غَلِيظٍ ﴿٥٠﴾ وَإِذَا أَنْعَمْنَا عَلَى الْإِنسَانِ
أَعْرَضَ وَنَأَىٰ بِجَانِبِهِ وَإِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ فَذُو دُعَاءٍ عَرِيضٍ ﴿٥١﴾

Anlamı:
(Diyanet'in)

İnsan iyilik istemekten usanmaz da, kendisine bir kötülük gelince, umutsuzluğa düşer, me'yus (umutsuz) olur. Başına gelen sıkıntıdan sonra, kendisine katımızdan bir rahmet tattırsak: "Bu, benim hakkımdır; Kıyâmet'in kopacağını sanmıyorum. Rabbime döndürülürsem, O'nun katında, ant olsun ki benim için daha güzel şeyler vardır." der. İnkâr edenlere istediklerini, ant olsun ki bildireceğiz. Onlara, ant olsun ki, çetin bir azab tattırıcağız. İnsana nimet verdiğimiz zaman, yüz çevirerek yan çizer. Başıma bir kötülük gelirse uzun uzun yalvarır. (Fussilet Suresi, ayet: 49-51.)

Bu ayetin yorumu için özellikle bkz. "İnsan", "rahmet", "kıyâmet".

Bu madde çok kısa olarak şöyle özetlenebilir:

Dua: Küçükten büyüğe yöneltilen dilek, Tanrı'ya yalvarıp yakarma.

Kur'an'da ve hadislerde, "ibâdet"le iç içedir, kimi zaman da aynı anlamdadır. İbâdetlerin önünde, içinde ve sonunda dua olur. Dualarla çeşitli dilekler sunulur. Dua edilmesini Tanrı da istediğini (Kur'an ayetleriyle) bildirir. Böbürlenip dua etmekten kaçınanların "cehenneme atılacakları" açıklanır. Hadislerde de duanın önemi anlatılır. Peygamberin de Tanrı'ya çeşitli biçimlerde yakarışları olmuştur. Bunlar, dualara örnek olsun diye de aktarılır. Bununla birlikte herkes, kendi isteğine uygun dua biçimini seçip sunar. Ne var ki, dua için "saygı" esastır. Bir de, "namaz araları, namaz sonraları", "önemli gün ve geceler" gibi daha "şerefli" sayılan "vakitler"i kollamanın, duanın kabul edilmesi için yararlı olacağı belirtilir. Tanrı, "kullarına yakın olduğunu, dua edenin duasını kabul edeceğini" bildirir. Ne var ki, hadislerde bildirildiğine göre, "acele etmemek" ve "beklemek" gerekir.

القطعة	الآيـــة	السورة	رقمها
أَدْرَاكَ: وما أدراك ما يوم الدين	... ...	ك الانفطار	٨٢
ثم ما أدراك ما يوم الدين	... ...	ك «	٨٢
وما أدراك ما سجين . كتاب مرقوم	... ...	ك المطففين	٨٣
وما أدراك ما عليون . كتاب مرقوم	... ...	ك «	٨٣
وما أدراك ما الطارق . النجم الثاقب	... ...	ك الطارق	٨٦
وما أدراك ما العقبة . فك رقبة	... ...	ك البلد	٩٠
وما أدراك ما ليلة القدر . ليلة القدر خير من ألف شهر	... ...	ك القدر	٩٧
القارعة . ما القارعة . وما أدراك ما القارعة	... ...	ك القارعة	١٠١
فأمه هاوية . وما أدراك ما هيه . نار حامية	... ...	ك «	١٠١
وما أدراك ما الحطمة . نار الله الموقدة	... ...	ك الهمزة	١٠٤
أفرأيت إن متعناهم سنين . ثم جاءهم ما كانوا يوعدون . ما أغنى عنهم ما كانوا يمتعون	... ...	ك يونس	١٠
يُدْرِيكَ: وما يدريك لعل الساعة تكون قريبا	... ...	م الأحزاب	٣٣
(٢) وما يدريك لعل الساعة تكون قريبا	... ...	ك الشورى	٤٢
عبس وتولى . أن جاءه الأعمى . وما يدريك لعله يزكى	... ...	ك عبس	٨٠
دَبُرٍ: وحملناه على ذات ألواح ودسر	... ...	ك القمر	٥٤
يَدُسُّهُ: أيمسكه على هون أم يدسه في التراب	... ...	ك النحل	١٦
دَسَّاهَا: قد أفلح من زكاها . وقد خاب من دساها	... ...	ك الشمس	٩١

يَدْعُ: أرأيت الذي يكذب بالدين . فذلك الذي يدع اليتيم ... ٢ م الماعون ١٠٧

يَدْعُونَ: يوم يدعون إلى نار جهنم دعا ... ... ١٣ ك الطور ٥٢

دَعَّا: يوم يدعون إلى نار جهنم دعا ... ... ١٣ ك « ٥٢

دَعَا: حالك دعا زكريا ربه قال رب هب لي من لدنك ذرية طيبة ... ٣٨ م آل عمران ٣

(٥) وإذا مس الإنسان ضر دعا ربه منيبا إليه ... ... ٨ ك الزمر ٣٩

ومن أحسن قولا ممن دعا إلى الله وعمل صالحا وقال إنني من المسلمين ... ... ٣٣ ك فصلت ٤١

فدعا ربه أن هؤلاء قوم مجرمون ... ... ٢٢ ك الدخان ٤٤

فدعا ربه أني مغلوب فانتصر ... ... ١٠ ك القمر ٥٤

دَعَاكُمْ: يا أيها الذين آمنوا استجيبوا لله وللرسول إذا دعاكم

(٢) لما يحييكم ... ... ٢٤ م الأنفال ٨

ثم إذا دعاكم دعوة من الأرض إذا أنتم تخرجون ... ٢٥ ك الروم ٣٠

دَعَانِ: وإذا سألك عبادي عني فإني قريب أجيب دعوة الداع إذا دعان ... ... ١٨٦ م البقرة ٢

دَعَانَا: وإذا مس الإنسان الضر دعانا لجنبه أو قاعدا أو قائما ... ١٢ ك يونس ١٠

(٢) وإذا مس الإنسان ضر دعانا ... ... ٤٩ ك الزمر ٣٩

القطعة	الآيـــة	السورة	رقمها
دَعَاهُ: أمن يجيب المضطر إذا دعاه ويكشف السوء		ك النمل	٢٧
دَعَوَا: فلما أثقلت دعوا الله ربهما لئن آتيتنا صالحا لنكونن من الشاكرين		١٨٩ ك الأعراف	٧
دَعَوُا: دعوا الله مخلصين له الدين لئن أنجيتنا من هذه لنكونن (٦) من الشاكرين		٢٢ ك يونس	١٠
وخر الجبال هدا . أن دعوا للرحمن ولدا		٩١ ك مريم	١٩
وإذا ألقوا منها مكانا ضيقا مقرنين دعوا هنالك ثبورا		١٣ ك الفرقان	٢٥
فإذا ركبوا في الفلك دعوا الله مخلصين له الدين		٦٥ ك العنكبوت	٢٩
وإذا مس الناس ضر دعوا ربهم منيبين إليه		٣٣ ك الروم	٣٠
وإذا غشيهم موج كالظلل دعوا الله مخلصين له الدين		٣٢ ك لقمان	٣١
دَعَوْتُ: قال رب إني دعوت قومي ليلا ونهارا		٥ ك نوح	٧١
دَعَوْتُمْ: وما كان لي عليكم من سلطان إلا أن دعوتكم فاستجبتم لي		٢٢ ك إبراهيم	١٤
أدعوتموهم: سواء عليكم أدعوتموهم أم أنتم صامتون		١٩٣ ك الأعراف	٧
دَعَوْهُمْ: وإني كلما دعوتهم لتغفر لهم جعلوا أصابعهم (٢) في آذانهم		٧ ك نوح	٧١
ثم إني دعوتهم جهارا		٨ ك «	٧١
دَعَوْهُمْ: يوم يقول نادوا شركاءي الذين زعمتم فدعوهم (٢) فلم يستجيبوا لهم		٥٢ ك الكهف	١٨
وقيل ادعوا شركاءكم فدعوهم فلم يستجيبوا لهم		٦٤ ك القصص	٢٨
أَدْعُوا: قل هذه سبيلي أدعوا إلى الله		١٠٨ ك يوسف	١٢
(٤) إليه أدعوا وإليه مآب		٣٦ م الرعد	١٣
وأعتزلكم وما تدعون من دون الله وأدعوا ربي		٤٨ ك مريم	١٩
قل إنما أدعوا ربي ولا أشرك به أحدا		٢٠ ك الجن	٧٢
أَدْعُوكُمْ: ويا قوم ما لي أدعوكم إلى النجاة وتدعونني إلى النار		٤١ ك غافر	٤٠
(٢) تدعونني لأكفر بالله وأشرك به ما ليس لي به علم وأنا أدعوكم إلى العزيز الغفار		٤٢ ك «	٤٠
تَدْعُ: ولا تدع من دون الله ما لا ينفعك ولا يضرك		١٠٦ ك يونس	١٠
(٤) فلا تدع مع الله إلها آخر فتكون من المعذبين		٢١٣ ك الشعراء	٢٦
ولا تدع مع الله إلها آخر لا إله إلا هو		٨٨ ك القصص	٢٨
وإن تدع مثقلة إلى حملها لا يحمل منه شيء ولو كان ذا قربى		١٨ ك فاطر	٣٥
تَدْعُهُمْ: وإن تدعهم إلى الهدى فلن يهتدوا إذا أبدا		٥٧ ك الكهف	١٨
تَدْعُوا: أيا ما تدعوا فله الأسماء الحسنى		١١٠ ك الإسراء	١٧
(٥) لا تدعوا اليوم ثبورا واحدا وادعوا ثبورا كثيرا		١٤ ك الفرقان	٢٥
فلا تهنوا وتدعوا إلى السلم وأنتم الأعلون والله معكم		٣٥ م محمد	٤٧
كلا إنها لظى . نزاعة للشوى . تدعوا من أدبر وتولى		١٧ ك المعارج	٧٠
وأن المساجد لله فلا تدعوا مع الله أحدا		١٨ ك الجن	٧٢
تَدْعُونَ: أغير الله تدعون إن كنتم صادقين		٤٠ ك الأنعام	٦
(١٧) بل إياه تدعون		٤١ ك «	٦

القصة	الآيـــة	رقمها	السورة	رقمها
	تَدْعُونَ : فيكشف ما تدعون إليه إن شاء وتنسون ما تشركون	٤١	ك الأنعام	٦
	قل إني نهيت أن أعبد الذين تدعون من دون الله	٥٦	ك «	٦
	حتى إذا جاءتهم رسلنا يتوفونهم قالوا أين ما كنتم تدعون من دون الله	٣٧	ك الأعراف	٧
	إن الذين تدعون من دون الله عباد أمثالكم	١٩٤	ك «	٧
	والذين تدعون من دونه لا يستطيعون نصركم	١٩٧	ك «	٧
	وإذا مسكم الضر في البحر ضل من تدعون إلا إياه	٦٧	ك الإسراء	١٧
	وأخوفكم وما تدعون من دون الله وأدعوا ربي	٤٨	ك مريم	١٩
	إن الذين تدعون من دون الله لن يخلقوا ذبابا ولو اجتمعوا له	٧٣	م الحج	٢٢
	هل يسمعونكم إذ تدعون	٧٢	ك الشعراء	٢٦
	والذين تدعون من دونه ما يملكون من قطمير	١٣	ك فاطر	٣٥
	قل أرأيتم شركاءكم الذين تدعون من دون الله أروني ماذا خلقوا من الأرض	٤٠	ك «	٣٥
	أتدعون بعلا وتذرون أحسن الخالقين	١٢٥	ك الصافات	٣٧
	قل أرأيتم ما تدعون من دون الله إن أرادني الله بضر هل هن كاشفات ضره	٣٨	ك الزمر	٣٩
	قل إني نهيت أن أعبد الذين تدعون من دون الله لما جاءني البينات من ربي	٦٦	ك غافر	٤٠
	قل أرأيتم ما تدعون من دون الله أروني ماذا خلقوا من الأرض	٤	ك الأحقاف	٤٦
(٢)	تَدْعُونَنَا : أتأمرنا أن نعبد ما يعبد آباؤنا وإننا لفي شك مما تدعونا إليه مريب	٦٢	ك هود	١١
	وقالوا قلوبنا في أكنة مما تدعونا إليه وفي آذاننا وقر	٥	ك فصلت	٤١
	تَدْعُونَنَا : وقالوا إنا كفرنا بما أرسلتم به وإنا لفي شك مما تدعوننا إليه مريب	٩	ك إبراهيم	١٤
(٢)	تَدْعُونَنِي : وياقوم ما لي أدعوكم إلى النجاة وتدعونني إلى النار	٤١	ك غافر	٤٠
	تدعونني لأكفر بالله وأشرك به ما ليس لي به علم	٤٢	ك «	٤٠
	لا جرم أنما تدعونني إليه ليس له دعوة في الدنيا ولا في الآخرة	٤٣	ك «	٤٠
	تَدْعُونَهُ : قل من ينجيكم من ظلمات البر والبحر تدعونه تضرعا وخفية	٦٣	ك الأنعام	٦
(٢)	تَدْعُوهُمْ : وإن تدعوهم إلى الهدى لا يتبعوكم	١٩٣	ك الأعراف	٧
	وإن تدعوهم إلى الهدى لا يسمعوا	١٩٨	ك «	٧
	وإنك لتدعوهم إلى صراط مستقيم	٧٣	ك المؤمنون	٢٣
	إن تدعوهم لا يسمعوا دعاءكم ولو سمعوا ما استجابوا لكم	١٤	ك فاطر	٣٥
	كبر على المشركين ما تدعوهم إليه	١٣	ك الشورى	٤٢
	تَدْعُ : فإن جاءك فاحكم بينهم أو أعرض عنهم فلن يضروك شيئا وإن حكمت فاحكم بينهم بالقسط	٤٢	ك المائدة	٥
	تعالوا ندع أبناءنا وأبناءكم	٦١	م آل عمران	٣

القصة	الآيـــة	رقمها	السورة	رقمها
	تَدْعُ : يدع داعيه ... سندع الزبانية	١٨	ك العلق	٩٦
	تَدْعُونَ : قل أندعوا من دون الله ما لا ينفعنا ولا يضرنا	٧١	ك الأنعام	٦
(٢)	قالوا ربنا هؤلاء شركاؤنا الذين كنا ندعوا من دونك	٨٦	ك النحل	١٦
	يوم ندعوا كل أناس بإمامهم	٧١	ك الإسراء	١٧
	قالوا ضلوا عنا بل لم نكن ندعوا من قبل شيئا	٧٤	ك غافر	٤٠
	تَدْعُونَ : إن تدعوا من دونه إلا إناثا وإن يدعون إلا شيطانا مريدا	١١	ك الإسراء	١٧
(٥)	تَدْعُ : ومن يدع مع الله إلها آخر لا برهان له به فإنما حسابه عند ربه	١١٧	ك المؤمنون	٢٣
	وقال فرعون ذروني أقتل موسى وليدع ربه	٢٦	ك غافر	٤٠
	فحول منهم يوم يدع الداع إلى شيء نكر	٦	ك القمر	٥٤
	فليدع ناديه . سندع الزبانية	١٧	ك العلق	٩٦
	يَدْعُنَا : فلما كشفنا عنه ضره مر كأن لم يدعنا إلى ضر مسه	١٢	ك يونس	١٠
(٨)	يَدْعُوا : أولئك يدعون إلى النار والله يدعوا إلى الجنة والمغفرة بإذنه	٢٢١	م البقرة	٢
	يدعوا إلى دار السلام	٢٥	ك يونس	١٠
	يدعوا من دون الله ما لا يضره وما لا ينفعه	١٢	م الحج	٢٢
	يدعوا لمن ضره أقرب من نفعه لبئس المولى ولبئس العشير	١٣	م «	٢٢
	إنما يدعوا حزبه ليكونوا من أصحاب السعير	٦	ك فاطر	٣٥
	ثم إذا خوله نعمة منه نسي ما كان يدعوا إليه من قبل	٨	ك الزمر	٣٩
	ومن أضل ممن يدعوا من دون الله من لا يستجيب له إلى يوم القيامة	٥	ك الأحقاف	٤٦
	وأما من أوتي كتابه وراء ظهره . فسوف يدعوا ثبورا	١١	ك الانشقاق	٨٤
	يَدْعُوكَ : قالت إن أبي يدعوك ليجزيك أجر ما سقيت لنا	٢٥	ك القصص	٢٨
(٤)	يَدْعُوكُمْ : إذ تصعدون ولا تلوون على أحد والرسول يدعوكم في أخراكم	١٥٣	م آل عمران	٣
	يدعوكم لغفر لكم من ذنوبكم ويؤخركم إلى أجل مسمى	١٠	ك إبراهيم	١٤
	يوم يدعوكم فتستجيبون بحمده وتظنون إن لبثتم إلا قليلا	٥٢	ك الإسراء	١٧
	وما لكم لا تؤمنون بالله والرسول يدعوكم لتؤمنوا بربكم	٨	م الحديد	٥٧
(٣)	يَدْعُونَ : أولئك يدعون إلى النار	٢٢١	م البقرة	٢
	ولتكن منكم أمة يدعون إلى الخير ويأمرون بالمعروف	١٠٤	م آل عمران	٣
	إن يدعون من دونه إلا إناثا	١١٧	م النساء	٤
	وإن يدعون إلا شيطانا مريدا	١١٧	م «	٤
	ولا تطرد الذين يدعون ربهم بالغداة والعشي يريدون وجهه	٥٢	ك الأنعام	٦
	ولا تسبوا الذين يدعون من دون الله فيسبوا الله عدوا بغير علم	١٠٨	ك «	٦
	وما نفع الذين يدعون من دون الله شركاء	٦٦	ك يونس	١٠

الكلمة	الآيـــة	رقمها	السورة	رقمها
يَدْعُونَ	فما أغنت عنهم آلهتهم التي يدعون من دون الله من شيء	١٠١	هود	١١
	والذين يدعون من دونه لا يستجيبون لهم بشيء			
	إلا كباسط كفيه إلى الماء ليبلغ فاه	١٤	الرعد	١٣
	والذين يدعون من دون الله لا يخلقون شيئا وهم يخلقون	٢٠	النحل	١٦
	أولئك الذين يدعون يبتغون إلى ربهم الوسيلة أيهم أقرب	٥٧	الإسراء	١٧
	واصبر نفسك مع الذين يدعون ربهم بالغداة والعشي			
	يريدون وجهه	٢٨	الكهف	١٨
	وأن ما يدعون من دونه هو الباطل	٦٢	الحج	٢٢
	والذين لا يدعون مع الله إلها آخر ولا يقتلون النفس			
	التي حرم الله إلا بالحق ولا يزنون	٦٨	الفرقان	٢٥
	وسيعلم الذين كفروا لمن عقبى الدار ويوم القيامة لا ينصرون	٤١	القصص	٢٨
	إن الله يعلم ما يدعون من دونه من شيء	٤٢	العنكبوت	٢٩
	ذلك بأن الله هو الحق وأن ما يدعون من دونه الباطل	٣٠	لقمان	٣١
	تتجافى جنوبهم عن المضاجع يدعون ربهم خوفا وطمعا	١٦	السجدة	٣٢
	متكئين فيها يدعون فيها فاكهة كثيرة وشراب ...	٥٦	ص	٣٨
	والله يقضي بالحق والذين يدعون من دونه لا يقضون بشيء	٢٠	غافر	٤٠
	وضل عنهم ما كانوا يدعون من قبل وظنوا ما لهم من محيص	٤٨	فصلت	٤١
	ولا يملك الذين يدعون من دونه الشفاعة إلا من شهد بالحق	٨٦	الزخرف	٤٣
	يدعون فيها بكل فاكهة آمنين	٥٥	الدخان	٤٤
يَدْعُونَنَا	إنهم كانوا يسارعون في الخيرات ويدعوننا رغبا ورهبا	٩٠	الأنبياء	٢١
يَدْعُونَنِي	قال رب السجن أحب إلي مما يدعونني إليه ...	٣٣	يوسف	١٢
يَدْعُونَهُ	له أصحاب يدعونه إلى الهدى	٧١	الأنعام	٦
يَدْعُوهُ	وأنه لما قام عبد الله يدعوه كادوا يكونون عليه لبدا	١٩	الجن	٧٢
يَدْعُوهُمْ	ولو كان الشيطان يدعوهم إلى عذاب السعير ...	٢١	لقمان	٣١
أَدْعُ	فادع لنا ربك يخرج لنا مما تنبت الأرض	٦١	البقرة	٢
(١-٠)	قالوا ادع لنا ربك يبين لنا ما هي	٦٨	»	١
	قالوا ادع لنا ربك يبين لنا ما لونها	٦٩	»	٢
	قالوا ادع لنا ربك يبين لنا ما هي إن البقر تشابه علينا	٧٠	»	٢
	ولما وقع عليهم الرجز قالوا يا موسى ادع لنا ربك			
	بما عهد عندك	١٣٤	الأعراف	٧
	ادع إلى سبيل ربك بالحكمة والموعظة الحسنة	١٢٥	النحل	١٦
	فلا ينازعنك في الأمر وادع إلى ربك	٦٧	الحج	٢٢
	ولا يصدنك عن آيات الله بعد إذ أنزلت إليك			
	وادع إلى ربك	٨٧	القصص	٢٨
	فلذلك فادع واستقم كما أمرت ولا تتبع أهواءهم	١٥	الشورى	٤٢
	وقالوا يا أيه الساحر ادع لنا ربك بما عهد عندك	٤٩	الزخرف	٤٣
أَدْعُونَ	ثم أجعل على كل سبيل منهن جزءا ثم ادعهن			
	يأتينك سعيا	٢٦٠	البقرة	٢

الكلمة	الآيـــة	رقمها	السورة	رقمها
أَدْعُوا	فأتوا بسورة من مثله وادعوا شهداءكم من دون الله			
(٤٤)	إن كنتم صادقين	٢٣	البقرة	١
	ادعوا ربكم تضرعا وخفية إنه لا يحب المعتدين ...	٥٥	الأعراف	٧
	قل ادعوا شركاءكم ثم كيدون فلا تنظرون	١٩٥	»	٧
	قل فأتوا بسورة مثله وادعوا من استطعتم من			
	دون الله إن كنتم صادقين	٣٨	يونس	١٠
	قل فأتوا بعشر سور مثله مفتريات وادعوا من			
	استطعتم من دون الله	١٣	هود	١١
	قل ادعوا الذين زعمتم من دونه فلا يملكون كشف			
	الضر عنكم ولا تحويلا	٥٦	الإسراء	١٧
	قل ادعوا الله	١١٠	»	١٧
	أو ادعوا الرحمن أيا ما تدعوا فله الأسماء الحسنى	١١٠	»	١٧
	لا تدعوا اليوم ثبورا واحدا وادعوا ثبورا كثيرا	١٤	الفرقان	٢٥
	وقيل ادعوا شركاءكم فدعوهم فلم يستجيبوا لهم	٦٤	القصص	٢٨
	قل ادعوا الذين زعمتم من دون الله	٢٢	سبأ	٣٤
	فادعوا الله مخلصين له الدين ولو كره الكافرون	١٤	غافر	٤٠
	وقال الذين في النار لخزنة جهنم ادعوا ربكم يخفف			
	عنا يوما من العذاب	٤٩	»	٤٠
	قالوا فادعوا وما دعاء الكافرين إلا في ضلال	٥٠	»	٤٠
أَدْعُونِي	وقال ربكم ادعوني أستجب لكم	٦٠	»	٤٠
أَدْعُوهُ	وادعوه مخلصين له الدين كما بدأكم تعودون	٢٩	الأعراف	٧
(٤٤)	ولا تفسدوا في الأرض بعد إصلاحها وادعوه خوفا وطمعا	٥٦	»	٧
	ولله الأسماء الحسنى فادعوه بها	١٨٠	»	٧
	هو الحي لا إله إلا هو فادعوه مخلصين له الدين ...	٦٥	غافر	٤٠
أَدْعُوهُمْ	إن الذين تدعون من دون الله عباد أمثالكم			
(٢)	فادعوهم فليستجيبوا لكم	١٩٤	الأعراف	٧
	أدعوهم لآبائهم هو أقسط	٥	الأحزاب	٣٣
دُعُوا	ولا يأب الشهداء إذا ما دعوا	٢٨٢	البقرة	٢
(٣)	وإذا دعوا إلى الله ورسوله ليحكم بينهم إذا فريق			
	منهم معرضون	٤٨	النور	٢٤
	إنما كان قول المؤمنين إذا دعوا إلى الله ورسوله			
	ليحكم بينهم أن يقولوا سمعنا وأطعنا	٥١	»	٢٤
دُعِيَ	فلكم بأنه إذا دعي الله وحده كفرتم	١٢	غافر	٤٠
دُعِيتُمْ	ولكن إذا دعيتم فادخلوا فإذا طعمتم فانتشروا	٥٣	الأحزاب	٣٣
تُدْعَى	كل أمة تدعى إلى كتابها اليوم تجزون ما كنتم تعملون	٢٨	الجاثية	٤٥
تُدْعَوْنَ	لمقت الله أكبر من مقتكم أنفسكم إذ تدعون			
(٣)	إلى الإيمان فتكفرون	١٠	غافر	٤٠
	ها أنتم هؤلاء تدعون لتنفقوا في سبيل الله فمنكم من يبخل	٣٨	محمد	٤٧
	قل للمخلفين من الأعراب ستدعون إلى قوم أولي بأس شديد	١٦	الفتح	٤٨

القطعة	الآيـــة	رقمها	السورة	رقمها
يُدْعَى	بمن أظلم من افترى على الله الكذب وهو يدعى إلى الإسلام	٧	م الصف	٦١
يَدْعُونَ	: يدعون إلى كتاب الله ليحكم بينهم ثم يتولى فريق			
(٣)	منهم وهم معرضون	٢٣	م آل عمران	٣
	يوم يكشف عن ساق ويدعون إلى السجود فلا يستطيعون	٤٢	ك القلم	٦٨
	وقد كانوا يدعون إلى السجود وهم سالمون	٤٣	ك «	٦٨
تَدْعُونَ	: ولكم فيها ما تشتهى أنفسكم ولكم فيها ما تدعون	٣١	ك فصلت	٤١
(٢)	وقيل هذا الذى كنتم به تدعون	٢٧	ك الملك	٦٧
يَدْعُونَ	: لم فيها فاكهة ولهم ما يدعون	٥٧	ك يس	٣٦
الدَّاعِ	: وإذا سألك عبادى عنى فإنى قريب أجيب دعوة			
(٣)	الداع إذا دعان	١٨٦	م البقرة	٢
	تدعو منهم يوم يدع الداع إلى شىء نكر	٦	ك القمر	٥٤
	مهطعين إلى الداع يقول الكافرون هذا يوم عسر	٨	ك «	٥٤
الدَّاعِى	: يومئذ يتبعون الداعى لا عوج له	١٠٨	ك طه	٢٠
(٣)	يا قومنا أجيبوا داعى الله وآمنوا به يغفر لكم من ذنوبكم	٣١	ك الأحقاف	٤٦
	ومن لا يجب داعى الله فليس بمعجز فى الأرض	٣٢	ك «	٤٦
دَاعِيًا	: وداعيا إلى الله بإذنه وسراجا منيرا	٤٦	م الأحزاب	٣٣
دُعَاءُ	: ومثل الذين كفروا كمثل الذى ينعق بما لا يسمع			
(١٣)	إلا دعاء ونداء	١٧١	م البقرة	٢
	إنك سميع الدعاء	٣٨	م آل عمران	٣
	وما دعاء الكافرين إلا فى ضلال	١٤	م الرعد	١٣
	الحمد لله الذى وهب لى على الكبر إسماعيل وإسحق			
	إن ربى لسميع الدعاء	٣٩	ك إبراهيم	١٤
	وأدعوا ربى عسى ألا أكون بدعاء ربى شقيا	٤٨	ك مريم	١٩
	قل إنما أنذركم بالوحى ولا يسمع الصم الدعاء إذا ما ينذرون	٤٥	ك الأنبياء	٢١
	لا تجعلوا دعاء الرسول بينكم	٦٣	م النور	٢٤
	كدعاء بعضكم بعضا	٦٣	م «	٢٤
	إنك لا تسمع الموتى ولا تسمع الصم الدعاء إذا ولوا مدبرين	٨٠	ك النمل	٢٧
	فإنك لا تسمع الموتى ولا تسمع الصم الدعاء إذا ولوا مدبرين	٥٢	ك الروم	٣٠
	قالوا يا			
	ا وما دعاء الكافرين إلا فى ضلال	٥٠	ك غافر	٤٠
	لا يسأم الإنسان من دعاء الخير وإن مسه الشر فيئوس قنوط	٤٩	ك فصلت	٤١
	وإذا مسه الشر فذو دعاء عريض	٥١	ك «	٤١
دُعَاءِ	: رب اجعلنى مقيم الصلاة ومن ذريتى ربنا وتقبل دعاء	٤٠	ك إبراهيم	١٤
دُعَاءَكُمْ	: إن تدعوهم لا يسمعوا دعاءكم ولو سمعوا ما استجابوا لكم	١٤	ك فاطر	٣٥
دُعَاءِهِ	: ويدع الإنسان بالشر دعاءه بالخير وكان الإنسان عجولا	١١	ك الإسراء	١٧
دُعَاؤُكُمْ	: قل ما يعبأ بكم ربى لولا دعاؤكم	٧٧	ك الفرقان	٢٥
دُعَائِكَ	: ولم أكن بدعائك رب شقيا	٤	ك مريم	١٩
دُعَائِهِمْ	: وهم عن دعائهم غافلون	٥	ك الأحقاف	٤٦

القطعة	الآيـــة	رقمها	السورة	رقمها
دُعَائِى	: فلم يزدهم دعائى إلا فرارا	٦	ك نوح	٧١
دَعْوَةَ	: وإذا سألك عبادى عنى فإنى قريب أجيب دعوة			
(٤)	الداع إذا دعان	١٨٦	م البقرة	٢
	له دعوة الحق	١٤	م الرعد	١٣
	ثم إذا دعاكم دعوة من الأرض إذا أنتم تخرجون	٢٥	ك الروم	٣٠
	لا يرونها فما تغنى الآيات وما تغنى النذر ولا فى الآخرة	٤٢	ك غافر	٤٠
دَعْوَتَكَ	: ربنا آتنا ما وعدتنا على رسلك ولا تخزنا يوم القيامة	٤٤	ك إبراهيم	١٤
دَعْوَتُكُمَا	: قال قد أجيبت دعوتكما فاستقيما	٨٩	ك يونس	١٠
دَعْوَاهُمْ	: وما كان دعواهم إذ جاءهم بأسنا إلا أن قالوا			
(٤)	إنا كنا ظالمين	٥	ك الأعراف	٧
	دعواهم فيها سبحانك اللهم وتحيتهم فيها سلام ...	١٠	ك يونس	١٠
	وآخر دعواهم أن الحمد لله رب العالمين	١٠	ك «	١٠
	فما زالت تلك دعواهم حتى جعلناهم حصيدا خامدين	١٥	ك الأنبياء	٢١

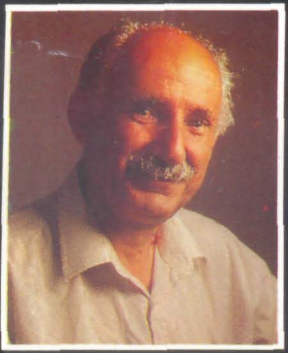

TURAN DURSUN

Dua

Duanın Anlamı ve Tanımı:
Kimi durum ve sesler karşısında okunması
öğütlenen Dualar.
Konulara göre Dualar: Yağmur Duası, Yemek Duası,
Namaz Duası, Hava Duası,
Güneş ve Ay tutulmalarındaki Dua.
Peygamberin en çok yaptığı dua.
Dua Nasıl Olmalı; Ses ve tutum, korku ve umut.
Tanrı'ya ait "En güzel adlar" ile Dua.
Duada eller: Ellerin omuzlara dek kaldırılması,
avuç içlerinin yukarıya doğru açılması ve
Dua bitince ellerin yüze sürülmesi.
Duanın biçimi; Düz olma, uyaklı ve
şiir biçimindeki Dua
Duada katılım; Birlikte Dua, Duaya amin
Duanın Tanrıya ulaşması.
Peygamberlerin Duaları;
Dua ve inanır kişi; İnanırın kendisi için Duası,
inanırın peygambere Duası,
inanırın inanır için Duası.

KDV Dahil
15000 L

ISBN 975-343-017-5